

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Diplomová práce

DOPADY V ETICKÉ A SOCIÁLNÍ ROVINĚ NA JEDINCE V INSOLVENCII

Autor práce: Bc. Karolína Čadková

Vedoucí práce: Ing. Jaroslav Šetek, Ph.D.

Studijní program: Etika v sociální práci (KS)

2022

Prohlášení o použití zdrojů

Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích 18.3.2022

.....
Bc. Karolína Čadková

Poděkování

Děkuji vedoucímu diplomové práce Ing. Jaroslavu Šetkovi, Ph.D., a konzultantovi doc. Jakubu Sirovátkovi, Dr. phil., za cenné rady, připomínky a vstřícný přístup.

Obsah

1 Sociální předpoklady	8
1.1 Chudoba.....	8
1.2 Nezaměstnanost	10
1.3 Postoj sociální nauky církve k fenoménu chudoby	12
2 Dluhová problematika	16
2.1 Dluhy	16
2.2 Bankovní a nebankovní instituce.....	17
2.2.1 Bankovní úvěry	17
2.2.2 Nebankovní úvěry	18
2.2.3 Mravní zásady poskytovatelů úvěrů	20
2.3 Zadlužení	21
2.3.1 Příčiny vzniku zadlužení	22
2.4 Předlužení	22
2.5 Dluhová past	24
2.6 Lichva	25
2.7 Zadlužování českých domácností	26
2.7.1 Společensko-ekonomický kontext	27
2.7.2 Vliv ekonomických změn v ČR na české domácnosti	28
2.8 Finanční gramotnost	28
3 Insolvence jako jedno z řešení dluhové situace	32
3.1 Insolvenční řízení	33
3.2 Základní pojmy a instituce	34
3.3 Subjekty insolvenčního řízení	37
3.4 Průběh insolvenčního řízení	38
3.5 Oddlužení.....	40
3.6 Insolvence po novele	40
3.7 Insolvence v praxi.....	42
3.8 Charakteristika lidí v insolvenci	45
4 Dopady insolvence na jedince	48
4.1 Etické dopady v kontextu etických teorií	48
4.1.1 Odpovědnost	55

4.1.2	Lež, podvod a spravedlnost.....	56
4.1.3	Stud	58
4.1.4	Důstojnost	59
4.1.5	Veřejný insolvenční rejstřík	60
4.1.6	Postoj k insolvenční	61
4.2	Sociální dopady	62
4.2.1	Problematika bydlení	64
4.2.2	Zaměstnání	65
4.2.3	Stigmatizace	66
4.2.4	Subjektivní chudoba.....	67
5	Pohled ze strany dlužníka v insolvenční.....	68
6	Závěr	78
7	Seznam použitých zdrojů	82
8	Seznam příloh.....	88
9	Abstrakt	108
10	Abstract.....	109

Úvod

Tematika zadluženosti domácností v České republice je v současnosti stále velice aktuální a řešení ekonomické situace jedinců postižených dluhovou pastí je celospolečenským problémem. Zadluženost je jedním z fenoménů dnešní doby. Lidé jsou ovlivněni reklamami na úvěry, ze kterých mohou získat dojem, že peníze je velmi snadné získat, vidí rychlou cestu k cíli, ale již nevidí způsob jeho dosažení. Zvýšenou pozornost tématu zadluženosti je třeba věnovat v souvislosti se zvyšujícím se počtem běžících exekucí a též nemravným a neodpovědným chováním věřitelů.

Ve společnosti stále panuje mnoho mýtů týkajících se institutu oddlužení. Jedná se například o mýtus, že dlužníkům v procesu oddlužení stačí zaplatit jen částečné procento svých závazků, že v insolventi na ně věřitelé nemohou a v průběhu oddlužení nemají žádné povinnosti, musí jen vydržet, že budou od všech závazků osvobozeni a začnou po skončení oddlužení ihned žít nový život, a další. O insolventi má veřejnost trvale zkreslené představy a zaujímá stigmatizující postoj vůči jedincům procházejícím procesem oddlužení. To bylo také mimo jiné zdrojem inspirace pro formulaci problémů, jimiž se tato diplomová práce zabývá.

Diplomová práce nabízí vhled do problematiky institutu oddlužení v České republice a jeho dopadům na ty, kteří plní své závazky prostřednictvím schválené insolvence. Cílem této diplomové práce je analýza a popis dopadů v etické a sociální rovině na jedince v insolventi. Na základě zjištěných skutečností jsou navržena některá řešení, jež by mohla pozitivně ovlivňovat proces oddlužení ze strany klíčových aktérů, mezi něž patří sociální pracovníci, stát a samotní dlužníci.

Vzorové chování zadlužených jedinců jsou považovány za soubor fenoménů, jejichž existenci a důsledky je možné podrobit vědeckému zkoumání. Pro výzkum byl využit kvalitativní výzkum s konkrétními oslovenými respondenty, jež se nacházejí v insolventi. Respondentům byly pokládány stejné okruhy otázek týkající se problematiky identifikovaných etických a sociálních aspektů v teoretických východiscích práce.

Diplomová práce je rozdělena do pěti hlavních kapitol, které spolu navzájem souvisí a navazují na sebe. V první kapitole jsou nastíněny sociální předpoklady, z nichž může vycházet problematika zadluženosti. Jedná se zejména o fenomény chudoby a nezaměstnanosti. Větší pozornost je zaměřena na problematiku dluhů optikou sociálního učení církve. Druhá kapitola

je věnována komplexní dluhové problematice, kde jsou vymezeny její základní pojmy a jevy, jako jsou dluhy, bankovní a nebankovní instituce, rozdíl mezi zadlužením a předlužením, dluhová past, lichva, stav zadlužení českých domácností a finanční gramotnost. Třetí kapitola nabízí základní východiska institutu oddlužení. Vyústěním diplomové práce je čtvrtá kapitola, kde jsou jednotlivá témata, která vykrystalizovala během psaní práce a rozhovorů s respondenty, reflektována v etické a sociální rovině. Ta jsou propojena s uváděnou teorií. V poslední kapitole jsou shrnuty názory a výpovědi jednotlivých dlužníků v insolvenční, jež byly získány prostřednictvím kvalitativního šetření.

Jak bylo zmíněno výše, součástí práce jsou rozhovory s dlužníky nacházejícími se v probíhajícím procesu oddlužení. Ti byli seznámeni s obsahem diplomové práce a souhlasili s jejich zveřejněním. Tyto rozhovory bylo poměrně složité získat, neboť dlužníci se ve velké míře za svou situaci stydí a není pro ně zcela komfortní o insolvenční hovořit.

1 Sociální předpoklady

Současná doba by se dala pro obyvatele našich zeměpisných podmínek označit za dobu neomezených možností a relativní volnosti, jelikož životy zde přímo neomezují žádná válka, hladomor, lidem se poskytuje nadstandardní lékařská péče a roste průměrný věk obyvatel. Díky internetu je možné získat v jediném okamžiku nepřehledné množství informací z celého světa a snadněji udržovat sociální vztahy. Z těch se ale vytrácí mezilidský prvek a emoce. V souvislosti s prudkým rozvojem techniky, masových sdělovacích prostředků a rychlostí dnešní doby společnost nepůsobí zdravě. Nejen u nás, ale v celém světě se kumulují několik vážných krizí, které jsou náročné i pro silné, zdravé, zajištěné a movité jedince. A co ti ostatní?

Pokračujeme v době lidské degradace a vnitřního ochuzení těch, co upřednostňují materiální statky před duchovním rozvojem. Slabší jedinci jsou vystaveni neustálému tlaku na to, co vlastnit. Podporuje se nakupování na úvěry. Celá společnost by měla přispívat na zmírnění rozdílů mezi lidmi zejména v sociální oblasti. Nebýt lhostejní, sobečtí, bezohlední a závistiví. Je třeba přehodnotit priority a dosavadní konzumní způsob života. Reálně se zamýšlet nad tím, co člověk skutečně potřebuje. Konzumní společnost není šťastná a do života lidí vnáší více negativ než přínosů.

1.1 Chudoba

V České republice existuje skrytá chudoba, sice nijak extrémní, ale stačí na to, aby si díky ní nemohlo zhruba 35 % obyvatel dovolit nečekaný výdaj ve výši 10 tisíc korun nebo dovolenou mimo svůj domov.¹ Hranice chudoby, která je doposud pro Českou republiku stanovena, však není zcela validní, jelikož neznáme skutečný předěl mezi chudými a zatím jen ohroženými chudobou.² Nicméně to, kdo je chudý, určuje zejména svým subjektivním pohledem společnost. Statisticky přibývá těch, kteří se ocitají ve středním pásmu obyvatel – za hranicemi největší bídý.³ Jedná se o ty, kteří sice unikli největší nouzi, ale stále se nemohou řadit ani mezi nižší

---

¹ Srov. BĚLÍČEK, J., RYCHLÍKOVÁ, A. *Česko ohrožuje skrytá, ale rozsáhlá chudoba*, 2017 [online]. A2larm. [cit. 22.9.2021]. Dostupné z: <https://a2larm.cz/2017/06/cesko-ohrozuje-skryta-ale-rozsahla-chudoba/>

² Srov. NEDOMOVÁ, E.; ŠPILÁČKOVÁ, M. Chudoba, definování a možnosti jejího měření. *FÓRUM sociální politiky* [online]. 2014, č. 1 [cit. 2.12.2021]. Dostupné z:

https://projekty.osu.cz/vedtym/dok/publikace/spilackova_nedomova_forum%201_2014.pdf

³ Srov. TROJAN, J. S. *Etické vztahy v ekonomice*, s. 149.

střední třídu, která jakž takž pokryje své životní potřeby.⁴ I mezi chudými jsou viditelné rozdíly, související zejména s naplňováním a uspokojováním jejich základních lidských potřeb.

Odpověď na otázku, co zahrnuje chudoba, není jen jedna. Chudoba neznamena jen bídu a strádání, ale situaci, kdy člověk žije v podmínkách, v nichž mu není umožněno kdykoli nakládat s volnými zdroji, nutí jej to omezovat svou spotřebu.⁵ Chudoba je pro společnost stav bijící do očí – většinová společnost nemůže pochopit, jak někdo může žít bez základních domácích spotřebičů, automobilu, elektřiny. Lidé ve stavu chudoby ale zpravidla umí ve svém nedostatku v rámci svých možností dobře žít – maximálně minimalizují své náklady a mají vytvořené strategie pro přežití.⁶ Kdo trpí chudobou, neřeší její definici, je to pro něj prostě skutečnost – fyzická, sociální, duševní.⁷ To ale neznamena, že chudí nejsou nijak deprivováni a jsou v tomto stavu spokojeni. Chudoba je obtížný stav spojený s psychickým, fyzickým i sociálním strádáním.

Chudoba se často i dědí, což je způsobeno socioekonomickými nerovnostmi v regionech a vzděláním rodičů nejnižších sociálních skupin, které nikam nepokračuje ani v případě jejich dětí.⁸ To potvrzuje i Sacks, dle něhož je chudoba formou společenského vyloučení, která může přejít v úděl, jenž se přenáší z jedné generace na druhou.⁹ Nejen že rodiče, ale následně i jejich děti jsou vyloučeny z mnoha aktivit a šancí, jež by jim vyšší životní standard umožnil.

Na chudobu nelze nahlížet jen z materiálního hlediska, je třeba ji dávat do souvislostí s eventuální sociální, kulturní, pracovní, zdravotní a politickou exkluzí.¹⁰ Situaci nízkopříjmových skupin ztěžuje dle sociologů a ekonomů vysoké daňové zatížení částečných úvazků a nízkých mezd, jehož výsledkem je pracující chudoba.¹¹ Proto jsou chudobou nejčastěji zasaženi samoživitelé a samoživitelky, jelikož kvůli vyčerpání pracují buď na částečné úvazky

---

⁴ Srov. TROJAN, J. S. *Etické vztahy v ekonomice*, s. 149.

⁵ Srov. ŠTOGR, J. *Proč nevíme, co jsou peníze*, s. 187.

⁶ Srov. tamtéž, s. 189.

⁷ Srov. HUBER, W. *Etika. Základní otázky života*, s. 69.

⁸ Srov. BĚLÍČEK, J., RYCHLÍKOVÁ, A. *Česko ohrožuje skrytá, ale rozsáhlá chudoba*, 2017 [online]. A2larm. [cit. 22.9.2021]. Dostupné z: <https://a2larm.cz/2017/06/cesko-ohrozuje-skryta-ale-rozsahla-chudoba/>

⁹ Srov. SACKS, J. *Důstojnost v rozdílnosti – Jak se vyhnout střetu civilizací*, s. 101.

¹⁰ Srov. NEDOMOVÁ, E.; ŠPILÁČKOVÁ, M. Chudoba, definování a možnosti jejího měření. *FÓRUM sociální politiky* [online]. 2014, č. 1 [cit. 2.12.2021]. Dostupné z: https://projekty.osu.cz/vedtym/dok/publikace/spilackova_nedomova_forum%201_2014.pdf

¹¹ Srov. BĚLÍČEK, J., RYCHLÍKOVÁ, A. *Česko ohrožuje skrytá, ale rozsáhlá chudoba*, 2017 [online]. A2larm. [cit. 07.12.2021]. Dostupné z: <https://a2larm.cz/2017/06/cesko-ohrozuje-skryta-ale-rozsahla-chudoba/>

nebo v nehlášených pracích, ze kterých ale nemohou čerpat výhody ve smyslu slevy na dani na dítě, apod.¹²

Obecně panuje ve společnosti představa, jak chudoba vypadá a koho mezi chudé lze zařadit. Přesná definice chudoby neexistuje a ani existovat nemůže. To je způsobeno zejména tím, že se definice chudoby vyvíjí v souladu s popisem toho, co všechno by chudoba měla obsahovat, chudoba je a zůstává abstraktním pojmem.¹³ Chudoba se liší podle náhledu na ni, podle měř chudoby, podle práva na pobírání různých sociálních dávek, apod. I tak je ale dobře, že tento pojem existuje, protože upozorňuje na to, že ve společnosti stále i přes zvyšující se životní úroveň panují nerovnosti mezi lidmi.

1.2 Nezaměstnanost

Velký negativní vliv na finanční situaci lidí v každodenním životě má nezaměstnanost. Odráží se také na emocionálním, psychickém a zdravotním stavu jedince – přidružují se různé jiné komplikace na úrovni zdravotního stavu, sociálních a partnerských vztahů, a další.¹⁴ Dopady jsou v o to větším rozsahu, pokud se z nezaměstnanosti stane nezaměstnanost dlouhodobá řádově v měsících až letech.

Mareš označuje nezaměstnanost jako „stav, kdy na trhu práce existují nezaměstnané osoby v důsledku nerovnováhy mezi nabídkou pracovní síly a poptávkou po ní“.¹⁵ Zaměstnání je integrujícím prvkem dnešní společnosti, jelikož občané jsou chápáni primárně jako pracující a prostřednictvím zaměstnání jsou nahlíženi jako plnoprávní členové.¹⁶

Hlavními příčinami nezaměstnanosti jsou mimo jiné dynamika ekonomiky, strukturální změny, demografické vlivy, imobilita pracovní síly, inflace, nepružnost mezd a chování odborů, relativní chudoba, životní styl a zdraví obyvatelstva.¹⁷ Jedinec, který je zaměstnán za minimální

---

¹² Srov. BĚLÍČEK, J., RYCHLÍKOVÁ, A. *Česko ohrožuje skrytá, ale rozsáhlá chudoba*, 2017 [online]. A2larm. [cit. 07.12.2021]. Dostupné z: <https://a2larm.cz/2017/06/cesko-ohrozuje-skryta-ale-rozsahla-chudoba/>

¹³ Srov. NEDOMOVÁ, E.; ŠPILÁČKOVÁ, M. Chudoba, definování a možnosti jejího měření. *FÓRUM sociální politiky* [online]. 2014, č. 1 [cit. 2.12.2021]. Dostupné z: https://projekty.osu.cz/vedtym/dok/publikace/spilackova_nedomova_forum%201_2014.pdf

¹⁴ Srov. MERHAUT, M.; CHADT, K. Psychické důsledky dlouhodobě nezaměstnaných, aneb „Outplacement management“ jako důležitá sociální pomoc ze strany zaměstnavatele. *FÓRUM sociální politiky* [online]. 2018, č. 6 [cit. 2.12.2021]. Dostupné z: <https://www.vupsv.cz/2018/12/12/psychicke-dusledky-dlouhodobě-nezaměstnaných-aneb-outplacement-management-jako-důležitá-socialní-pomoc-ze-strany-zaměstnavatele/>

¹⁵ MATOUŠEK, O. *Encyklopedie sociální práce*, s. 331.

¹⁶ Srov. tamtéž, s. 332.

¹⁷ Srov. VOKOUN, M., et al. *Analýza současného trhu práce v Jihočeském kraji a Horní Falci*, s. 15.

mzdu, nemůže být objektivně považován za ohroženého chudobou, ale může se považovat za chudého s ohledem ke svému okolí. Pokud nebude jeho výdělek odpovídající jeho vykonané námaze, bude na to reagovat omezením své pracovní aktivity nebo setrváním v nezaměstnanosti a pobíráním dávek.¹⁸

Na první pohled vypadá situace v České republice vztahující se k nezaměstnanosti uspokojivě. Tisková zpráva Ministerstva práce a sociálních věcí uvádí, že máme nejnižší nezaměstnanost v celé EU ve výši kolem 3 %, kdy evropský průměr činí 6,7 %.¹⁹ Při bližším pohledu je ale možné zde nalézt několik stinných stránek – vysoká nabídka pracovních míst se pohybuje pouze v dělnických profesích a oproti ostatním zemím EU má Česká republika jedny z nejnižších průměrných platů na obyvatele.²⁰ Evropa a její nízký hospodářský růst nevytváří žádoucí podmínky pro vyšší nárůst zaměstnanosti, např. Německo jako druhá země s nejmenší mírou nezaměstnanosti vedle ČR trpí velkou mírou nedobrovolně zkrácených pracovních úvazků.²¹

Dlouhodobou nezaměstnaností jsou nejvíce ohroženi lidé starší 50 let, absolventi, ženy po rodičovské dovolené, lidé se zdravotním postižením, problémoví jedinci a programově nezaměstnaní.²² Digitalizace, robotizace, automatizace a další podobné trendy rovněž negativně přispívají k nezaměstnanosti těch osob, které nejsou schopny adaptovat se na změny v pracovním procesu.²³ V této souvislosti je třeba napomoci nalézt odpovídající pracovní uplatnění a zredukovat nežádoucí dopady na samotného nezaměstnaného a jeho rodinu.²⁴

Někteří Češi mají obecně dle Vokouna nízkou pracovní motivaci, což vede k tomu, že část těchto lidí dobrovolně nepracuje, svůj status nezaměstnaných ani nevnímají negativně, jelikož jsou zaopatřeni kombinací podpory v nezaměstnanosti a dalších sociálních dávek, a také práce

---

¹⁸ Srov. VOKOUN, M., et al. *Analýza současného trhu práce v Jihočeském kraji a Horní Falcí*, s. 15.

¹⁹ Srov. *Nezaměstnanost v září klesla na 3,5 procenta*, 2021 [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. [cit. 12.10.2021]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/2061970/TZ_05_10_2021_nezam%C4%Bstnanost+%281%29.pdf/77e5ea06-9461-ae74-14fc-9ee78a48d507

²⁰ Srov. KLÍMOVÁ, M.; ROSKOVÁ, L. The economic consequences of the contemporary European migration crisis on the Czech Republic. *Kontakt* 2017; 19(4): e253–e262; <http://dx.doi.org/10.1016/j.kontakt.2017.09.011>

²¹ Srov. tamtéž.

²² Srov. MERHAUT, M.; CHADT, K. Psychické důsledky dlouhodobě nezaměstnaných, aneb „Outplacement management“ jako důležitá sociální pomoc ze strany zaměstnavatele. *FÓRUM sociální politiky* [online]. 2018, č. 6 [cit. 2.12.2021]. Dostupné z: <https://www.vupsv.cz/2018/12/12/psychicke-dusledky-dlouhodobě-nezaměstnaných-aneb-outplacement-management-jako-důležitá-sociální-pomoc-ze-strany-zaměstnavatele/>

²³ Srov. ŠETEK, J. Význam pomáhajících profesionálů z pohledu vývoje ekonomických teorií. *Caritas et veritas*, 9(2), 61–72. doi: 10.32725/cetv.2019.025

²⁴ Srov. tamtéž.

na černo.²⁵ Není zájem o hůře placenou práci, raději je vyhledáván zdroj příjmů z práce na černo a dávek a více volného času k tomu.²⁶

Co nezaměstnaným při shánění práce překáží, jsou dluhy. Pokud nejsou překážkou pro zaměstnavatele v podobě vyšší administrativy než u běžného zaměstnance, snižují motivaci budoucích zaměstnanců do práce nastoupit. Zaměstnavatel má povinnost v případě exekucí nebo insolvence u zaměstnance provádět zákonné srážky. Dlužníkovou povinností je zaměstnavatele na fakt týkající se jeho finanční situace při nástupu do nového zaměstnání upozornit. A právě dlouhodobá nezaměstnanost zvyšuje riziko dalšího zadlužení. Kvůli dluhům lidé raději pracují na černo nebo do žádné práce nenastoupí vůbec. Je to pro ně výhodnější právě kvůli srážkám ze mzdy – pokud pracují na černo, výdělek dostávají na ruku a nic z něj odvádět nemusí. Zadlužení lidé si mohou také uvědomovat, že příjem v jejich budoucím zaměstnání na úhradu dluhů stejně stačit nebude.

1.3 Postoj sociální nauky církve k fenoménu chudoby

Židé i křesťané považovali za součást svého života „desátek“, kterým vrací Bohu desetinu svých příjmů, vyjadřovali mu tím vděčnost za vše, co jim Bůh dal a získávali od Boha ujištění, že se o ně postará a má v rukou jejich budoucnost.²⁷ Starozákonní desátky ale nebyly tím, jak jsou nahlíženy dnes. Dnešní doba klade důraz na ekonomické otázky i v církevním společenství, i tak je ale velké množství věřících, kteří nad nimi nepřemýšlí.

Ekonomická aktivita je užitečná, pokud vede k růstu člověku a společnosti, pokud jim slouží a vede ke zvyšování kvality lidského života.²⁸ Člověk by se měl osvobodit nejen z nouze, ale hlavně od samotného vlastnění, jelikož „*kořenem všeho zla je láska k penězům*“, člověk nežli vlastníkem peněz a majetku, má být jejich správcem.²⁹ Pokud majetek přináší prospěch druhým lidem, plní svou základní funkci.³⁰ V opačném případě, kdy by lidé nadřazovali ekonomické principy nad principy etické, by se jednalo o ideologický, filosofický a politický problém.

---

²⁵ Srov. VOKOUN, M. Charakteristické rysy českého trhu práce a doporučení ke změně politik zaměstnanosti. In NOVÁK, V., et al. *Trhy práce v České republice po roce 1989*, s. 196.

²⁶ Srov. tamtéž.

²⁷ Srov. FŮRST, V. *Peníze a dluhy*, s. 14.

²⁸ Srov. *Kompendium sociální nauky církve*, s. 213.

²⁹ Srov. tamtéž, s. 214.

³⁰ Srov. tamtéž.

Ve Starém zákoně jsou pranýřovány podvody, lichva, vykořisťování, obzvlášť pokud jsou tato jednání směřována proti nejchudším.³¹ Chudoba je sice zlo, ale je to i symbol situace člověka před Bohem.³² Když se chudý člověk projevuje pokorně a otevřeně vůči Bohu, jeho chudoba se stává mravní kvalitou.³³ Takové postoje poté přispívají k tomu, aby člověk uznával relativnost finančních statků a zacházel s nimi jako s Božími dary, které má nejen spravovat, ale dělit se o ně i s druhými.³⁴

Chudoba je také ústředním tématem textů papeže Františka. Ve svých textech apeluje na integraci chudých do společnosti, což zahrnuje výchovu, přístup ke zdravotní péči, k práci, ke spravedlivé mzdě – jedná se o skutečnosti zahrnuté v lidských právech druhé generace.³⁵ Papež František rovněž řeší, že je nutné zabývat se strukturálními příčinami chudoby, dle něj nestačí chudé jen integrovat do společnosti za předpokladu, že ta se nezmění.³⁶ Papež František staví do první řady lidí, o které by se měla církev starat, zejména mladé lidi, kteří potřebují práci a naději, často nemají ani jedno z toho, jsou utlačeni přítomností a nic nehledají.³⁷

Sociální učení církve jako takové nepopírá a neodmítá trh jako takový (zákon nabídky a poptávky) – koresponduje to s podstatou člověka, s jeho kreativitou, svobodou, odpovědností. Ale sociální učení odmítá absolutní autonomii trhu, kdy by se mechanismu trhu nechala absolutní volnost. Církev se dovolává zákonodárství, jelikož počátkem konfliktů byla vždy sociální nerovnost. Odmítnutí absolutní autonomie trhu je zřejmé ve vyjádření papeže Františka: „*Sociální nerovnost je kořenem sociálního zla*“.³⁸ Potřebná jsou rozhodnutí, programy, mechanismy na lepší přerozdělování statků, vytváření pracovních příležitostí, integrální podporu chudých, která bude přesahovat pouhé sociální zabezpečení.³⁹ Ty by měly předcházet sociální nerovnosti. Není požadavkem, aby měli všichni stejně (komunismus, marxismus), ale všichni by měli mít stejné podmínky, aby mohli realizovat svůj spokojený život. Podnikání je povolání, šlechtná práce, pokud se připouští otázka širšího smyslu života.⁴⁰ To bychom mohli vyložit jako pokud je zde přesah přes hranice svého osobního zájmu, jenž

---

³¹ Srov. *Kompendium sociální nauky církve*, s. 211.

³² Srov. *tamtéž*.

³³ Srov. *tamtéž*, s. 214.

³⁴ Srov. *tamtéž*, s. 212.

³⁵ Srov. JANDEJSEK, P. o chudobě nad textem papeže Františka. *Křesťanská revue* [online]. 2019, č. 2 [cit. 7.12.2021]. Dostupné z: <http://www.krestanskarevue.cz/O-chudobe-nad-textem-papeze-Frantiska-Petr-Jandejsek.html>

³⁶ Srov. *tamtéž*.

³⁷ Srov. ZULEHNER, P. M. Gaudium et spes a František. *Caritas et veritas*, 6(1), 16-23. doi: 10.32725/cetv.2016.005

³⁸ Srov. PAPEŽ FRANTIŠEK, *Evangelii gaudium*. čl. 202.

³⁹ Srov. *tamtéž*, čl. 204.

⁴⁰ Srov. *tamtéž*, čl. 203.

můžeme sledovat v minulosti například u Tomáše Bati. Nešlo mu jen o zisk, ale i o spokojené zaměstnance, stavěl Baťovské domky, zajišťoval pro své zaměstnance slevy, chtěl postavit ve Zlíně i kostel, apod.

Každý člověk, který bude pokračovat v díle Ježíše Krista, může usilovat o spravedlnost vůči chudým a aktivně usilovat o nastolení nového sociálního pořádku, kde by se nabízelo reálné řešení problému materiální chudoby a kde by existovala ochrana k tomu, aby ti nejchudší mohli ze své bídy vyjít.⁴¹ Ježíšovo slovo o tom, že „*chudé máme stále kolem sebe*“⁴², nabádá k pomoci chudým a potřebným. Otázka dobročinnosti by měla být pro každého vlastním kategorickým imperativem. Vždyť každému se někdy dostalo nenárokového milosrdenství. Dnes sice pomoc člověk nepotřebuje, ale nebude to pozitíí jinak? Nebo nebude žádat pomoc přítel či vlastní dítě?

Sociální nauka církve apeluje na morální dimenzi ekonomiky. Dle ní je vztah mezi morálkou a ekonomikou nezbytný a niterný, vzájemně se obě tyto oblasti propojují a je pro ně důležitý jejich vzájemný vztah.⁴³ Ekonomický růst není mravně přijatelný za předpokladu, že parazituje na lidských bytostech, národech a společenských skupinách, které byly odsouzeny k nouzi a odsunuty na okraj společnosti.⁴⁴ Sociální nauka církve v otázkách morálky a ekonomiky hojně využívá pojmu spravedlnosti a solidarity. Je třeba využívat ekonomiku a bohatství k solidaritě s lidmi a rozvoji společnosti.⁴⁵ Hromadění statků a zaměření se pouze na kvantitu dělá z lidí otroky vlastnictví a z naší společnosti se stává civilizace spotřeby, respektive konzumní společnost.⁴⁶ Sociální nauce nejde jen o pravidla hry u podnikatelských a ekonomických subjektů, ale hlavně o jejich mravní kvalitu a význam.⁴⁷

V otázce působení státu sociální nauka církve uvádí, že stát má povinnost vymezit legislativní rámec, který dokáže regulovat ekonomické vztahy tak, aby nedocházelo k vykořisťování, ale zároveň nesmí zasahovat do jednotlivých aktivit daných tržních subjektů.⁴⁸ Stát a trh musí působit v souladu a vzájemně se doplňovat.⁴⁹

---

⁴¹ Srov. *Kompendium sociální nauky církve*, s. 212.

⁴² Srov. Mt 26,11.

⁴³ Srov. *Kompendium sociální nauky církve*, s. 215.

⁴⁴ Srov. *tamtéž*, s. 216.

⁴⁵ Srov. *tamtéž*, s. 217.

⁴⁶ Srov. *tamtéž*, s. 217.

⁴⁷ Srov. *tamtéž*, s. 218.

⁴⁸ Srov. *tamtéž*, s. 226 – 227.

⁴⁹ Srov. *tamtéž*, s. 227.

V současnosti panuje ve společnosti nadměrná a nezřízená spotřeba, jedná se o fenomén konzumerismu, který se projevuje zaměřením na vlastnění, nikoli na bytí.⁵⁰ Je třeba, aby všichni lidé namísto takového jednání hledali ve svém konzumním životním stylu spíše otázky po pravdě, dobru a společném růstu.⁵¹

---

⁵⁰ Srov. *Kompendium sociální nauky církve*, s. 230.

⁵¹ Srov. *tamtéž*.

2 Dluhová problematika

Do finančních problémů se celá řada lidí může dostat na základě velkého množství různých aspektů, například nestandardně se chovajícím finančním společnostem, jež předpokládají a parazitují na absenci některých kompetencí jedinců v naší populaci. Samotná orientace ve spleti nabídek úvěrů na českém trhu je mnohdy obtížná.

Půjčky a hypotéky jako takové nejsou škodlivou věcí, pokud je využívají lidé, kteří jsou schopni své závazky splácet, popřípadě s nimi rozvíjet další hodnoty. Co ovšem sporné je, jsou úvěry na okamžitou spotřebu, půjčování si bez pochopení elementárních faktů příslušejících k úvěrovým produktům, úvěrové podvody, půjčky na vyplacení stávajících půjček, a vůbec jakékoli negativní úvěrové situace, jež následně vedou k exekucím, trestné činnosti či rizikovému chování. Dluhy nejsou ani dobré a ani zlé, jen mají své důsledky.

Tomu, kde dluhy vznikají, se věnuje ze strany médií, politiků a různých organizací mnohem méně pozornosti než kritice samotných dlužníků, exekutorů, apod. Denně je kolem člověka obrovské množství reklamy na krátkodobé půjčky a všelijak výhodné úvěry, což je prezentováno jako naprosto nezbytné pro život kohokoli. Úvěry jsou dobrým sluhou, ale zlým pánem, jde zejména o míru a rozum toho, kdo o půjčku žádá.

V následujících podkapitolách budou popsány jevy, pojmy a fenomény související s dluhovou problematikou.

2.1 Dluhy

Dluhy a nesplacené úvěry jsou důsledkem krize české ekonomiky.⁵² Dlužníky jsou nejčastěji lidé ve věku 20 – 35 let a senioři, z nichž většina má jen základní vzdělání a nižší sociální status.⁵³ Dluhy neovlivňují jen samotného dlužníka, ale i jeho bezprostřední okolí, počínaje rodinou, přes zaměstnavatele, konče přáteli.

---

⁵² Srov. TEPLÝ, P. Teoretické i praktické aspekty trhu spotřebitelských úvěrů v ČR. In TEPLÝ, P. et al. *Navigátor bezpečného úvěru*, s. 25.

⁵³ Srov. tamtéž, s. 29.

Podle Ministerstva financí vznikají lidem dluhy nejčastěji za:

- neuhrazené faktury u telekomunikačních společností a mobilních operátorů,
- neuhrazené pojistné na zdravotní pojištění u zdravotních pojišťoven,
- neuhrazené pojistné na sociální zabezpečení u České správy sociálního zabezpečení,
- pokuty (jízdy v MHD na černo nebo dopravní přestupky),
- poplatky (svoz komunálního odpadu, lékař),
- neuhrazené splátky u leasingových společností, u úvěrových i nebankovních institucí a u pojišťoven, z kreditních karet,
- neuhrazené splátky za elektrickou energii, plyn, topení a vodu u jejich poskytovatelů.⁵⁴

2.2 Bankovní a nebankovní instituce

V dnešní době je finanční trh plný nabídek úvěrů nejen od bankovních institucí, ale i od nebankovních a mnohdy predátorských poskytovatelů snadných půjček. Narůstá tak riziko, že člověk snadněji podlehne lákavé a dostupné nabídce půjčky, která je v konečném důsledku pro něj nejen nevýhodná, nýbrž hlavně likvidační.⁵⁵

Stát by měl v ideálním stavu zajistit, aby měl spotřebitel k dispozici adekvátní informace týkající se úvěrových produktů, těmto informacím rozuměl, uměl s nimi pracovat a na základě toho byl schopen učinit rozhodnutí.⁵⁶ Také by stát měl zajistit takové podmínky, aby mohl spotřebitel prosazovat a chránit své zájmy a práva.⁵⁷

2.2.1 Bankovní úvěry

Kvalitní úvěrová společnost se pozná tak, že se jedná zejména o banku a jí přidružené leasingové a finanční asociace. Jedná se o instituce více kontrolované určitým způsobem.

---

⁵⁴ Srov. *Zadlužení a předlužení*, 2019 [online]. Ministerstvo financí. [cit. 7.12.2021]. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/rodinne-finance/zadluzeni-a-predluzeni#1448>

⁵⁵ Srov. *Česká populace není finančně gramotnější než před 9 lety*, 2015 [online]. ČBA. [cit. 12.10.2021]. Dostupné z: http://aktuality.bankovníkarty.cz/TZ_CBA_06-03-2015.pdf

⁵⁶ Srov. HRADIL, D. Finanční gramotnost v kontextu rostoucího zadlužení českých domácností. In TEPLÝ, P. et al. *Navigátor bezpečného úvěru*, s. 150.

⁵⁷ Srov. tamtéž.

Banky podléhají regulaci České národní banky, musí splnit řadu povinných kritérií a podávat hlášení,⁵⁸ měly by splňovat požadavky na transparentnost.

Nemusí být ale standardem, že bankovní společnosti vždy nabízí nejlepší úvěrové podmínky nebo nehrají s klienty různé hry. I ze strany bank se můžeme setkat s nabídkami kreditních karet a úvěrových produktů po telefonu bez možnosti prostudování si parametrů nabízeného produktu, apod. A pokud člověk o informace k produktu stojí, většinou dostane velké množství papírů s informacemi, jež není schopen přečíst nebo jim porozumět. Čitelnost a jazyk těchto dokumentů nebývají průměrnému spotřebiteli přizpůsobené. Příslušné dokumenty mnohdy obsahují i různá riziková ustanovení, pod kterými si lidé s běžným právním vědomím nedokáží nic představit. Účastníci zde nemají rovné postavení, neboť banka bude mít vždy informační náskok.⁵⁹

Banky jsou ale proti nebankovním institucím zaměřeny spíše na úvěrové produkty dlouhodobějšího charakteru a na jinou příjmovou skupinu. V dnešní době se jedná zejména o úvěry na koupi či rekonstrukci nemovitostí a hypotéky, s čímž souvisí i cílová skupina bank – movitější klienti s vyššími příjmy.

Posuzování svých klientů pro potřeby poskytnutí úvěrových produktů je markantně odlišné a „tvrdší“ oproti společnostem nebankovním. Riziková klienti s minimálními příjmy, záznamy v bankovních a nebankovních registrech a bez záruk prakticky nemají šanci sjednat si u banky ani menší standardní úvěrový produkt.

2.2.2 *Nebankovní úvěry*

Oproti bankám nemají nebankovní společnosti povinná kritéria pro svou činnost, jako soukromé firmy nepodléhají regulaci České národní banky a svým přístupem často jejich klientům způsobí stav předlužení.⁶⁰ Na českém trhu působí velké množství zprostředkovatelů krátkodobých a rychlých úvěrů. Nejčastěji se jedná o půjčky sjednávané online prostřednictvím

---

⁵⁸ Srov. CHVÁTAL, D. *Zadlužení a předlužení není totéž*, 2006 [online]. FinExpert.cz. [cit. 7.12.2021]. Dostupné z: <https://finexpert.e15.cz/zadluzeni-a-predluzeni-neni-totez>

⁵⁹ Srov. TROJAN, J. S. *Etické vztahy v ekonomice*, s. 184.

⁶⁰ Srov. CHVÁTAL, D. *Zadlužení a předlužení není totéž*, 2006 [online]. FinExpert.cz. [cit. 7.12.2021]. Dostupné z: <https://finexpert.e15.cz/zadluzeni-a-predluzeni-neni-totez>

internetu, kde žadatel k poskytnutí úvěru doloží jen kopii občanského průkazu, výpis z bankovního účtu, kde je viditelný vlastník účtu, případně výplatnici ze zaměstnání.

Pokud člověk s žádostí o úvěr neuspěje u bankovní společnosti, většinou se následně obrátí právě na nebankovní společnost. Bohužel tyto nebankovní úvěry často bývají méně transparentní, než by tomu bylo u banky, a podmínky zápůjčky jsou velmi nevýhodné, smlouvy jsou nekorektní. Půjčka takové instituce se tak stává mnohem dražší oproti bankovní společnosti.

Poskytovatelé úvěru by měli hrát férovou hru – pokud požadují od potenciálního dlužníka správné a úplné údaje, je třeba, aby i oni poskytovali transparentní informace a podmínky k jejich produktu. Věřitelé a zprostředkovatelé úvěrů by měli zodpovídat za čestné jednání zejména v oblasti správného vyhodnocení bonity klienta a správného vyhodnocení vhodnosti produktu pro dotyčného klienta.⁶¹

Riziko zde pro žadatele o úvěr spočívá ve vysokých poplatcích, smluvních pokutách a sankcích. Nelze zpochybnit, že poskytovateli úvěrů vznikají při úvěrovém procesu další nároky za administraci, avšak tyto v zásadě mají být součástí odměny představující úrok z půjčené částky a mají být hrazeny spotřebitelem v průběhu trvání úvěrového vztahu.

Z pohledu reklamních spotů na nebankovní půjčky není důležité, jestli člověk má finanční prostředky na svou spotřebu – stačí si půjčit a může si dovolit pořídit vše, co se mu zamane. Na dovolenou, automobil, vánoční dárky. Poskytovatelé rychlých úvěrů nadměrně zdůrazňují, že půjčku lze získat rychle a bez složité administrativy. Co ovšem je možné v reklamě postrádat, je informace o částce, kterou jejich klient nakonec zaplatí. Maximalizace zisku zde představuje silnou pohnutku, pro niž jsou obě strany ochotny podstoupit značné riziko – na straně spotřebitele jsou to právě rizika spojená s poplatky za sjednání rychlé půjčky a případné sankce při řádném nehrazení, na straně věřitele možné sankce od kontrolních orgánů za nastavení úvěrových produktů v rozporu s dobrými mravy. Na krabičkách cigaret jsou uvedena upozornění o škodlivosti tabákových výrobků pro zdraví uživatelů, totéž platí o hazardních hrách, které varují před závislostí na gamblingu. Kde je ale v reklamách upozornění týkající se nebezpečí krátkodobých a rychlých úvěrů? Trh s půjčkami je neméně mravně problematický než zmíněný průmysl tabákový.

---

⁶¹ Srov. TEPLÝ, P. Definice zodpovědného úvěrování. In TEPLÝ, P. et al. *Navigátor bezpečného úvěru*, s. 62.

2.2.3 Mravní zásady poskytovatelů úvěrů

Tato podkapitola na problematiku mravních zásad poskytovatelů úvěrů nahlíží optikou sociálního učení církve, křesťanským pohledem. Papež Jan XXIII. v encyklice *Mater et Magistra* uvádí následující: „*Kde naopak v hospodářském životě chybí potřebná činnost státu nebo je jen nedostatečná, tam společnost upadá ve veliký zmatek. Tam silnější a bezohlednější jedinci, jakých se bohužel všude najde dost jako plevele mezi obilím, drze využívají nedostatku slabších k svému obohacení.*“⁶²

S uspokojením můžeme konstatovat, že právní rámec pro poskytování úvěrů nechybí. Druhou věcí potřebnou k ochraně spotřebitele jsou mravní zásady. V okamžiku, kdy člověk nahlédne pod pokličku nejen poskytovatelů krátkodobých a rychlých půjček, se v něm může probudit přesvědčení, že se nejedná o úplně čistou branži. Avšak zde by se dalo namítnout, že nikde na světě neexistuje na 100 % eticky čisté podnikání. Farmaceutický průmysl, turistický průmysl, alkohol a tabákový průmysl, oděvní průmysl, automobilový průmysl, ... Dalo by se pokračovat donekonečna. Papež Jan XXIII. v encyklice *Mater et Magistra* upozorňuje i na tento problém, kdy podle něj jsou služby pochybné hodnoty placeny velmi dobře.⁶³

Prvky fungování byznysu s krátkodobými úvěry neparticipují primárně na poskytování půjček, ale na určitých základech podvodů a zneužívání lidských práv, jež ničí lidi a celé rodiny. Tyto společnosti na poskytování půjček úplně primárně fungovaly tak, že růst jejich zisku nespočíval v úrocích, ale v sankcích, jelikož porušení smlouvy o půjčce bylo nepřiměřeně pokutováno. Tyto smlouvy byly velmi složité a člověk, který si od nich půjčil, jim opravdu nemohl rozumět. Obzvláště jejich cílová skupina, kterou byli lidé pendlující mezi Úřadem práce a hernou. Navíc smlouvy některých společností (zejména Home Credit) byly doplňovány rozhodčí doložkou⁶⁴ o určení člověka ze strany této dotyčné úvěrové společnosti, který bude případně rozhodovat o sporech ze smlouvy (nikoli soud), takový člověk zpravidla rozhodoval pouze ve prospěch úvěrové společnosti a nikoli dlužníka. Pokud tedy dlužník neuhradil jednu splátku, úvěrová společnost půjčku zesplatnila a napočítala sankce. Například z vypůjčených 10 000 Kč se stalo 100 000 Kč – o sporu by zde rozhodoval rozhodce pracující pro tuto úvěrovou společnost, tedy se nedalo proti částce bránit, a navíc soudy nesměly toto rozhodnutí přezkoumávat. Rozhodnutí bylo zároveň exekučním titulem. Půjčka ve výši 10 000 Kč se mohla vyšplhat i na čtvrt milionu

---

⁶² Srov. PAPEŽ JAN XXIII. *Mater et Magistra*, čl. 58.

⁶³ Srov. tamtéž, čl. 70.

⁶⁴ Rozhodčí doložky mohly být naštěstí uzavřeny jen do 1.12.2016, teď se již neobjevují. Sjednávání rozhodčích doložek je od uvedeného data ve spotřebitelských vztazích zakázáno.

korun. Jak to celé pro dlužníka mohlo skončit? Rozpad rodiny, suicidální tendence, dluhová past, ze které není úniku – to vše je devastující nejen pro psychiku člověka.

Nikdo, kdo žádá o půjčku, do ní není žádným způsobem nucen. Nicméně člověk, který se rozhodne pro řešení finanční situace žádostí o nebankovní půjčku, je z podstaty celé věci už na dně, jelikož tak byznys nebankovních úvěrů funguje – úvěr může získat i člověk, jemuž klasická banka z různých důvodů, zejména pro předluženost, nepůjčí. Tito lidé hledají v půjčce východisko, a některé společnosti už tehdy počítaly s tím, že tohoto dlužníka vyšlou do daleko horší situace. Jednalo se o parazitování na těch nejzranitelnějších tím nejméně etickým způsobem. A nešlo jen o obyvatele České republiky, jelikož například společnost Home Credit se stala jedinou zahraniční firmou, která vlastní v komunistické Číně licenci na poskytování spotřebitelských úvěrů.

Je třeba apelovat na mravní odpovědnost při jakékoli podnikatelské činnosti, k čemuž by měla pomoci etická pravidla, která by si tyto podniky měly ukládat obzvláště pro vztahy s klienty.⁶⁵ I od finančních institucí se očekává, že stejně jako ostatní občané nebudou podvádět a krást.⁶⁶

2.3 Zadlužení

Tlak rychlého vývoje naší společnosti způsobuje nárůst zadluženosti.⁶⁷ Narůstající zadlužení obyvatel České republiky je nepochybným faktem. Je na místě ale poznamenat, že zadlužování není negativním jevem, pokud se jedná o „rozumné“ zadlužení.⁶⁸ Rozumné zadlužení je takové, které není bezhlavé, kdy dlužník zná důsledky splácení i nesplácení úvěru na jeho rozpočet a je si vědom užitku z věci koupené na dluh.⁶⁹ V opačném případě se díky neuváženému zadlužování může zvyšovat nejen počet insolvencí, kterým bude věnována pozornost v dalších kapitolách níže. Ideální stav je takový, že se spotřebitel zadluží pouze do výše, ve které je schopný bezpečně úvěr splatit.

Jinou formou zadlužení mohou být i úpisy ze strany seniorů různým podvodným prodejčům⁷⁰, tzv. „šmejďům“. Jsou to ti, jež lákají peníze zejména ze seniorů, hovořilo se o nich hodně

---

⁶⁵ Srov. TROJAN, J. S. *Etické vztahy v ekonomice*, s. 183.

⁶⁶ Srov. *tamtéž*, s. 189.

⁶⁷ Srov. KALÁTOVÁ, V. *Finanční zralost*, s. 232.

⁶⁸ Srov. TEPLÝ, P. Teoretické i praktické aspekty trhu spotřebitelských úvěrů v ČR. In TEPLÝ, P. et al. *Navigátor bezpečného úvěru*, s. 26.

⁶⁹ Srov. *tamtéž*.

⁷⁰ Srov. TEPLÝ, P. Teoretické i praktické aspekty trhu spotřebitelských úvěrů v ČR. In TEPLÝ, P. et al. *Navigátor bezpečného úvěru*, s. 29.

v poslední době především v souvislosti se zájezdními prodejními akcemi, kde nutili seniory ke koupi různých produktů, například nádobí nebo elektrospotřebičů za neskutečně vysoké sumy.

Zadlužení je normální, umožňuje si pořídit nové věci a pomáhá ekonomice.⁷¹ Ve finále není úplně důležité, kvůli čemu se člověk zadluží. Ale to, zdali ke svým půjčkám přistupuje zodpovědně.

2.3.1 Příčiny vzniku zadlužení

Příčinou vzniku zadlužování, zejména tomu nadměrnému, jsou v první řadě současné globální ekonomické problémy. Na to se následně navalují situace přispívající ke ztrátě finančních zdrojů, závislosti, finanční ngramotnost, nevzdělanost, a další.

Příčiny a důsledky jsou navzájem provázány, hranice mezi nimi může být často nezřetelná. Nejrozšířenějšími chybami a zlovyky vedoucí k nezdravému zadlužování jsou následující:

- člověk nemá finanční plán, a pokud ano, i tak se jej nedrží;
- nedostatečné hospodaření s financemi;
- financování věcí běžné spotřeby prostřednictvím úvěru.⁷²

2.4 Předlužení

Předlužení je jev, který často způsobí propad z mělké chudoby do té opravdové.⁷³ Jedná se o aktuální problém, kdy prostřednictvím nezodpovědného zadlužování si dlužník prostřednictvím vypůjčených prostředků zvýší finanční prostředky, krátkodobě svou potřebu nasytí, ale nesplacení úvěrů může vést až k dluhové pasti, patologii, exekucím, apod. Vládní dokument České justice popisuje předlužené osoby jako ty, které jsou vyloučeny ze společnosti, nemají perspektivu zlepšení jejich stavu a návratu k normálnímu způsobu života a jsou

---

⁷¹ Srov. CHVÁTAL, D. *Zadlužení a předlužení není totéž*, 2006 [online]. FinExpert.cz. [cit. 7.12.2021]. Dostupné z: <https://finexpert.e15.cz/zadluzeni-a-predluzeni-neni-totez>

⁷² Srov. KAVKOVÁ, J. *3 nejčastější příčiny nezdravého zadlužení Čechů*, 2020 [online]. Kurzy.cz. [cit. 18.12.2021]. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/zpravy/533771-3-nejcastejsi-priciny-nezdraveho-zadluzeni-cechu/>

⁷³ Srov. BĚLÍČEK, J., RYCHLÍKOVÁ, A. *Česko ohrožuje skrytá, ale rozsáhlá chudoba*, 2017 [online]. A2larm. [cit. 22.9.2021]. Dostupné z: <https://a2larm.cz/2017/06/cesko-ohrozuje-skruta-ale-rozsahla-chudoba/>

odkázány na sociální systém.⁷⁴ Předluženost obyvatelstva je problém, jehož řešením by měla být v první řadě prevence, v té druhé zmírnění důsledků předlužení.⁷⁵

Dle specializovaného informačního portálu veřejné správy Justice.cz je předlužení formou úpadku, ve které dlužník má více věřitelů, a zároveň souhrn jeho závazků převyšuje hodnotu jeho majetku.⁷⁶ Tuto definici potvrzuje i Ministerstvo financí, které zjednodušeně vysvětluje, že člověk je předlužen, pokud jeho dluhy přesáhnou hodnotu jeho majetku, a ani kdyby veškerý svůj majetek prodal, tak své dluhy nesplatí.⁷⁷

Zhruba polovina dotazovaných dlužníků v Poradně při finanční tísní uvedla jako důvod své předluženosti to, že jednoduše přecenili své síly a mají příliš mnoho závazků.⁷⁸ Dalšími nejvýznamnějšími důvody předluženosti jsou změna zaměstnání, trvalé snížení příjmů, naivita dlužníka.⁷⁹ Příčinou finančních potíží je zvláště nedostatek finanční rezervy a nízká schopnost plánovat osobní a rodinný rozpočet.⁸⁰ Pokud by člověk v tíživé situaci měl dostatečnou finanční rezervu, toto období by bylo možné překlenout i bez potřeby předlužení se. Pocit předlužení mívají dlužníci dlouhodobě, nejedná se o krátkodobou záležitost – zpravidla půl roku až dva roky.⁸¹ Předlužení je negativní patologická forma zadlužení, která vede nejen k ekonomickému zhroucení dlužníka.⁸²

Předlužení je ve velké míře ovlivněno sebeovládáním jedince. Nedostatek sebekontroly a nedostatek finanční gramotnosti⁸³ jsou dispozice pro nejpravděpodobnější předlužení se. Jak ve své studii uvádí Gathergood, spotřebitelé, kteří vykazují problémy se sebekontrolou, využívají ve velké míře rychle dostupné, ale drahé úvěrové produkty jako jsou kreditní karty a

---

⁷⁴ Srov. *Řešení chudoby a sociálního vyloučení? Konec exekucí na dávky i lepší informace o dlužích*, 2016 [online]. FC insolvency. [cit. 15.12.2021]. Dostupné z: <https://www.insolvencni-navrhy.cz/reseni-chudoby-a-socialniho-vylouzeni-konec-exekuci-na-davky-i-lepsi-informace-o-dluzich.html>

⁷⁵ Srov. TEPLÝ, P. Definice zodpovědného úvěrování. In TEPLÝ, P. et al. *Navigátor bezpečného úvěru*, s. 61.

⁷⁶ Srov. *Slovníček insolvenčních pojmů*, 2021 [online]. JUSTICE.cz. [cit. 7.12.2021]. Dostupné z: <https://insolvency.justice.cz/slovník-insolvencnich-pojmu/>

⁷⁷ Srov. *Zadlužení a předlužení*, 2019 [online]. Ministerstvo financí. [cit. 7.12.2021]. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/rodinne-finance/zadluzeni-a-predluzeni#1448>

⁷⁸ Srov. ŠMEJKAL, D. Trh spotřebitelských úvěrů z pohledu neziskové organizace. In TEPLÝ, P. et al. *Navigátor bezpečného úvěru*, s. 139.

⁷⁹ Srov. tamtéž.

⁸⁰ Srov. tamtéž, s. 140.

⁸¹ Srov. tamtéž, s. 141.

⁸² Srov. CHVÁTAL, D. *Zadlužení a předlužení není totéž*, 2006 [online]. FinExpert.cz. [cit. 7.12.2021]. Dostupné z: <https://finexpert.e15.cz/zadluzeni-a-predluzeni-neni-totez>

⁸³ Srov. GATHERGOOD, J. Self-control, financial literacy and consumer over-indebtedness. *Journal of Economic Psychology*, 33(3), 590-602. 2012. ISSN: 0167-4870.

půjčky před výplatou, mají nepředvídané výdaje na předměty dlouhodobé spotřeby a jsou více vystaveni riziku předlužení.⁸⁴

V některých publikacích je možné setkat se s názorem či definicí, že předlužení se týká jen právnických osob nebo fyzických osob – podnikatelů. To ale nic nemění na tom, že se jedná o problém závažný a relevantní i u fyzických osob.

2.5 Dluhová past

Špatnou praxí ovšem zůstává fakt, že věřitel poskytne dlužníkovi prostředky i za předpokladu, že to povede k dlužníkovo nadměrné zadluženosti a s tím související dluhové pasti. Dlužníkovo schopnost splácet své dluhy se omezuje nebo zcela zaniká.

Chyba však nemusí být vždy jen na straně věřitele. Dlužník může věřitele uvést v omyl, ať už vědomě nebo nevědomě, poskytnutím nesprávných údajů o své osobě za účelem získání úvěru. Dochází k falšování příjmů, uvádění menších počtů úvěrů, než dlužník skutečně má, aby požadovaný úvěr získal i za předpokladu, že si je vědom své neschopnosti splácet, dlužníci padělají potvrzení o zaměstnání nebo osobní doklady, zamlčují podstatné údaje, apod. Otázkou je, zda se v některých případech takového života na dluh nejedná přímo o životní styl?

Pokud si člověk půjčuje od dalších společností proto, aby splatil dluh předcházející, je zaručené, že se dostane do dluhové pasti. Problémem zde stále zůstává otázka, jak takový člověk, který v blízké minulosti nesplácel svým věřitelům, může dostat další a další úvěry, když je jeho jméno uvedeno v bankovních a nebankovních registrech. To, co spojuje věřitele i dlužníka, je jistý prvek vzájemné důvěry.⁸⁵ Věřitel očekává řádné plnění závazku ze strany dlužníka, dlužník oproti tomu očekává poskytnutí úvěru za podmínek, jež si společně ujednali.

Nutností je vědět, že dluhy narůstají, i když je věřitelé aktivně nevymáhají. Nejenže člověk nezvládá splácet původní o sankce zvětšený dluh, ale na jeho splacení si půjčí za ještě horších podmínek, kde naskočí sankce nové a tím se rozjede dluhová past naplno.⁸⁶ Věřitelé sdílejí

---

⁸⁴ Srov. GATHERGOOD, J. Self-control, financial literacy and consumer over-indebtedness. *Journal of Economic Psychology*, 33(3), 590-602. 2012. ISSN: 0167-4870.

⁸⁵ Srov. TROJAN, J. S. *Etické vztahy v ekonomice*, s. 184.

⁸⁶ Srov. *Zadlužení a předlužení*, 2019 [online]. Ministerstvo financí. [cit. 7.12.2021]. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/rodinne-finance/zadluzeni-a-predluzeni#1448>

dlužníkovu dluhovou past společně, ať už nezávisle na své vůli nebo v případě vykořisťujících úvěrů dochází k vychýlení tíhy odpovědnosti za věřitelem.⁸⁷

Dluhová past většinou znamená úpadek, což je pojem používaný insolvenčním zákonem – pokud je dlužník v úpadku, splňuje hlavní podmínku pro zahájení insolvenčního řízení, které bude rozepsáno samostatně v další kapitole.

2.6 Lichva

V našem státě je ten problém, že lichva je sice protizákonná, ale současně není nikde jasně stanoveno, od jakého momentu už je úrok lichvářský. Většinou se v Česku považuje za lichvářský úrok ten, jehož roční procentuální sazba nákladů (RPSN) by přesáhla 60 %.⁸⁸ V § 253 odst. 1 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, je lichva definována velmi obecně: „*Kdo zneužívá něčí tísně, nezkušenosti nebo rozumové slabosti nebo něčího rozrušení, dá sobě nebo jinému poskytnout nebo slíbit plnění, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru, nebo kdo takovou pohledávku uplatní nebo v úmyslu uplatnit ji na sebe převede, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem.*“⁸⁹

Dalším problémem týkající se lichvy je i ten, že ne každý poskytovatel úvěrů je dozorován jakýmkoli kontrolním orgánem. Těmito poskytovateli jsou zpravidla společnosti, kde je možné požádat o krátkodobé půjčky, půjčky před výplatou, mikropůjčky, apod. U těchto úvěrů může RPSN přesáhnout i 3 000 000 % p.a.⁹⁰ V praxi to vypadá tak, že nejde ani tak o samotný výpočet RPSN, jelikož se jedná o matematický oříšek, ale spíš o základní povědomí, co RPSN ukazuje. Pojem RPSN jako roční procentní sazba nákladů v sobě totiž obsahuje veškeré poplatky vážící se k úvěru, tj. administrativní poplatky, poplatky za sjednání úvěru, poplatky za posouzení žádosti o úvěr, poplatky za převod financí na účet žadatele, poplatky za pojištění pro věřitele, a další. Jednoduše řečeno si člověk chce půjčit 10 000 Kč, za sjednání úvěru je ihned splatný poplatek 3000 Kč, taktéž administrativní poplatek ve výši 1000 Kč, splátky činí 5 x 3000 Kč – ve finále přeplatí 9000 Kč za fyzicky obdržených 6000 Kč.

---

⁸⁷ Srov. ZEZULKA, O. Ekonomické aspekty institutu oddlužení. In VESELÁ, J. et al. *Insolvenční právo 2008 – 2020*, s. 129.

⁸⁸ Srov. TEPLÝ, P. Regulace a dozor nad spotřebitelským trhem v ČR. In TEPLÝ, P. et al. *Navigátor bezpečného úvěru*, s. 56.

⁸⁹ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění platném k 1.1.2009.

⁹⁰ Srov. TEPLÝ, P. Regulace a dozor nad spotřebitelským trhem v ČR. In TEPLÝ, P. et al. *Navigátor bezpečného úvěru*, s. 56.

Lichvou je nabídnuta půjčka, jejíž hodnota je v hrubém nepoměru k hodnotě závazku dlužníka.⁹¹ Dlužníci jsou následně vystaveni nejen svým dluhům, ale i mnohonásobným úrokům, úrokům z úroků, penále, a dalším. Oproti tomu u nás funguje alespoň minimální ochrana spotřebitele. Jak tento typ podnikání asi vypadá v zemích, kde nejsou dodržována lidská práva?

Ti, kteří půjčují bez nahlížení do registru nebo osobám bez doložených příjmů, si pojišťují dlužníky prostředky v rozporu s dobrými mravy. Jedná se zejména o směnky nebo vysoké smluvní pokuty. Tyto smluvní pokuty bývají sjednávány i přes rozpor s pravidly na ochranu spotřebitele a měly by být neplatné právě pro svou lichevní povahu. Jsou to pokuty v řádech stokorun denně za prodlení se splátkou. Takové konglomeráty smluvních vztahů uzavřené mezi dlužníkem a věřitelem jsou absolutně neplatné pro rozpor s dobrými mravy a pravidly na ochranu spotřebitele a neplatné pro celkově lichevní povahu.

Morální aspekty lichvy jsou znepokojivé. Úvěr od lichvářské společnosti nemůže nikdy nikomu pomoci, naopak v každém případě ještě více ublíží. Lichva zneužívá lidskou tíseň, rozrušení, nezkušenost nebo rozumovou slabost.⁹²

2.7 Zadlužování českých domácností

České domácnosti jsou oproti ostatním zemím v Eurozóně sice méně zadlužené, jenže jejich relativní zadluženost zvyšuje fakt, že jsou proti těmto zemím podstatně chudší.⁹³ V prvním čtvrtletí roku 2021 bylo zadlužení obyvatel ČR na rekordu – šlo o 2,67 bilionu korun.⁹⁴ To je způsobeno především obrovským zájmem o hypoteční úvěry v souvislosti s nákupem nemovitostí. Zájem o nemovitosti ze strany českých občanů stále roste i přes to, že skrz pandemii Covid-19 někteří odborníci předpovídali jeho pokles, a s tím vzrůstá i cena nemovitostí. Tento růst je ale rychlejší než růst mezd. Zpřísnily se i podmínky pro získání hypotečního úvěru. To vyvolává velká potřeba Čechů vlastního bydlení, touha zabezpečit se

---

⁹¹ Srov. zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění platném k 1.1.2009.

⁹² Srov. tamtéž.

⁹³ Srov. TEPLÝ, P. Teoretické i praktické aspekty trhu spotřebitelských úvěrů v ČR. In TEPLÝ, P. et al. *Navigátor bezpečného úvěru*, s. 25.

⁹⁴ Srov. *Zadlužení obyvatel znovu na rekordu. Tentokrát jde již o 2,67 bilionu korun, 2021* [online]. Výzkum insolvence. [cit. 23.10.2021]. Dostupné z: <http://www.vyzkuminsolvence.cz/zpravodajstvi/zadluzeni-obyvatel-znovu-na-rekordu-tentokrat-jde-jiz-o-2-67-bilionu-korun.html>

nemovitostí, něco vlastnit. Zadlužit se za účelem pořízení si vlastní bydlení může sice představovat jistotu, avšak i rizika spojené se splácením hypotečního úvěru či s inflací.

Co se ukazuje jako zásadní společenský problém, je nemožnost monitorování aktuální míry celkové zadluženosti společnosti, neexistuje žádný komplexní monitoring pro Českou republiku pro lepší obraz o této problematice.⁹⁵ Zároveň neexistuje ani monitoring zadluženosti a předluženosti v sociálně vyloučených lokalitách.⁹⁶

2.7.1 Společensko-ekonomický kontext

Na rozdíl od západních zemí Česká republika prodělala po roce 1989 takové politické změny, které měly dopad na budoucí ekonomiku a ekonomické myšlení českých občanů. Do této doby byl občan chráněn proti negativním důsledkům svých ekonomických rozhodnutí.⁹⁷ Po druhé světové válce a s nástupem socialismu postupně docházelo k destrukci závazkových vztahů mezi dlužníky a věřiteli, lidé si mohli půjčovat jen v omezené míře, například v rámci novomanželských půjček.⁹⁸ Socialistický stát svými interními politickými prostředky zamezoval nezaměstnanosti, bezdomovectví, výrazným dluhům. Občané tohoto státu byli vychováni v tom, že stát je proti těmto negativním jevům ochrání. Neměli tedy přímou zodpovědnost za svá finanční rozhodnutí.⁹⁹ Člověk byl spíše loutkou ideologické strany, nebyl schopen vlastní iniciativy a nemusel nést za nic vlastní odpovědnost.¹⁰⁰ Po politické transformaci v roce 1989 se ale toto pro českého občana změnilo.

V socialistickém hospodářství v podstatě neexistovaly banky pro veřejnost, většina lidí dostávala dvakrát měsíčně výplatu na ruku a své peníze tak rozdělovali do obálek, neměli bankovní účty a jejich peníze byly naprosto transparentní, jelikož viděli, kolik peněz fyzicky mají.

---

⁹⁵ Srov. Řešení chudoby a sociálního vyloučení? Konec exekucí na dávky i lepší informace o dlužích, 2016 [online]. FC insolvence. [cit. 15.12.2021]. Dostupné z: <https://www.insolvencni-navrhy.cz/reseni-chudoby-a-socialniho-vylouceni-konec-exekuci-na-davky-i-lepsi-informace-o-dluzich.html>

⁹⁶ Srov. tamtéž.

⁹⁷ Srov. BERTL, I. *Finanční gramotnost v kontextu rozvoje celoživotního učení dospělých*, s. 52.

⁹⁸ Srov. VESELÁ, J. Charakteristiky lidí v oddlužení. In VESELÁ, J. et al. *Insolvence 2008 – 2020*, s. 110.

⁹⁹ Srov. BERTL, I. *Finanční gramotnost v kontextu rozvoje celoživotního učení dospělých*, s. 52.

¹⁰⁰ Srov. PAVELKOVÁ, M. Charakteristika rodiny a (pře)výchovy v komunistické perspektivě. *Caritas et veritas*, 5(1), 111-122. doi: 10.32725/cetv.2015.012

Současníci socialistické doby museli projít hlubokými změnami strukturálního charakteru, byli postaveni před velké psychické nároky díky těmto změnám a stáli, oproti obyvatelům ostatních zemí Evropy, před nesnadnými a neznámými úkoly.¹⁰¹

2.7.2 Vliv ekonomických změn v ČR na české domácnosti

Vlivem toho, že se ČR začala po roce 1989 řídit pravidly tržní ekonomiky, se na trhu v devadesátých letech objevily zcela nové finanční subjekty, např. soukromé banky, úvěrové a leasingové společnosti nabízející splátkový prodej, rychlé úvěry, a další.¹⁰² Občané České republiky si začali uvědomovat, že oproti státům, kde tržní ekonomika fungovala dlouhá léta, jsou prakticky opoždění ve spotřebě, chtěli se vyrovnat západním zemím ve stylu bydlení, oblékání, dovolených, stravování.¹⁰³ Měnily se spotřební preference. A na to reagovaly nově vytvořené, nejen finanční, společnosti, které začaly cílit svůj marketing a reklamu na rychlou a módní spotřebu.¹⁰⁴ Díky tomuto tlaku se celá řada lidí začala obracet na bankovní instituce, aby získala úvěr a mohla tím vyřešit svou nově nabytou potřebu.¹⁰⁵ Banky v devadesátých letech však na výše popsanou spotřebu nepůjčovaly, proto začaly intenzivně nabízet úvěry nebankovní společnosti,¹⁰⁶ jejichž praktiky byly agresivní až lichvářské. Půjčky domácností se začaly významně zvyšovat po roce 2000 a jejich nárůst byl velmi dramatický.¹⁰⁷

Díky tržně ekonomické přeměně se změnila i profesní oblast. Některá zaměstnání, např. z oblasti těžebního průmyslu, úplně zmizela z trhu práce, a tak se mnozí zaměstnanci se svým vzděláním kvalifikačního charakteru stali najednou nepotřebnými.¹⁰⁸ Jediné řešení jejich situace spočívalo, a to platí i dnes, v dalším studiu nebo rekvalifikaci.¹⁰⁹

2.8 Finanční gramotnost

I v dnešní době je možné setkat se s lidmi, pro něž není samozřejmé koupit si i jen chléb, jelikož se nenačili s penězi zacházet, respektive je nenačili zacházet s penězi rodiče, kteří jsou

---

¹⁰¹ Srov. TROJAN, J. S. *Etické vztahy v ekonomice*, s. 105.

¹⁰² Srov. BERTL, I. *Finanční gramotnost v kontextu rozvoje celoživotního učení dospělých*, s. 53.

¹⁰³ Srov. tamtéž.

¹⁰⁴ Srov. tamtéž.

¹⁰⁵ Srov. tamtéž.

¹⁰⁶ Srov. tamtéž.

¹⁰⁷ Srov. VESELÁ, J. Charakteristiky lidí v oddlužení. In VESELÁ, J. et al. *Insolvence 2008 – 2020*, s. 110.

¹⁰⁸ Srov. BERTL, I. *Finanční gramotnost v kontextu rozvoje celoživotního učení dospělých*, s. 54 – 55.

¹⁰⁹ Srov. tamtéž.

prvními a nejdůležitějšími osobami, jejichž povinností je předávat dítěti nejen hodnoty společenské a kulturní, ale i zacházení s penězi.¹¹⁰ Výchova ze strany rodiny jako základní referenční jednotky by měl být proces, prostřednictvím kterého poté člověk reflektuje celý život svůj smysl a určení svého života, na základě kterého utváří sebe sama a své činy.¹¹¹ Rodina má za úkol uvést děti do života tak, aby chápaly základní hodnoty života a zvnitřnily si je. Rodiče ale mají rovněž povinnost jednat tak, aby měly možnost dětem vůbec nějaké pozitivní hodnoty předat.

Finanční gramotnost je pojem, jenž předpokládá u daného jedince porozumění v ekonomické oblasti na takové úrovni, že aktivně ve svém životě dokáže operovat s různými termíny a procesy souvisejícími s penězi, dluhy, pojištěním, spořením, apod., a využívá své znalosti v jednání v této oblasti v takovém směru, aby pozitivně ovlivňovaly jeho chování a rozhodování.¹¹² Navíc je finanční gramotnost zejména prevencí před nekalými praktikami u úvěrování ze strany věřitele a hlavní podmínkou pro bezpečný úvěr.¹¹³

Finančně gramotný občan by měl splňovat následující body chování:

- 1) plánovat a rozpočtovat příjmy i výdaje;
- 2) posoudit výdaje a rozhodnutí se zadlužit;
- 3) srovnat nabídky na trhu a výběr produktu;
- 4) umět řešit neočekávané situace a spory;
- 5) obrátit se v případě sporů s věřitelem na relevantní instituci.¹¹⁴

Na základních a středních školách je sice problematika finanční gramotnosti zařazena do rámcových vzdělávacích programů jako prevence, ale rodinný rozpočet je ovládán stále prostřednictvím rodičů, jež byli s finančními otázkami seznamováni v jiné době, jiném kontextu nebo v rámci jejich školní docházky s nimi do styku vůbec nepřišli, a ti mohou být v důsledku například prudkých změn a skokovému vývoji dnešní doby v oblasti finanční

---

¹¹⁰ Srov. ANDERLIKOVÁ, L. *Cesta k inkluzi. Úvahy z praxe a pro praxi*, s. 90.

¹¹¹ Srov. BERTL, I. *Finanční gramotnost jako nástroj sociální adaptace a příležitost k překonání negativních důsledků sociálních problémů*, s. 20.

¹¹² Srov. *tamtéž*.

¹¹³ Srov. TEPLÝ, P. Teoretické i praktické aspekty trhu spotřebitelských úvěrů v ČR. In TEPLÝ, P. et al. *Navigátor bezpečného úvěru*, s. 41.

¹¹⁴ Srov. HRADIL, D. Finanční gramotnost v kontextu rostoucího zadlužení českých domácností. In TEPLÝ, P. et al. *Navigátor bezpečného úvěru*, s. 151 – 155.

gramotnosti ne zcela kompetentní.¹¹⁵ Zůstává zde otázka, jakým vzorem jsou následně tito rodiče a jejich chování v oblasti financí pro jejich děti.

Finanční gramotnost české populace není dostatečná ani u absolventů a vysokoškolsky vzdělaných jedinců.¹¹⁶ Finanční vzdělávání je otázkou nutnosti, vzdělávání by mělo začít již od prvního stupně základní školy.¹¹⁷

V roce 2021 se Index finanční gramotnosti, který měří každý rok Česká bankovní asociace, snížil oproti loňským rokům na 55 %.¹¹⁸ Dle tohoto průzkumu se Češi orientují ve finančních záležitostech hůře (27 %) v porovnání s předchozími léty a celou řadu informací týkajících se financí považují za zcela zbytečné (36 %).¹¹⁹ V roce 2015 uvedla Česká bankovní asociace ve své tiskové zprávě, že „jsou pojmy jako RPSN, debetní a kreditní karta pro značnou část národa stále velkou neznámou. Stejně tak jako základní principy zodpovědného hospodaření s financemi. Důsledkem je pak předlužování obyvatelstva, růst počtu exekucí, nebo podceňování vytváření si finančních rezerv včetně rezervy na stáří.“¹²⁰ Na tomto faktu se prozatím nic nezměnilo.

Oproti výše popsaným skutečnostem v České republice je například německá mentalita rozdílná v přístupu Němců k financím, jenž je korigován díky jejich smyslu pro řád, obavy z možných důsledků vlastního selhání, následků nesplacení půjček a hrozby osobního bankrotu.¹²¹ Dá se tedy říci, že finanční gramotnost v Německu je oproti té naší na velmi vysoké úrovni.

Je třeba, aby si každý jedinec uvědomil svou absenci finančních a ekonomických kompetencí, jedinečně tak se vyrovná se všemi socio-ekonomickými jevy, a stane se aktivní a plnohodnotnou součástí společnosti.¹²² Právě finanční gramotnost je nutnou podmínkou pro předcházení předluženosti, neboť takový člověk lépe rozumí své finanční situaci. Finanční gramotnost je třeba nahlížet v širším slova smyslu, hlavně ve vztahu k životu. Není to jen složení jakési

---

¹¹⁵ Srov. BERTL, I. *Finanční gramotnost jako nástroj sociální adaptace a příležitost k překonání negativních důsledků sociálních problémů*, s. 20 – 21.

¹¹⁶ Srov. HRADIL, D. Finanční gramotnost v kontextu rostoucího zadlužení českých domácností. In TEPLÝ, P. et al. *Navigátor bezpečného úvěru*, s. 158.

¹¹⁷ Srov. tamtéž.

¹¹⁸ Srov. *Průzkum ČBA: Finanční gramotnost Čechů v 2021, 2021* [online]. ČBA. [cit. 21.9.2021]. Dostupné z: <https://cbaonline.cz/cesi-a-financi-gramotnost-2021>

¹¹⁹ Srov. tamtéž.

¹²⁰ *Česká populace není finančně gramotnější než před 9 lety, 2015* [online]. ČBA. [cit. 12.10.2021]. Dostupné z: http://aktuality.bankovnikarty.cz/TZ_CBA_06-03-2015.pdf

¹²¹ Srov. BERTL, I. Finanční gramotnost v kontextu rozvoje celoživotního učení dospělých, s. 59 – 61.

¹²² Srov. tamtéž, s. 55.

zkoušky z ekonomických pojmů, ale hlavně odpovědnost za své vlastní jednání, které má ekonomické dopady.

3 Insolvence jako jedno z řešení dluhové situace

Jednou z cest k odstranění svých finančních problémů může být u fyzických osob oddlužení. Insolvence je zpravidla jedinou možností, jak dlužníka postavit zpět na nohy. Je to most zpět do ekonomického života. Pravdou ovšem je, že oddlužení si může dovolit jen část těch, kteří se do finančních problémů dostali, jedná se o skupinu těch „bohatších“. Z osob, na které jsou uvaleny tři a více exekucí, a kterých by mělo být aktuálně kolem půl milionu, jich dostane ročně povolení k oddlužení jen asi dvacet tisíc.¹²³ Zbytek je odsouzen k doživotnímu žití na úrovni nezabavitelného minima, k ohrožení sociálního vyloučení a závislosti na sociálních dávkách.

Insolvence není spásná a nevyplatí se všem. Asketický život s existenčním minimem není život úplně pro každého a málokdo jej vydrží. I přes to je lepší se jako předlužená osoba nechat oddlužit a tím se aktivizovat, než se ponechat v dluhové pasti,¹²⁴ jak uvádí vládní dokument České justice. Zásadním úkolem insolvence není nikoho zachraňovat, ale motivovat dlužníky k řádnému řešení své negativní finanční situace, případně jim pomoci dostat druhou šanci, a hlavně uspokojit jeho věřitele.

Dlužník by si měl každopádně uvědomit, co je pro něj nejschůdnějším řešením, pokud se dostane do problémů se splácením svých závazků. Dostávat se do neustálých konfliktů s věřiteli? Exekuce a soudní spory? Zabavování majetku? Nemožnost uspokojovat základní potřeby své a členů rodiny? Nezřídka následuje propad až na nejhlubší dno a s tím související sociální exkluze. Nejjednodušší by samozřejmě bylo, kdyby všichni spláceli včas a měli dostatečné finanční rezervy. Lidé by neměli přeceňovat své schopnosti splácet a následně podceňovat důsledky vyplývající z řádného nehrzení svých závazků.

Pojem oddlužení bude pro potřeby této diplomové práce používán ve smyslu jednoho ze způsobů řešení úpadku dlužníka v rámci insolvenčního řízení¹²⁵, nikoli jakési absolutní zbavení dlužníka všech jeho dluhů. Oddlužení zjednodušeně znamená okamžik, ve kterém dlužník splní jeho podmínky, a tak ho soud osvobodí, po zákonné lhůtě a splnění všech

---

¹²³ Srov. *Řešení chudoby a sociálního vyloučení? Konec exekucí na dávky i lepší informace o dlužích*, 2016 [online]. FC insolvence. [cit. 15.12.2021]. Dostupné z: <https://www.insolvenčni-navrhy.cz/reseni-chudoby-a-socialniho-vyloucení-konec-exekuci-na-davky-i-lepsi-informace-o-dluzich.html>

¹²⁴ Srov. *tamtéž*.

¹²⁵ Srov. SMOLÍK, P. *Oddlužení v právním řádu ČR*, s. 5.

podmínek, od zbytku nesplacených dluhů. Synonymem pro oddlužení je v následujících řádcích pojem insolvence, kterou se myslí insolvenční řízení a institut oddlužení jako takový. Jedná se prakticky o celou tu cestu dlužníka, jež se snaží prostřednictvím výše uvedené možnosti dostat (alespoň zčásti) svým závazkům.

3.1 Insolvenční řízení

Insolvenční řízení jako řešení stavu platební neschopnosti dlužníka je upraveno insolvenčním zákonem č. 182/2006 Sb., který nabyl účinnosti 1. ledna 2008, a od té doby byl více jak dvacetkrát novelizován. Poslední novela proběhla k 1. prosinci 2017 zákonem č. 291/2017 Sb. Pro dlužníky je ale nejzásadnější novela v podobě zákona č. 64/2017 Sb., jež nabyla účinnosti 1. července 2017, jelikož znatelně upravila institut oddlužení ve prospěch dlužníka. Této novele bude věnována samostatná podkapitola.

Vývoj dnešní podoby insolvenčního řízení v českých zemích byl poměrně dlouhý. Navíc se neoznačovalo jako řízení insolvenční, ale „konkursní“ nebo „vyrovnávací“. Z historického pohledu se užíval v českých zemích také pojem „krídy“, což byla obdoba konkursu.¹²⁶ Dlužník v úpadku se stal „kridatářem“ či „konkursantem“. Vznik úpadkového práva se datuje do roku 1781, kdy Josef II. vydal konkursní řád, jenž platil až do 2. poloviny 19. století.¹²⁷ To souviselo s velkým množstvím zadlužené šlechty po událostech na Bílé hoře, jelikož česká měna se postupně znehodnocovala.¹²⁸ Původně šlo zejména o rozprodání majetku dlužníka, který byl za trest různými způsoby sociálně vyloučen¹²⁹, poté společenské a ekonomické změny přinesly další úpravy, které lépe odpovídaly praxi.¹³⁰ Ty ovšem platily pouze do února roku 1948, kdy se přestalo prakticky úplně úpadkové právo využívat.¹³¹ Obrodu zažilo znovu až od roku 1991.¹³² V tuto chvíli se apeluje na zachování životaschopnosti dlužníka, pokud je to možné,

---

¹²⁶ Srov. WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A., et al. *Civilní právo procesní. Díl druhý: Řízení vykonávací, řízení insolvenční*, s. 198.

¹²⁷ Srov. SMOLÍK, P. *Oddlužení v právním řádu ČR*, s. 27.

¹²⁸ Srov. HAVEL, B. Neminuli jsme v insolvenčním právu něco? Neztratili jsme směr? In VESELÁ, J. et al. *Insolvence 2008 – 2020*, s. 234.

¹²⁹ Srov. tamtéž, s. 235.

¹³⁰ Srov. SMOLÍK, P. *Oddlužení v právním řádu ČR*, s. 27.

¹³¹ Srov. tamtéž.

¹³² Srov. tamtéž.

tak zachovat i jeho majetek a zabezpečit v nejvyšší míře a zároveň rozumným způsobem uspokojení věřitelů.¹³³

Samotné insolvenční řízení je zvláštním druhem soudního řízení se zvláštním předmětem řízení, což je úpadek (či hrozící úpadek) dlužníka a způsob, jakým bude tento úpadek vyřešen.¹³⁴ Úpadek je stav, kdy dlužník má více věřitelů, je v prodlení s úhradou dluhu déle jak 30 dní a není schopen své dluhy splácet.¹³⁵ Někdy se v hovorové mluvě používá pro úpadek slovo „bankrot“. Úpadek je totožný s platební neschopností.

Z insolvenčního řízení neplynou výhody jen pro dlužníka, který se jeho prostřednictvím může pro jednou vypořádat se svými dluhy, ale i pro věřitele, jimž dlužník uhradí alespoň část jejich pohledávek.

3.2 Základní pojmy a instituce

Primárním cílem insolvenčního řízení je co možná nejvyšší uspokojení co nejširšího okruhu dlužníkových věřitelů, sekundárním cílem je dosažení dlužníkovy oddlužení.¹³⁶ Věřitelé musejí být uspokojeni poměrně, žádný z nich nesmí obdržet větší procento podílu ze své pohledávky (např. všichni věřitelé obdrží 90 % svých pohledávek a žádný z nich nesmí být uspokojen na 91 %). Pokud dlužník někomu z věřitelů „bokem“ uhradí na naléhání věřitele více, může toto být klasifikováno jako trestný čin.

Z výše uvedeného vyplývají hlavní zásady insolvenčního řízení:

- zákaz nespravedlivého poškození účastníků;
- co nejvyšší uspokojení věřitelů;
- rovné možnosti věřitelů;

---

¹³³ Srov. HAVEL, B. Neminuli jsme v insolvenčním právu něco? Neztratili jsme směr? In VESELÁ, J. et al. *Insolvence 2008 – 2020*, s. 235.

¹³⁴ Srov. WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A., et al. *Civilní právo procesní. Díl druhý: Řízení vykonávací, řízení insolvenční*, s. 201.

¹³⁵ Srov. SLAPNÍČKA, M. *Oddlužení a vše, co byste o něm měli vědět*, 2016 [online]. NašePeníze.cz [cit. 8.12.2021]. Dostupné z: <https://www.nasepenize.cz/oddluzeni-a-vse-co-byste-o-nem-meli-vedet-288431>

¹³⁶ Srov. WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A., et al. *Civilní právo procesní. Díl druhý: Řízení vykonávací, řízení insolvenční*, s. 201.

- povinnosti věřitelů zdržet se jednání, kterým by se snažili dosáhnout uspokojení svých pohledávek mimo insolvenční řízení.¹³⁷

Insolvenční řízení je vždy zahájeno na základě insolvenčního návrhu, podaného u příslušného insolvenčního soudu a směřujícího proti konkrétnímu dlužníkovi.¹³⁸ Dohromady se podává spolu tento *návrh na zahájení insolvenčního řízení* a *návrh na oddlužení*. Rozdíl mezi dotýčnými návrhy je ten, že insolvenčním návrhem žádá dlužník o zahájení insolvenčního řízení (může jej podat i věřitel na osobu dlužníka), kdežto návrh na povolení oddlužení podává pouze dlužník, a to navíc ne on sám, ale pouze prostřednictvím určité osoby – sepisovatele návrhu.¹³⁹

Insolvenční návrh (návrh na zahájení insolvenčního řízení) musí obsahovat následující náležitosti¹⁴⁰:

- označení navrhovatele – dlužníka;
- skutečnosti osvědčující úpadek dlužníka (např. minimálně dvě pohledávky jsou po splatnosti více jak 30 dnů);
- označení důkazů, z nichž vyplývá oprávnění podat tento návrh (např. dlužník s ohledem na výši svého platu nemůže umořit dosavadní dluhy, žije sám a jeho náklady na pohledávky převyšují dalece i náklady na živobytí, apod.);
- vlastní návrh, čeho se navrhovatel domáhá (zahájení insolvenčního řízení);
- přílohy (seznam majetku a seznam závazků s označenými věřiteli, o nichž je mu známo, že má vůči nim pohledávky).

Majetkovou podstatou se rozumí veškerý majetek dlužníka, jenž by mohl eventuálně sloužit k uspokojení dlužnických věřitelů. Soud může určit osobu, která bude s dlužníkovou majetkovou podstatou disponovat – může to být samotný dlužník nebo insolvenční správce.¹⁴¹ Majetkovou podstatu přiznává dlužník do soupisu majetkové podstaty, ten vyhotoví společně s insolvenčním správcem předtím, než dojde k samotnému schválení oddlužení. Do soupisu

---

¹³⁷ Srov. *Slovníček insolvenčních pojmů*, 2021 [online]. JUSTICE.cz. [cit. 7.12.2021]. Dostupné z: <https://insolvency.justice.cz/slovník-insolvenčních-pojmů/>

¹³⁸ Srov. WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A., et al. *Civilní právo procesní. Díl druhý: Řízení vykonávací, řízení insolvenční*, s. 202.

¹³⁹ Srov. *Slovníček insolvenčních pojmů*, 2021 [online]. JUSTICE.cz. [cit. 7.12.2021]. Dostupné z: <https://insolvency.justice.cz/slovník-insolvenčních-pojmů/>

¹⁴⁰ Srov. WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A., et al. *Civilní právo procesní. Díl druhý: Řízení vykonávací, řízení insolvenční*, s. 234.

¹⁴¹ Srov. *tamtéž*, s. 203.

majetkové podstaty se uvádí vše, co dlužník vlastní, počínaje nemovitým majetkem, přes movitý majetek, finanční prostředky (například na spořicíh účtech, v akciích, apod.), po pohledávky vůči jeho vlastní osobě. Nepostižitelnými jsou jen věci osobní potřeby a základní vybavení domácnosti.

Pokud si dlužník vzal hypotéku, banka si tuto zajistí zástavním právem na danou nemovitost. Pro potřeby insolvenčního řízení se následně stává *zajištěným věřitelem*. Nezajištěný věřitel je pak ten, který svou pohledávku nemá zajištěnou žádnou formou zástavy. Toto rozlišení věřitelů na zajištěné a nezajištěné je zásadní pro povolení oddlužení.¹⁴²

Jestliže chce věřitel uplatnit v insolvenčním řízení svá práva na úhradu pohledávky, musí sám svou pohledávku přihlásit. Pokud pohledávku do stanovené lhůty nepřihlásí, jeho nárok na úhradu prakticky zaniká. Na nepřihlášené věřitele poté soud vůbec nepřihlíží a po uplynutí procesu oddlužení je dlužník od těchto dluhů zcela osvobozen. Nesplacené dluhy sice nezaniknou, ale stanou se tzv. naturálními obligacemi¹⁴³, tj., že jsou soudně nevymahatelné. Banky a nebankovní společnosti mají své interní systémy propojené s insolvenčním rejstříkem, a pokud dlužník podá návrh na povolení oddlužení, systém jim to ihned ohlásí. Jak si ale toto má hlídat fyzická osoba, například rodinný přítel, který v dobré víře poskytne svému kamarádovi z vlastních úspor zápůjčku?

Informačním systémem, kde jsou veřejně evidovány všechny důležité údaje týkající se dlužníka a jeho insolvenčního řízení, je *insolvenční rejstřík*. Veřejný insolvenční rejstřík je maximálně transparentní a má informační funkci. Česká republika jej má jako jedna z mála zemí Evropské unie takto otevřený. Nahlédnout do něj může opravdu kdokoli. Ztráta soukromí je pro dlužníka trestem i prevencí. V insolvenčním rejstříku lze vidět zcela bez omezení osobní údaje dlužníka včetně jeho rodného čísla, jeho zaměstnavatele, výše příjmů, soupisu majetkové podstaty, a dalších. Každý dlužník má v insolvenčním rejstříku svůj samostatný spis¹⁴⁴, v němž jsou

---

¹⁴² Srov. *Zajištěný a nezajištěný věřitel*, 2014 [online]. Magazín na téma osobní bankrot. [cit. 8.12.2021]. Dostupné z: <https://www.bankrot-bezpecne.cz/magazin/zajisteny-a-nejajisteny-veritel-dulezite-pojmy-pri-oddluzeni-3>

¹⁴³ Srov. SLAPNÍČKA, M. *Oddlužení a vše, co byste o něm měli vědět*, 2016 [online]. NašePeníze.cz [cit. 8.12.2021]. Dostupné z: <https://www.nasepenize.cz/oddluzeni-a-vse-co-byste-o-nem-meli-vedet-288431>

¹⁴⁴ Srov. WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A., et al. *Civilní právo procesní. Díl druhý: Řízení vykonávací, řízení insolvenční*, s. 218.

zveřejňovány i podání a písemnosti ze strany soudu, insolvenčního správce, věřitelů, apod.¹⁴⁵ Údaje o dlužníkovi soud vymaže až po pěti letech skončeného insolvenčního řízení.

Základním pojmem při řešení úpadku dlužníka je tzv. *společný zájem věřitelů*. Insolvenční zákon apeluje na společný zájem všech věřitelů, ale zároveň dodává, že ne všichni věřitelé si jsou rovni.¹⁴⁶ Záleží na povaze jednotlivých pohledávek – některé jsou uspokojeny přednostně, některé v plné své výši, jiné jen zčásti nebo také vůbec ne. Insolvenční zákon se přiměřeně řídí zákonem č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, pokud to není v rozporu se společným zájmem věřitelů. Společný zájem věřitelů ale není zcela nadřazeným orgánem v insolvenčním řízení.

3.3 Subjekty insolvenčního řízení

Základním subjektem insolvenčního řízení je insolvenční soud, který rozhoduje o podaném insolvenčním návrhu, o způsobu řešení úpadku dlužníka a o dalších otázkách souvisejících s insolvenčním řízením.¹⁴⁷ Insolvenční soud vydává rozhodnutí a vykonává dohled nad postupem a činností ostatních subjektů.¹⁴⁸ Standardně se jedná o krajský soud, v jehož obvodu má dlužník adresu trvalého bydliště.

Dlužník a věřitelé jsou účastníky řízení. Dlužníkem je ten, u něhož došlo k úpadku, věřitelem ten, který má vůči dlužníkovi pohledávku.¹⁴⁹

Insolvenční správce se ustanovuje ze seznamu insolvenčních správců, který vede Ministerstvo spravedlnosti. Insolvenční správce je prakticky administrátorem celého insolvenčního řízení – sepisuje majetek dlužníka, popřípadě s ním disponuje, přezkoumává přihlášené pohledávky a případně je popírá, uspokojuje věřitele přerozdělováním financí, atd.¹⁵⁰ Insolvenčním správcem se může stát jen ten, kdo složí zkoušku insolvenčního správce, má magisterské vysokoškolské vzdělání, praxi a je bezúhonný.¹⁵¹ Na činnost insolvenčního správce může dlužník v případě nespokojenosti podat k soudu stížnost, ale dlužníci by si měli uvědomit, že insolvenční správce není ani jejich právní zástupce, ani pro ně nepracuje, není jejich opatrovníkem. Insolvenční

---

¹⁴⁵ Srov. WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A., et al. *Civilní právo procesní. Díl druhý: Řízení vykonávací, řízení insolvenční*, s. 219.

¹⁴⁶ Srov. tamtéž, s. 205.

¹⁴⁷ Srov. tamtéž, s. 202.

¹⁴⁸ Srov. tamtéž, s. 220.

¹⁴⁹ Srov. tamtéž, s. 221.

¹⁵⁰ Srov. *Slovníček insolvenčních pojmů*, 2021 [online]. JUSTICE.cz. [cit. 13.12.2021]. Dostupné z: <https://insolvence.justice.cz/slovník-insolvencnich-pojmu/>

¹⁵¹ Srov. tamtéž.

správce je mezičlánek mezi dlužníkem, věřiteli a soudem. V praxi tento fakt často dlužníci nechápou a podávají na správce neoprávněné stížnosti. Pokud insolvenční správce skutečně své povinnosti řádně neplní nebo nepostupuje dle zákona nebo porušil závažným způsobem svou povinnost, může jej soud na návrh dlužníka nebo věřitele funkce zprostit.¹⁵² I veřejnost by si měla uvědomit, že insolvenční správce nemůže dlužníka kontrolovat dvacet čtyři hodin denně, zdali si náhodou nežije nad poměry insolvence. Insolvenční správce má nárok na odměnu za jeho činnost, ta činí 1089 Kč měsíčně.

Dalšími subjekty insolvenčního řízení jsou rovněž státní zastupitelství a likvidátor dlužníka, kdy státní zastupitelství může a nemusí do řízení vstoupit, a likvidátor vykonává svou působnost jen za podmínek, které se netýkají fyzických osob, proto pro potřeby této diplomové práce nebude více popsán.

3.4 Průběh insolvenčního řízení

Insolvenční řízení má prakticky dvě základní fáze:

- 1) rozhodnutí o úpadku;
- 2) nalezení a přijetí odpovídajícího způsobu řešení úpadku.

Nejprve se musí rozhodnout o úpadku dlužníka, respektive jej zjistit, a až v návaznosti na toto rozhodnutí se lze zabývat tím, jakým způsobem se úpadek dlužníka bude řešit. Tato koncepce je jednotná pro všechny.

O úpadku dlužníka se rozhoduje poté, co dlužník podá insolvenční návrh.¹⁵³ Když soud úpadek potvrdí a neodmítne jej, pokračuje v druhé fázi dalším řízením, kdy rozhoduje o způsobu řešení úpadku dlužníka.¹⁵⁴ U fyzických osob může soud tyto dvě fáze sloučit, většinou se jedná o případy, kdy sám dlužník podá insolvenční návrh, ve kterém je jasně uvedeno, že se nachází v úpadku, zároveň pro sebe navrhuje oddlužení a splňuje veškeré podmínky uvedené v zákoně.¹⁵⁵ Od 1. června 2019 platí, že soud do 3 dnů od obdržení insolvenčního návrhu dlužníka spojeného s návrhem na povolení oddlužení má povinnost v insolvenčním rejstříku

---

¹⁵² Srov. WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A., et al. *Civilní právo procesní. Díl druhý: Řízení vykonávací, řízení insolvenční*, s. 229.

¹⁵³ Srov. tamtéž, s. 230.

¹⁵⁴ Srov. tamtéž.

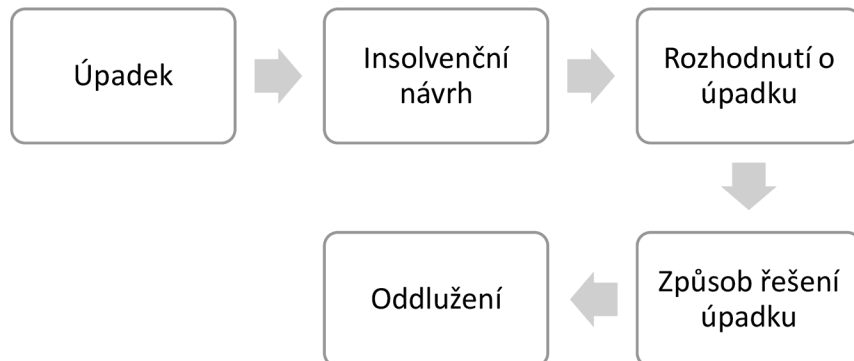
¹⁵⁵ Srov. tamtéž.

tuto skutečnost oznámit a zahájit insolvenční řízení.¹⁵⁶ Tedy do 3 dnů od obdržení se dlužník v insolvenčním rejstříku už může dohledat. Od té doby se také zastavují veškeré exekuce proti němu vedené nebo narůstání úroků u dosavadních dluhů. Pohledávky lze uplatnit ze strany věřitele pouze podáním přihlášky v insolvenčním řízení.

Mimo výše uvedené fáze můžeme sledovat i dílčí fáze, např. fáze přihlašování pohledávek ze strany věřitelů, fáze přezkumu pohledávek, a další.¹⁵⁷

V insolvenčním řízení jsou samostatným specifickým řízením tzv. incidenční spory. Insolvenční zákon je definuje jako „*spory vyvolané insolvenčním řízením projednávané v rámci insolvenčního řízení*“.¹⁵⁸ Incidenčním sporem může například dlužník popřít výši nebo pravost přihlášené pohledávky věřitelem nebo může insolvenční správce napadnout jednání dlužníka, které by snižovalo šance na co nejvyšší uspokojení věřitelů, kdy dlužník přepisuje svůj majetek na příbuzné, apod.

Schéma č. 1 – Průběh insolvenčního řízení

¹⁵⁶ Srov. *Slovníček insolvenčních pojmů*, 2021 [online]. JUSTICE.cz. [cit. 7.12.2021]. Dostupné z: <https://insolvence.justice.cz/slovník-insolvenčních-pojmů/>

¹⁵⁷ Srov. WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A., et al. *Civilní právo procesní. Díl druhý: Řízení vykonávací, řízení insolvenční*, s. 209.

¹⁵⁸ Zákon č. 182/2006 Sb., insolvenční zákon, ve znění platném k 31.1.2021.

3.5 Oddlužení

Insolvenční soud zkoumá při rozhodování o povolení oddlužení zejména následující:

- nepoctivý záměr dlužníka;
- nedostačující hodnotu plnění (pod 30 % výše jeho pohledávek);
- lehkomyšlný nebo nedbalý přístup dlužníka k plnění povinností v insolvenčním řízení.¹⁵⁹

Oddlužení se dá realizovat dvěma způsoby: zpeněžením majetkové podstaty a splátkovým kalendářem. Dlužníci většinou mnoho majetku poté, co žádají o insolveni, již nevládní, tudíž je v praxi častější plnění pohledávek při oddlužení prostřednictvím splátkového kalendáře. Znamená to, že dlužník je povinen po dobu určenou soudem splácet měsíčně ze svých příjmů částku mu stanovenou.¹⁶⁰ Splátky mezi věřitele přerozděluje insolvenční správce.

Oddlužení končí v okamžiku, kdy je dlužníkem splněno. Insolvenční soud o tomto vydá usnesení a insolvenční řízení skončí. Pokud dlužník řádně a včas splnil povinnosti, které mu soud uložil ve způsobu oddlužení, insolvenční soud vydá usnesení o osvobození od placení pohledávek, pokud nebyly v jejich celkové výši uspokojeny.¹⁶¹ Hodnota plnění by měla být buď ve výši 30 % nebo 50 % výše pohledávek. Soud může dlužníka osvobodit i v okamžiku, kdy dlužník uhradil méně než uvedené procentuální uspokojení, dlužník ale musí prokázat, že nezavinil okolnosti, jež mu v uspokojení pohledávek bránily.¹⁶²

3.6 Insolvence po novele

Čím více novel má insolvenční zákon, tím více se otevírá cesta k bezdlužnému životu a možnost podat žádost o insolveni pro více osob. Změny zákona by měly přispívat k zastavení obchodu s dluhy a nastavení férovějšího systému.

Novela insolvenčního zákona účinná od 1. června 2019, tzv. velká oddlužovací novela, měla za cíl zpřístupnit oddlužení širšímu spektru osob. Změna spočívala zejména v procentuálním uspokojení věřitelů a době trvání oddlužení. Lidé žádající o insolveni od této novely mohli

---

¹⁵⁹ Srov. WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A., et al. *Civilní právo procesní. Díl druhý: Řízení vykonávací, řízení insolvenční*, s. 333.

¹⁶⁰ Srov. *tamtéž*, s. 335.

¹⁶¹ Srov. *tamtéž*, s. 345.

¹⁶² Srov. *tamtéž*.

nově být oddluženi za tři roky při splacení nejméně 60 % dluhů nebo při pěti letech uhradit alespoň 30 % dluhů. Nejnižší suma pro splacení i s odměnou pro insolvenčního správce činí zhruba 2000 Kč měsíčně (teoreticky by podle zákona měla částka činit 2200 Kč, která se skládá z odměny pro insolvenčního správce ve výši 1089 Kč + totožná částka pro přerozdělení věřitelům). Za těchto benevolentnějších podmínek u pětileté varianty je nutné, aby dlužník vynaložil opravdu veškeré své úsilí k uspokojení věřitelů. Tuto povinnost nesmí dlužník porušit, jinak nebude oddlužení splněno. „Vynakládat veškeré úsilí“ znamená, že dlužník vynaloží veškeré úsilí, které lze po něm spravedlivě požadovat, aby plně uspokojil pohledávky svých věřitelů – může dojít ke schválení v některých případech i když bude splaceno pod 30 %.¹⁶³

Tyto shovívavější podmínky jsou primárně určeny pro osoby, které by na oddlužení před rokem 2019 jen těžko dosáhly. Jedná se zejména o starobní důchodce a důchodce invalidní ve druhém a třetím stupni. Dle výše uvedeného lze predikovat, že při oddlužení dlužníka – starobního důchodce nemusí věřitel obdržet ani částku odpovídající 30 % své pohledávky, a i tak dojde k oddlužení této osoby.

Další změnu, kterou novela insolvenčního zákona z roku 2019 naznačila, je možnost přerušení nebo naopak prodloužení průběhu insolvence. Přerušit oddlužení může soud na žádost dlužníka a insolvenčního správce až na jeden rok. Tato doba, kdy dlužník nemusí splácet, se ale nezapočítává do tří či pěti let doby splacení. Prodloužit dobu splacení lze až o šest měsíců. Dohromady by tedy insolvence mohla trvat až šest a půl roku. Důvody pro přerušení a prodloužení sice zákon nedefinuje, ale teoreticky by se mohlo jednat o důležité důvody, jakými jsou např. nutnost hradit ze strany dlužníka mimořádné náklady na léčbu nebo mimořádná škodní událost v obydlí.

Je očividné, že tato novelizace cílí zejména na osoby předlužené, jejichž situace často vznikla v důsledku tíživé sociální situace, jež vyústila ve využívání velkého množství nebankovních úvěrů a pochybných půjček a je evidentní, že nemalá část těchto osob se dostala do tíživé situace spíše neuváženým spotřebitelským jednáním.¹⁶⁴ I přes to dostanou tyto dlužníci možnost najít východisko z jejich špatné finanční situace.

---

¹⁶³ Srov. TRUHLÁŘOVÁ, M. Co přináší novela insolvenčního zákona v roce 2019?, 2019 [online]. *portál.POHODA.cz*. [cit. 19.12.2021]. Dostupné z: <https://portal.pohoda.cz/zakon-a-pravo/legislativa-pro-podnikatele/co-prinasi-novela-insolvenčního-zakona-v-nbsp;roce/>

¹⁶⁴ Srov. *Novela insolvenčního zákona 2019*, 2019 [online]. *BusinessINFO.cz*. [cit. 19.12.2021]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/novela-insolvenčního-zakona-2019-ppbi/>

Asi nejdůležitější změna, kterou tato novela pro dlužníky přinesla, je zrušení povinnosti dokládat soupis závazků ze strany dlužníka. To je velmi pozitivní pro jejich motivaci k oddlužení, neboť se jednalo o nejtěžší akt pro podání návrhu na oddlužení, někteří z nich ani nevěděli, u jakých věřitelů závazky mají, zdali již jsou na ně uvaleny exekuce, apod. Soud může také dlužníkovi uložit bezplatně službu odborného sociálního poradenství jako prevenci před finančním úpadkem.

Další chystanou novelou, jejíž návrh již na začátku listopadu roku 2020 odsouhlasila vláda, měla zkrátit dobu oddlužení na tři roky pro všechny dlužníky, jak je tomu i v jiných státech Evropské unie. Návrh této novely však pohřbil konec volebního období.

Je třeba dodat, že novely se týkají vždy jen těch oddlužení, které jsou zahájeny až po jejich přijetí, nikoli pro v tu dobu oddlužení probíhající, tedy nejsou retroaktivní.

3.7 Insolvence v praxi

V roce 2020 a 2021 vlivem pandemické situace klesl počet žadatelů o insolvenci. Důvodem byly zejména individuální úlevy či odklady splatnosti závazků, což dlužníky dočasně ochránilo před dopady pandemie.¹⁶⁵

Do oddlužení vstupuje zhruba 20 – 30 tisíc ročně. V porovnání s daty exekutorské komory, je to jen hrstka těch, kteří druhou šanci na důstojný ekonomický život opravdu chtějí. V exekuci je totiž aktuálně asi 712 tisíc lidí.¹⁶⁶

Oddlužení pro dlužníka nemusí být tak úplně atraktivním řešením a raději se svými dluhy zůstanou v exekucích, což je pro ně finančně výhodnější. Režim insolvence je mnohdy drsnější, dlužníkovi zůstane pouze životní minimum, vše navíc odchází na úhradu dluhů. Pravidla jsou nastavena tak, že lidem v exekuci zůstane zhruba o šest tisíc korun více měsíčně, než kdyby byli v insolvenci. Dlužníky mnohdy odradí i fakt, že žádost o insolvenci musí řešit osobně a vyvinout vlastní iniciativu – počínaje zjištěním alespoň obecné podoby svých dluhů, přes

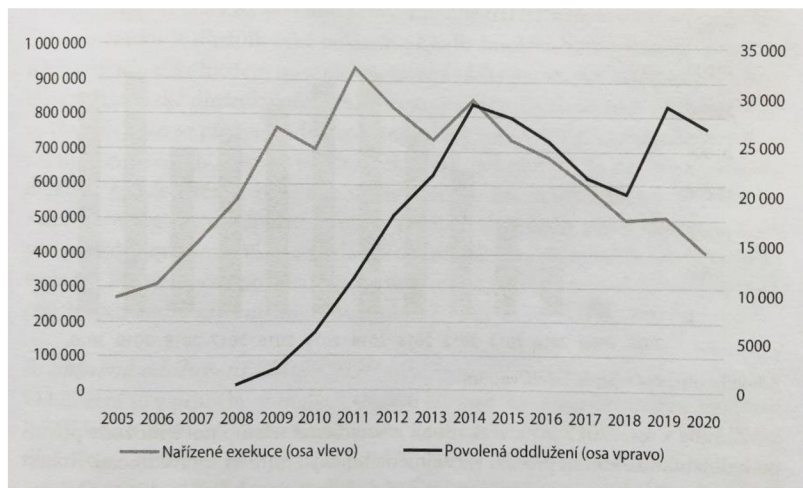
---

¹⁶⁵ Srov. STRAKOVÁ, M. Insolvenčních návrhů loni v Česku navzdory krizi ubylo, 2021 [online]. *Deník veřejné správy*. [cit. 7.12.2021]. Dostupné z: <https://a2larm.cz/2017/06/cesko-ohrozuje-skryta-ale-rozsahla-chudoba/>

¹⁶⁶ Srov. *Statistiky*, 2021 [online]. Exekutorská komora České republiky. [cit. 21.2.2022]. Dostupné z: <https://statistiky.ekcr.info/statistiky>

zajištění výpisu z rejstříku trestů a ověření plné moci pro pověřenou osobu, která oddlužení vyřizuje, právě po osobní jednání s odborníkem na insolvenční řízení.

Graf č. 1 – Vývoj nařízených exekucí a povolených oddlužení v letech 2005 – 2020¹⁶⁷

Zhruba od roku 2011 lze vidět v chování dlužníků rostoucí důvěru v institut oddlužení, kdy posléze začali masově podávat insolvenční návrhy.¹⁶⁸ Prvním vrcholem oddlužení se stal rok 2014, ve kterém bylo povoleno oddlužení zhruba třiceti tisícům osob, druhým vrcholem rok 2019 po schválené novele s prakticky totožným počtem.¹⁶⁹

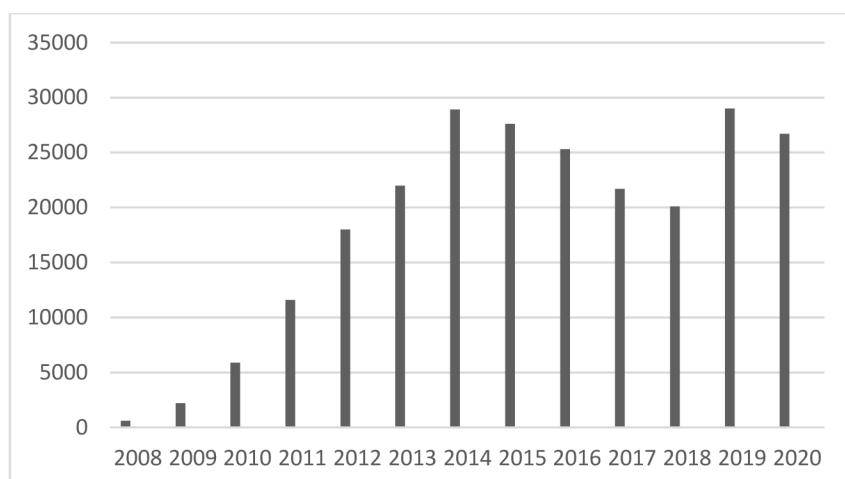
Na základě níže uvedeného grafu lze predikovat totožný trend českých insolventních domácností i pro další roky. Na to může mít vliv pandemie Covid-19, klesající příjmy, neklesající úroky dluhů a náklady, růst inflace, apod. To snižuje finanční rezervu jedince a problémy se splácením dluhů.

¹⁶⁷ VESELÁ, J. Charakteristiky lidí v oddlužení. In VESELÁ, J. et al. *Insolvence 2008 – 2020*, s. 111.

¹⁶⁸ Srov. VESELÁ, J. Charakteristiky lidí v oddlužení. In VESELÁ, J. et al. *Insolvence 2008 – 2020*, s. 111.

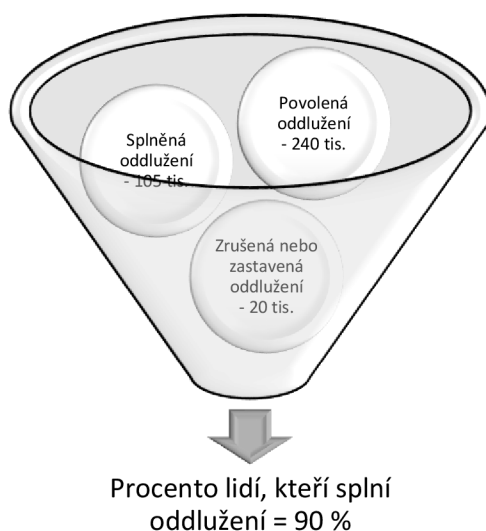
¹⁶⁹ Srov. tamtéž, s. 112.

Graf č. 2 – Počet povolených oddlužení v letech 2008 – 2020 (zaokrouhleno na stovky)¹⁷⁰

Dle dostupných dat se do roku 2021 podařilo splnit oddlužení u celkem 90 % lidí. Jedná se o velmi pozitivní výsledek, svědčící zejména o velké motivaci dlužníků.

Schéma č. 2 – Proces oddlužení v letech 2008 – 2020¹⁷¹

Pojem insolvence nebo oddlužení je často zneužíván i různými rádoby poradenskými společnostmi, jelikož s tímto pojmem operují nesprávně. Zpravidla jen nabízí konsolidaci

¹⁷⁰ Srov. VESELÁ, J. Charakteristiky lidí v oddlužení. In VESELÁ, J. et al. *Insolvence 2008 – 2020*, s. 111.

¹⁷¹ *Jak probíhal proces oddlužení v letech 2008 – 2020, 2022* [online]. InsolCentrum. [cit. 21.2.2022]. Dostupné z: <https://www.insolcentrum.cz/pruzkum-postoju-starostu-k-zadluzeni-obcanu/>

původních dluhů, často i odkoupení dluhů, ale dlužník ve finále na poplatcích a úrocích zaplatí více než u dluhů původních. Žádná výhoda pro něj neplyne, naopak mu toto uškodí, úpadek je nevyhnutelný a insolvence dle zákona je pro něj posledním a jediným řešením. Navíc tyto podvodné agentury požadují za své služby opět nemalé částky v řádech desetitisíců korun. Na takové nekalé praktiky upozorňuje i Agentura pro sociální začleňování. Ta odhalila, že za rok 2020 zhruba 15 % soukromých oddlužovacích agentur a dvě ze šesti advokátních kanceláří využívaly tíživé situace svých klientů, nechávaly je hradit poplatky za „nadstandardní“ služby, vyžadovaly zástavy jejich nemovitostí a vyvíjely na klienty nátlak namísto zajištění vstupu do insolvence.¹⁷² Zárukou kvality jsou advokáti specializovaní na insolvenční právo, případně neziskové organizace operující v oblasti oddlužení.

3.8 Charakteristika lidí v insolvenci

V oddlužení se aktuálně nachází zhruba 115 tisíc obyvatel České republiky, což je 1,3 % ze všech obyvatel starších 15 let. Muži převažují nad ženami jen asi o 2 %, ženy oproti nim ale lépe plní podmínky insolvence.¹⁷³ Jak ve své studii zmiňuje Veselá, ve společnosti panuje předsudek o předlužené nezkušené mládeži, avšak lidé do 29 let tvoří jen 10 % z celkového množství dlužníků v insolvenci. Nejvíce je jich v produktivním věku 30 – 44 let ve výši 43 %. Průměrný věk dlužníka muže je 43 let a u ženy 44 let.¹⁷⁴ Senioři dosahují 13 %, ale největší podíl v insolvenci je jich ve věku 60 – 69 let, tedy jsou to ti, kteří si dluhy způsobili ještě v době aktivního věku a přinesli si je s sebou i do penze.

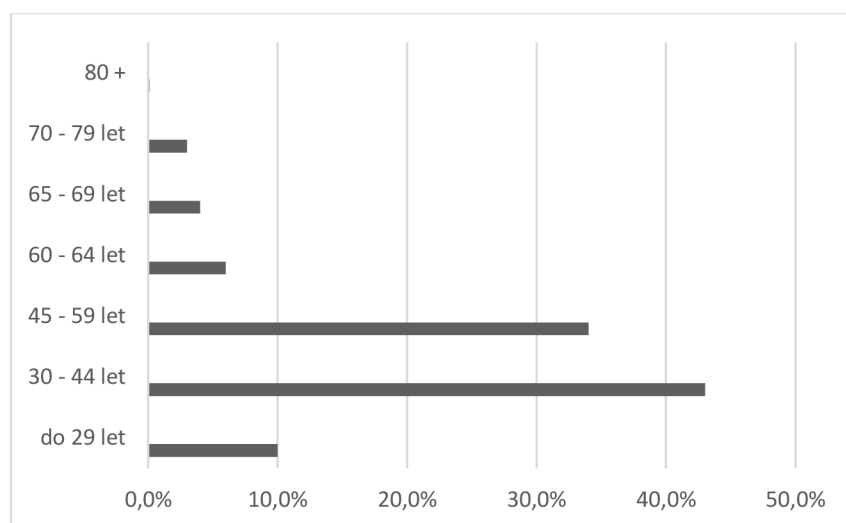
---

¹⁷² Srov. *Osobní bankrot za 15 000 Kč a zástava nemovitosti? 15 % oddlužovacích společností protizákonně vydělává na lidském neštěstí*, 2021 [online]. Agentura pro sociální začleňování. [cit. 15.12.2021]. Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/osobni-bankrot-za-15-000-kc-a-zastava-nemovitosti-vyzkum-odhaluje-ze-15-oddluzovacich-spolecnosti-protizakonne-vydela-na-lidskem-nestesti/>

¹⁷³ Srov. VESELÁ, J. Charakteristiky lidí v oddlužení. In VESELÁ, J. et al. *Insolvence 2008 – 2020*, s. 114.

¹⁷⁴ Statistiky insolvenčí, 2021 [online]. *IsirExplorer*. [cit. 20.12.2021]. Dostupné z: <https://isir-explorer.opendatalab.cz/statistiky/insolvence>

Graf č. 3 – Věková struktura osob v oddluženích probíhajících k 1.1.2021¹⁷⁵

Typický celkový příjem dlužníka činí částku 15 – 18 tisíc korun.¹⁷⁶ Ve statistikách je možné také vidět, že mladí lidé si půjčují daleko nižší částky (kolem 250 tisíc korun) než lidé ve středním věku (cca 700 tisíc korun), ale i než senioři (600 tisíc korun).¹⁷⁷ Muži si půjčují více než ženy a s vyšším věkem mužů se jedná i o větší částky.¹⁷⁸ O to více také splácejí. Ženy jsou daleko disciplinovanější a oproti mužům jich větší počet dosáhlo konečného oddlužení.¹⁷⁹

Nejčastějším věřitelem v insolventci jsou nebankovní instituce poskytující rychlé půjčky.¹⁸⁰ Průměrná výše všech pohledávek, se kterými dlužník do insolvence vstupuje, je u muže 706 tisíc korun a u ženy 606 tisíc korun.¹⁸¹ Průměrná délka oddlužení je 4,8 roku.¹⁸²

¹⁷⁵ Srov. VESELÁ, J. Charakteristiky lidí v oddlužení. In VESELÁ, J. et al. *Insolvence 2008 – 2020*, s. 114.

¹⁷⁶ Statistiky insolventci, 2021 [online]. *IsirExplorer*. [cit. 20.12.2021]. Dostupné z: <https://isir-explorer.opendatalab.cz/statistiky/insolvence>

¹⁷⁷ Srov. VESELÁ, J. Charakteristiky lidí v oddlužení. In VESELÁ, J. et al. *Insolvence 2008 – 2020*, s. 115.

¹⁷⁸ Srov. tamtéž.

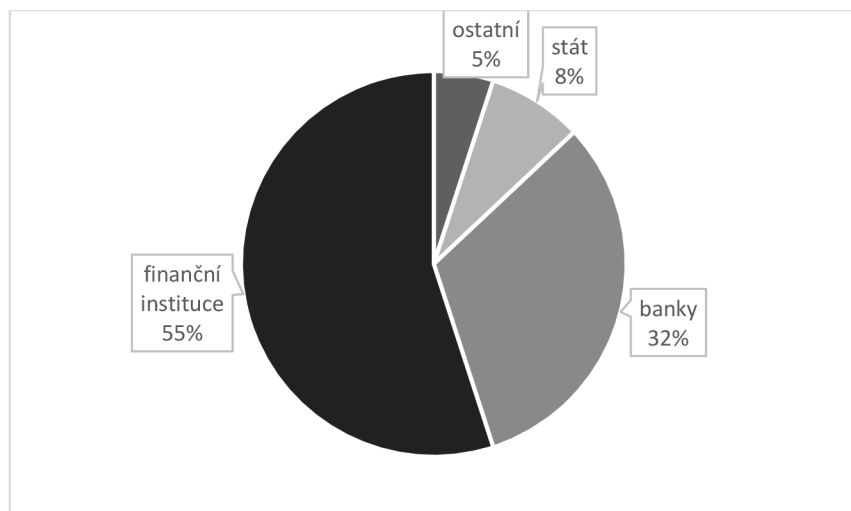
¹⁷⁹ Srov. tamtéž, s. 123.

¹⁸⁰ Statistiky insolventci, 2021 [online]. *IsirExplorer*. [cit. 20.12.2021]. Dostupné z: <https://isir-explorer.opendatalab.cz/statistiky/insolvence>

¹⁸¹ Srov. tamtéž.

¹⁸² Srov. tamtéž.

Graf č. 4 – Věřitelé dle průměrné výše pohledávek¹⁸³

¹⁸³ Srov. Profil typického dlužníka v oddlužení, 2022 [online]. *InsolCentrum*. [cit. 22.2.2022]. Dostupné z: <https://isir-explorer.opendatalab.cz/statistiky/insolvence> Dostupné z: <https://www.insolcentrum.cz/profil-typickeho-dluznika-v-oddluzeni-2015-2018/>

4 Dopady insolvence na jedince

Ekonomické problémy mohou destruktivně ovlivňovat kvalitu života dlužníka až po celé roky, dopadají na celou rodinu a následně i na dlužníkovu psychiku. Dlužník přestává plnit svou společenskou roli, někdy i v důsledku situace somaticky onemocní. Není výjimkou, že mnohdy následuje i sociální vyloučení, dlužník pociťuje vlastní izolovanost a sociální odlišnost proti majoritní společnosti. Výzkum PIAAC uvádí, že lidé s finančními problémy ztrácí důvěru ke společnosti a stávající politický systém, vyhýbají se dobrovolnictví, občanské solidaritě a společenským aktivitám, a mohou vyhledávat nestandardní až extrémní řešení svých finančních problémů.¹⁸⁴

Institut oddlužení některé hodnoty narušuje a některé podporuje. Dopady insolvence na člověka nejsou jen příznivé, nepřináší jen úlevu a pozitivní vlivy do života jedince, v mnohých případech jsou dokonce zhoubné. Samozřejmě záleží na mnoho faktorech a individuálních vlastnostech daného dlužníka.

4.1 Etické dopady v kontextu etických teorií

Etika a debata o dobrém, správném a vhodném chování pomáhá pochopit rozhodování člověka.¹⁸⁵ Možnost člověka rozhodovat se sám za sebe je významnou hodnotou přispívající nejen k míře finančního zajištění¹⁸⁶ sebe a své rodiny. Člověk se nemůže nerozhodovat, neustále musí vést svůj život, nikdo jiný za něj nerozhodne. Každý člověk se chová mravně dobře nebo mravně špatně. Také fakticky hodnotíme jednání druhých a vlastní jednání. Ač existuje i jednání, jež není založeno na mravním imperativu, mravnost má specifickou charakteristiku, kdy záleží jen na lidském rozhodnutí, respektive mravním imperativu, který znamená, že buď se člověk nějak zachová nebo ne. Míra lidské vnitřní zásadní existenciální angažovanosti patří k mravnosti, jelikož bez vnitřního nasazení vlastního života mravnost neexistuje.

---

¹⁸⁴ Srov. *Předpoklady úspěchu v práci i v životě (PIAAC)*. Praha: Dům zahraniční spolupráce, 2013, s. 87 a násl.

¹⁸⁵ Srov. ŠIMEK, J. What is the ethics of helping professions? *Kontakt* 2020; 22(1):1.

<http://doi.org/10.32725/kont.2020.004> ISSN 1212-4117

¹⁸⁶ Srov. *tamtéž*.

Štogr hovoří o dvou morálních modelech – morálce aspirace (chci být dobrý) a morálce nároku (který vznášejí druzí).¹⁸⁷ Morálka nároku spočívá v jednání, aby byly splněny společenské nároky, které jsou na jedince kladeny.¹⁸⁸ Ovšem respekt k vlastnictví je pro mnohé jen společenskou normou danou konsenzem a jakékoli morální kvality byly dle Štogra z ekonomiky vytlačeny.¹⁸⁹

U dlužníka, který podává insolvenční návrh a návrh na povolení oddlužení se předpokládá jeho motivace a aktivita. Oddlužení, jako výsledek celého insolvenčního procesu, si dlužník musí „zasloužit“. Už při podávání návrhů je třeba, aby byl vnitřně v souladu s tím, že je dlužníkem a věděl, že dokáže zhruba po dobu pěti let v oddlužení setrvat a závazky prostřednictvím tohoto institutu plnit. Navíc musí na začátku vyvinout vlastní iniciativu v podobě zařízení několika formálních náležitostí (plná moc pro sepisovatele návrhu, úředně ověřený podpis, zjištění všech pohledávek a věřitelů, apod.). Neexistuje žádná jednotná evidence ukazující přesnou výši dluhů daného člověka společně s jeho věřiteli, což může být pro dlužníka problém, který by negativně ovlivnil jeho prvotní zájem o řešení situace. I z tohoto důvodu se od zjištění všech věřitelů a pohledávek dlužníka v novele insolvenčního zákona ustupuje.

Oddlužení se sice řídí zákonem, ale v praxi se hledí převážně na zájem věřitelů, neboť se má za to, že dlužník svým jednáním věřitele zklamal, oni musí přistoupit jen na částečnou úhradu svých pohledávek a na dlužníkovu zájmy se nepřihlíží. Veřejný zájem je v tomto okamžiku vyšší hodnotou než dlužníkovu soukromí, na dlužníka se hledí jako na osobu vysoce rizikovou pro své okolí a podceňuje se role skutečností, které měly vliv na tuto aktuální situaci, že se dlužník dostal až do stavu, kdy podal žádost na oddlužení.

Na institut insolvence a jeho dopadů na jedince lze nahlédnout i optikou etických teorií, kdy se tyto vzájemně nevylučují, ale jsou komplementární, vzájemně se doplňují a každá vystihuje vždy nějaký moment týkající se fenoménu oddlužení:

A. UTILITARISMUS

Utilitarismus si klade za cíl prospěch a užitek, apeluje na důsledky lidského jednání, prostřednictvím nichž se sleduje užitečnost a prospěch vlastní nebo jiného okruhu zainteresovaných. Když se dle Milla člověk o něco snaží, v první řadě potřebuje jasně vědět,

---

¹⁸⁷ Srov. ŠTOGR, J. *Proč nevíme, co jsou peníze*, s. 64.

¹⁸⁸ Srov. *tamtéž*.

¹⁸⁹ Srov. *tamtéž*, s. 187.

co je cílem jeho snažení a nikoli to poslední, co má před sebou.¹⁹⁰ Správné mravní chování přináší co možná největší štěstí, potěšení či blaho.¹⁹¹ Utilitarismus hodnotí dobro konkrétního skutku podle důsledků, činy oceňuje až následně. Původní myšlenka utilitarismu nevycházela z žádné abstraktní filosofické koncepce, ale jeho stoupeneci mysleli především na fungující a prospěšné instituce, jež by přinášely dobro pro celou společnost.¹⁹²

V rámci utilitaristické teorie by se dalo v případě insolvence hovořit o maximalizaci společenského užítku, kdy se dlužníkovi obnoví ekonomický potenciál a navrátí se zpět do tržního prostředí.¹⁹³ Neboť dle Milla by mělo sociální uspořádání uvádět zájem každého jednotlivce v co možná největší soulad se zájmem celé společnosti.¹⁹⁴

Utilitarismus v sobě kombinuje čtyři principy, jež můžeme aplikovat na řešení dluhů prostřednictvím insolvence takto:

1. Na základě principu následků¹⁹⁵ jsou následky insolvence pro dlužníky ve většině případů dobré, neboť po zdárném splnění všech podmínek dochází k oddlužení. Následky, jež nejsou pro dlužníky dobré, budou popsány v následujících podkapitolách a týkají se zpravidla etické a sociální oblasti.
2. Princip užitečnosti hodnotí, zdali jsou následky dobré sami o sobě.¹⁹⁶ Pokud dlužník o oddlužení žádá nezištně, nikoli za předpokladu, že se schválně zbaví dluhů, oklame soud či podvede věřitele, jednalo by se o následky dobré sami o sobě. Následky insolvenčního řízení, ke kterým patří živoření, stigmatizace, problémy na trhu práce, se jako následky dobré pro dlužníka označit nedají. V rámci principu užitečnosti je akceptovatelné uznávat, že i některé druhy potěšení jsou lepší a více žádoucí než jiné.¹⁹⁷
3. Princip hédonismu zaměřený na uspokojování lidských potřeb, kterými jsou slast a štěstí¹⁹⁸ je možné aplikovat v plné míře až po skončení insolvence, kdy je dlužník oddlužen. Nedá se generalizovat tvrzení, že dlužník je při plnění institutu oddlužení

---

¹⁹⁰ Srov. MILL, J. S. *Utilitarismus*, s. 33.

¹⁹¹ Srov. TROJAN, J. S. *Etické vztahy v ekonomice*, s. 132.

¹⁹² Srov. *tamtéž*.

¹⁹³ Srov. ZEZULKA, O. Ekonomické aspekty institutu oddlužení. In VESELÁ, J. et al. *Insolvence 2008 – 2020*, s. 130.

¹⁹⁴ Srov. MILL, J. S. *Utilitarismus*, s. 63.

¹⁹⁵ Srov. MACHULA, T. Základní etické teorie. In FISHER, O., et al. *Etika pro sociální práci*, s. 54.

¹⁹⁶ Srov. *tamtéž*.

¹⁹⁷ Srov. MILL, J. S. *Utilitarismus*, s. 45.

¹⁹⁸ Srov. MACHULA, T. Základní etické teorie. In FISHER, O., et al. *Etika pro sociální práci*, s. 54.

po celou dobu šťastný a přináší mu tato situace po celá léta trvání insolvence slast. Štěstí a slast při plnění oddlužení může být maximálně přinesena dlužníkovo věřitelům, kteří každý měsíc obdrží částečnou úhradu dluhu, kterou by bez insolvence nejspíš neobdrželi.

4. Na to, že následek musí uspokojit co nejvíce lidí, upozorňuje sociální princip.¹⁹⁹ Tento lze při zdárném splnění oddlužení aplikovat prakticky na všechny účastníky insolvenčního řízení, počínaje dlužníkem, přes věřitele, po stát. Dlužník odchází vstříc novému životu bez dluhů. Věřitelé obdrží, když ne celý dluh, tak minimálně jeho 30 %. Stát je uspokojen tak, že dlužník je vrácen zpět do ekonomiky z šedé zóny.

B. DEONTOLOGIE

Deontologický přístup v čele s Immanuelem Kantem je možné vidět jako protipól k utilitaristickému pojetí etiky. Kant v první řadě ve svých úvahách o etice vychází z přirozené touhy člověka po štěstí a blaženosti, což je nekonečným cílem lidské orientace a na tuto touhu je odkázán skrz konečnost svého života a své potřeby.²⁰⁰ Zkušenost lidského mravního vědomí ale nemusí být ve shodě s jeho přirozenou touhou po štěstí a blaženosti.²⁰¹ Kantova etika je apriorní – platí bezpodmínečně. V morálně relevantních situacích si totiž člověk uvědomuje, že se má chovat eticky, že je na něj vznášen etický nárok, má něco udělat, má povinnost.²⁰² To je dle Kanta mravní vědomí přístupné všem lidem. Otázkou jinou je, zda se člověk nakonec doopravdy morálně zachová.²⁰³ Pokud člověk jedná z dobré vůle, pak jeho jednání má mravní hodnotu, jelikož dobrá vůle je jediné správné východisko dobrého jednání. Kant vychází z toho, že mravní jednání se musí orientovat podle mravní zásady, která je dobrá sama v sobě. Nejvyšší úctu si zaslouží takové lidské jednání, kdy ze své přirozenosti člověk necítí nic, ani soucit, naopak dotyčnou věc udělat nechce, ale

---

¹⁹⁹ Srov. MACHULA, T. Základní etické teorie. In FISHER, O., et al. *Etika pro sociální práci*, s. 54.

²⁰⁰ Srov. SIROVÁTKA, J. Bezpodmínečně platný mravní zákon: Etika Immanuela Kanta. In ČAPEK, J. et al. *Přístupy k etice II.*, s. 88.

²⁰¹ Srov. tamtéž.

²⁰² Srov. tamtéž, s. 88 – 89.

²⁰³ Srov. tamtéž, s. 89.

přesto to udělá – to je jednání, jež si zaslouží nejvyšší chválu a úctu, to je důvod, proč Kant hovoří o povinnosti. Mravní vědomí nemusí být spojeno s příjemnými a libými pocity.²⁰⁴

Kantovy nejzásadnější formulace kategorického imperativu „(...) *jednej jen podle té maximy, u níž můžeš zároveň chtít, aby se stala obecným zákonem*“²⁰⁵ a „(...) *jednej tak, abys používal lidství jak ve své osobě, tak i v osobě každého druhého vždy zároveň jako účel a nikdy pouze jako prostředek*“²⁰⁶ jsou k sobě komplementární a na základě nich by si člověk měl uspořádat své vlastní maximy tak, aby nenarušoval svobodu druhých.²⁰⁷ Člověk se nemá nechat zneužívat jako prostředek pro cíle ostatních, i když v normálním životě tomu tak je, ale nesmí se nechat využívat pouze jako prostředek, ale jako účel o sobě.²⁰⁸

Dle Kanta by nikdo neměl mít a dělat dluhy, a pokud již taková situace nastane, v rámci povinnosti by je měl člověk platit, neboť díky rozumu od sebe lidé očekávají stejné morální požadavky, jež mají být univerzální. Dlužník by si měl položit otázku, které řešení je akceptovatelné pro všechny a zároveň plní podmínku univerzality. Kant posuzuje morální kvalitu chování pouze podle motivace, nikoli s ohledem na následky nebo dle chování samého.²⁰⁹ Pokud člověk opravdu žádá o oddlužení s motivací úhrady všech dluhů v celkové výši a chce takto odčinit své závazky, dalo by se dle Kanta usuzovat, že se jedná o morální chování. I tak ale nesmí být dotyčnému jedno, jaké následky jeho chování má. Navíc dle Kanta je možné nalézt nejvyšší mravní hodnotu u jednání, kde vůle člověka nevidí žádný „atraktivní moment“, i tak ale člověk ví, že musí mravně jednat²¹⁰, což by se dalo aplikovat přesně na moment vstupu do insolvence – dlužník má vnitřní povinnost dostát svým závazkům, proto zvolí cestu oddlužení, v níž bude několik let plnit uložené povinnosti soudem a pod dohledem různých institutů.

---

²⁰⁴ Srov. SIROVÁTKA, J. Bezpodmínečně platný mravní zákon: Etika Immanuela Kanta. In ČAPEK, J. et al. *Přístupy k etice II.*, s. 89.

²⁰⁵ Srov. KANT, I. *Základy metafyziky mravů*, s. 40.

²⁰⁶ Srov. tamtéž, s. 48.

²⁰⁷ Srov. SIROVÁTKA, J. Bezpodmínečně platný mravní zákon: Etika Immanuela Kanta. In ČAPEK, J. et al. *Přístupy k etice II.*, s. 92.

²⁰⁸ Srov. tamtéž.

²⁰⁹ Srov. tamtéž, s. 99.

²¹⁰ Srov. tamtéž, s. 89.

C. ETIKA PÉČE

Do centra pozornosti staví etika péče zásadní morální význam pozornosti a vycházení vstříc potřebám druhých, za něž člověk nese odpovědnost.²¹¹ Optikou této etické teorie by bylo obhajitelné oddlužení jako možnost postarat se o svou rodinu v souvislosti s novým startem po jeho úspěšném ukončení. Jelikož péče o rodinu a děti zaujímá přední místo před ostatními morálními ohledy.²¹² Etika péče vyzdvihuje morální význam vzájemných vztahů osob a nezaměřuje se primárně na činy a vlastnosti jednotlivců. Primárně podporuje sociální vazby a spolupráci, než aby chránila rovnost a svobodu.²¹³

Naopak jako neuspokojující by bylo shledáváno oddlužení jako vypočítavost ze strany dlužníka, jako kalkul a akt racionalistické dedukce.²¹⁴ Podle Heldové je třeba klást si otázku, co má prioritu.²¹⁵ Je třeba platit nájem a žít svou rodinu²¹⁶ stejně jako ti, kteří očekávají úhradu svých závazků. Motivы dlužníků v insolventci mohou být smíšené a dle etiky péče je to korektní – mohou chtít uhradit v rámci možností své závazky, ale na druhou stranu i zabezpečit rodině slušné živobytí. Je tedy na nich, jakým způsobem ohodnotí, co je v dané chvíli větší prioritou. I snaha maximalizovat svůj individuální užitek je v některých případech morálně přípustná²¹⁷, ovšem nemělo by se tak dít za předpokladu porušení zákonného a právního rámce. Jak ale Heldová dodává, zákon a právní způsob myšlení nejsou vhodné pro řešení všech morálních problémů.²¹⁸ Je tedy na každém, jak se s bídou finanční situací v insolventci popasuje. Příjem dlužníka v oddlužení je minimální a zaopatřit s ním běžné rodinné výdaje je těžké. Etika péče by nejspíš přistoupila na to, aby si dlužník například sehnal druhou práci, jejíž příjem ale nepřizná, a tento příjem bude užívat pro potřeby své a svých rodinných příslušníků. Zákon mu sice ukládá, aby veškerý příjem nad rámec životního minima odvedl na úhradu dluhů, ale zákon zcela a pravdivě nereflektuje životní situaci těchto jedinců, neboť požaduje po dlužníkovi po dobu několika let živoření na hranici bídy.

Jednou z dalších základních hodnot etiky péče je přijetí. Přijetí se dlužníkům dostává málo a je otázkou, zda odmítavý postoj ze strany veřejnosti, institucí, zaměstnavatelů, majitelů

---

²¹¹ Srov. HELD, V. *Etika péče. Osobní, politická a globální*, s. 23.

²¹² Srov. tamtéž.

²¹³ Srov. tamtéž, s. 33.

²¹⁴ Srov. tamtéž, s. 24.

²¹⁵ Srov. tamtéž, s. 188.

²¹⁶ Srov. tamtéž.

²¹⁷ Srov. tamtéž, s. 204.

²¹⁸ Srov. tamtéž, s. 238.

bytů a dalších pro ně není o to více demotivující ve smyslu snahy o změnu ve svém životě prostřednictvím oddlužení.

Etika péče apeluje na zachování vztahů a řešení problémů, na což jsou více zaměřeny ženy oproti mužům. Tento fakt lze doložit i statistickými údaji, že mezi lidmi v insolventci převažují muži, jelikož ženy mají větší sociální síť a v nouzi se mají na koho obrátit, případně se neostýchají požádat o pomoc jako muži. Ženy oproti mužům i lépe plní podmínky insolvence.

Institut insolvence může určitým způsobem dát dlužníkovi v životě jistotu proti předešlému stavu, kdy jej neustále kontaktují a shánějí věřitelé ohledně úhrady, dlužník tají svou finanční situaci před rodinou, je v neustálém stresu, neboť nedokáže plnit ve většině případů to velké množství závazků. I když při vstupu do insolvence jsou dlužníci srozuměni s tím, že je jim poskytnuto oddlužení jen za určitých podmínek a za předpokladu jejich plnění, dlužníci mohou získat vnitřní klid a pocit bezpečí, což je další motivací pro zdárné dořešení insolvence.

D. BEHAVIORÁLNÍ EKONOMIE

Behaviorální ekonomie je postavena na počátcích ekonomie a na analýze psychologických a morálních principů lidského jednání Adama Smithe. Podle Smithe se účastníci ekonomických aktivit dostávají do vzájemného mravního vztahu, v němž se má uplatňovat vedle ekonomického zájmu i cit sympatie.²¹⁹ Smith apeluje na lidskou vzájemnost a solidaritu v hospodářském životě zejména s těmi, kdo z různých důvodů nemohou být účastníci tržních procesů naplno.²²⁰

Indarte ve své studii uvádí, že spouštěčem pro podání žádosti o oddlužení nejsou morální důvody ani nechuť splácet dluhy, ale zejména stres dlužníka a uvědomění si ztráty schopnosti dostát svým závazkům.²²¹ Autorka také poukazuje na skutečnost, že pravděpodobnost podání návrhu na oddlužení ze strany dlužníka, je přímo úměrné jeho

---

²¹⁹ Srov. TROJAN, J. S. *Etické vztahy v ekonomice*, s. 138.

²²⁰ Srov. *tamtéž*, s. 139.

²²¹ Srov. INDARTE, S. *Moral Hazard versus Liquidity in Household Bankruptcy*, 2020 [online]. *SSRN*. [cit. 2.1.2022]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3378669

ekonomickému stresu a míry snížení jeho blahobytu.²²² Tato teorie vyvrací utilitaristický náhled, neboť dle ní dlužníci uschovávají prostředky, jež mají „navíc“ pro sebe, chtějí hlavně přežít a nejsou příliš motivovaní pro vyvíjení vyšší ekonomické aktivity.²²³ A oproti nim je insolvence ten solidární institut, který v dobré víře pomáhá pouze takovému typu lidí, jimiž je zneužíván. Tuto teorii je možné aplikovat na dlužníky v exekucích, kteří zůstávají ve své finanční situaci pasivními a o insolvenci žádost podat nechtějí, jelikož by se jim tímto přechodem snížil disponibilní příjem.

V následujících podkapitolách budou popsány konkrétní etické dopady insolvence na dlužníky v ní se nacházející.

4.1.1 Odpovědnost

Z některých prvků lidského života jako je vzdělání, finanční zajištění a zdraví, se stávají ekonomické komodity, které jsou nabízeny na trhu. Mízí tedy lidská odpovědnost? Zanedbávají jednotlivci své mravní povinnosti? Naštěstí v těchto oblastech stále existuje součinnost – mezi jednotlivcem, rodinou, veřejnými institucemi, i když v první řadě by měl být primárně odpovědný jednatel a jeho rodina, pak až případně společnost a stát

Mravní povinností jednotlivce je zajímat se, být informován a vyhledávat informace.²²⁴ Neboť veškeré konání každého jedince má bezprostřední vliv na jeho rodinu, přátele, okolí, společnost. Člověk by neměl rezignovat na svou odpovědnost za dopady toho, co činí. Každý nese odpovědnost za své jednání a nelze odhlédnout od jeho důsledků, ani když něco jen zkouší nebo experimentuje.²²⁵ Odpovědnost je i ochota starat se o budoucnost jedince ke vztahu k sobě samému, k ostatním lidem a ke světu.²²⁶ Mravní vědomí jednotlivce by mělo být více ve střehu a mělo by i souviset s vytvořením správných životních návyků.

---

²²² Srov. INDARTE, S. Moral Hazard versus Liquidity in Household Bankruptcy, 2020 [online]. SSRN. [cit. 2.1.2022]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3378669

²²³ Srov. ZEŽULKA, O. Ekonomické aspekty institutu oddlužení. In VESELÁ, J. et al. *Insolvence 2008 – 2020*, s. 131.

²²⁴ Srov. TROJAN, J. S. *Etické vztahy v ekonomice*, s. 111.

²²⁵ Srov. SPAEMANN, R. *Základní mravní pojmy a postoje*, s. 84.

²²⁶ Srov. HUBER, W. *Etika. Základní otázky života*, s. 104.

Insolvence jako taková nemůže řešit následky svého působení. Tato odpovědnost leží nerozdílně na člověku, který se do dluhů dostal a který prostřednictvím oddlužení chce svou situaci vyřešit. Dle Spaemanna každý jednotlivec odpovídá, a to i nepodmíněně, sám za své jednání.²²⁷ Jednat znamená něco způsobit, tudíž není možné vůbec nahlížet nějaké jednání bez ohledu na jeho účinky. Na místě ale vyvstává otázka, za jaké následky nese jednající odpovědnost a kam až tato odpovědnost sahá? Nejde jen o to, že člověk neprovedl nic zlého, ale o to, zdali vůbec jednal dobře.

Je možné se setkat s názory, že insolvenční zákon dlužníky vychovává k nezodpovědnosti. Dlužník svým jednáním, které se odráží v plnění závazků, prokazuje absenci lehkomyšlnosti a nedbalého chování, skrz které mohl dluhy nabýt. Tento výrok je v okamžiku podání žádosti o oddlužení ze strany dlužníka paradoxem. Neboť jak je zmíněno již výše, dlužník žádající o insolvenční řízení již projevuje iniciativu k řešení problému, zdržuje se špatného jednání v podobě braní si dalších půjček. I za předpokladu, že by uhradil opravdu jen minimálních 30 % svých dluhů, by se dal jeho postoj označit etikou odpovědnosti. Protože ta spočívá nejprve v uvědomění si následků svých činů a následného jednání směrem k nejlepším následkům, i kdyby takové jednání pro jejich dosažení bylo špatné.²²⁸ Nelze se ale ohlížet pouze na následky svého jednání. Také je rozdíl, jakým způsobem k úhradě svých dluhů člověk přistupuje. Závisí na okolnostech, kdy není možné usoudit u 30 % úhrady dluhů, že se tento dlužník málo snažil, když druhý uhradí celých 100 %. Je třeba se na to dívat komplexně – na finanční situaci jedince, rodinnou situaci, zdravotní stav, apod. Věřitelé získají alespoň nějakou část svých pohledávek, jelikož pokud by dlužník neřešil své závazky prostřednictvím insolvence, ten by jinak utekl do šedé zóny ekonomiky, tíhl by k zatajování majetku před exekutory, popřípadě svůj příjem nelegálně snížil pouze na hranici životního minima – nezabavitelné částky.²²⁹

4.1.2 Lež, podvod a spravedlnost

V zásadě platí, že lhát se nemá. Mnozí z těch, kdo se ocitnou nejen v insolvenční, ale v dluzích obecně, o své situaci do poslední chvíle mlží před rodinou a svými blízkými. Účelem lhaní bývá jakási ochrana okolí před pravdou o dotyčném. Ten zvažuje, co by mu pravda přinesla –

---

²²⁷ Srov. SPAEMANN, R. *Základní mravní pojmy a postoje*, s. 83.

²²⁸ Srov. *tamtéž*, s. 55.

²²⁹ Srov. ZEŽULKA, O. *Ekonomické aspekty institutu oddlužení*. In VESELÁ, J. et al. *Insolvence 2008 – 2020*, s. 130.

pohrdání nebo spíše aktivní pomoc? A co přinese pravda jeho blízkým – starosti a ztrátu iluzí o něm?

Jinými slovy, ti, kdo se ocitli v insolvenci, by měli jednat tak, aby každý další člověk v té totožné situaci dotyčné rozhodnutí považoval za oprávněné a morální. Pokud by Kant zvažoval, zda rodině zatajit úplně informace o své insolvenci, nechal by další dlužníky zvážit, zda by bylo přijatelné, aby všichni ostatní dlužníci zatajovali informace svým rodinám. Protože pro Kanta ten, kdo lže i s dobrým úmyslem, musí zodpovídat za své důsledky, Kant by nejprve vedl dlužníky, aby nikdy nelhali nebo nezatajovali informace před institucemi, protože takové jednání je morálně špatné. U Kanta je zřejmé, že pravdomluvnost je podle něj povinnost, neboť nelhat je kategorickým imperativem, který musí člověk poslechnout bez ohledu na následky. Lež se nemůže stát univerzálním praktickým zákonem, jelikož pokud člověk lže, nectí lidství druhého a využívá jej pro svůj vlastní účel. Utilitarismus souhlasí se lhaním za určitých podmínek, pokud člověk lže, aby druhému nezpůsobil bolest, je to morální. Avšak v delší perspektivě může přinést tato lež problémy, a v utilitarismu jde o důsledky i v delším výhledu.

Trestání je újma a z etického hlediska jakési zlo, jež je způsobováno úmyslně a bez ohledu na vůli trestaného. Člověk, který byl odsouzen, potřebuje logicky zdůvodnit základ tohoto trestu. Hledá argumenty, které zdůvodní zlo v podobě trestu, jelikož trest je vnímán jako něco amorálního. Proto by výklad norem, jež chrání od nepoctivostí, měl být stanoven tak, aby byl jasný a srozumitelný a nemohl si jej každý vykládat po svém. Kolem 33 % občanů České republiky kritizují vymahatelnost práva v naší zemi, které je dle nich poškozeno zejména exekučními řízeními.²³⁰ Tito lidé mají pocit, že obyčejní lidé jsou systémem trestání nekompromisně a za často nevědomé a zanedbatelné prohřešky, což se propojuje s mýty o nedostatečném stíhání finanční kriminality²³¹ politiků a veřejných činitelů, nikoli obyčejných lidí. Převládá pocit nespravedlnosti a ztráta víry v ní, což přispívá i ke ztrátě veškeré životní perspektivy několika generací. Je tedy opravdu morální a dobré trestat za úvěrový podvod člověka jen na základě platné právní normy a nepřihlídnutí k okolnostem, jaké dotyčného vedly k jeho jednání a na základě kterých mu bylo vůbec umožněno dostat do této protiprávní situace? Zdá se, že zde vzniká konflikt mezi zájmy společnosti a člověka. Spravedlnost podle Spaemanna znamená, že měřítko rozdělování břemen i odměn nesmí být utvářeno ve prospěch

---

²³⁰ Srov. BĚLÍČEK, J., RYCHLÍKOVÁ, A. *Česko ohrožuje skrytá, ale rozsáhlá chudoba*, 2017 [online].

A2larm. [cit. 07.12.2021]. Dostupné z: <https://a2larm.cz/2017/06/cesko-ohrozuje-skryta-ale-rozsahla-chudoba/>

²³¹ Srov. tamtéž.

určitých osob a nesmí jimi být ani manipulováno v něčí neprospěch.²³² V okamžiku, kdy je člověk odsouzen (podmínečně i nepodmínečně) za úvěrový podvod a následkem tohoto trestu si nemůže hledat lepší zaměstnání, jelikož se záznamem v rejstříku trestů není ani možné určité profese vykonávat, by se dalo říci, že se nejedná o spravedlivý trest, obzvláště pokud tento odsouzený nahradí škodu v plné výši. Optikou Nussbaumové a Sena znamená spravedlnost také vzít do vlastních rukou odpovědnost za svět okolo sebe a najít své místo ve společnosti.²³³ Pokud by soud zvolil jiný typ trestu (náhradu škody, veřejně prospěšné práce nebo i uznal dlužníkem prožité vyšetřování, výslechy a soudní řízení jako dostatečný trest), jednalo by se o mnohem spravedlivější postup.

Nebankovní půjčky a rychlé úvěry participují na stavu nouze toho, kdo o tyto produkty žádá. Tito poskytovatelé za ně požadují přemrštěnou cenu, o to větší cenu za ně zaplatí samotný dlužník. Ten v lepším případě má možnost požádat o oddlužení. Optikou Spaemanna se jedná o „šmelinaření a keřasení“ – do nebe volající nespravedlnosti.²³⁴

4.1.3 Stud

Jak ve své stati uvádí Tugendhat, stud člověk pocítí v okamžiku, kdy selže ve svých základních sociálních schopnostech a ztratí vlastní sebevědomí v očích druhé osoby.²³⁵ Vina se váže k první osobě, kdy člověk cítí vinu za své jednání, pocit nevole a rozmrzelosti oproti tomu pocítuje člověk na straně druhé vůči jednání třetí osoby. Mezi dvěma osobami vždy existuje základní morální vztah jako obecný systém. Jakékoli jednání je možné hodnotit, a skrze toto hodnocení nabývá člověk uvědomění si své hodnoty. Pokud společnost projeví vůči chování svého člena nevoli, stud se může spojit u takto hodnoceného jedince i s vědomím viny.²³⁶ Jedná se o jakousi vnitřní sankci. Pro vyvolání tohoto pocitu je ale potřeba, aby člověk pochopil, jaké porušil morální pravidlo, kvůli čemu společnost vůči jeho osobě projevuje nevoli.

Antičtí filosofové dávali většinou stud do vztahu k rozumu. U Aristotela má stud negativní konotaci, neboť se jedná o cit či vášně, za které se člověk musí stydět.²³⁷ Dle Aristotela

---

²³² Srov. SPAEMANN, R. *Základní mravní pojmy a postoje*, s. 46.

²³³ Srov. HUBER, W. *Etika. Základní otázky života*, s. 74.

²³⁴ Srov. SPAEMANN, R. *Základní mravní pojmy a postoje*, s. 46.

²³⁵ Srov. TUGENDHAT, E. *Pojem morálky a její zdůvodnění*. *Reflexe, filosofický časopis* [online]. 1993, č. 10 [cit. 28.12.2021]. Dostupné z: https://www.reflexe.cz/File/Reflexe_10/tugendhat.pdf

²³⁶ Srov. *tamtéž*.

²³⁷ Srov. ARISTOTELÉS. *Etika Nikomachova*, s. 97.

počestný člověk nejedná tak, aby se za své činy následně musel stydět.²³⁸ Platón o studu hovoří spíše jako o stavu, v němž člověk není schopný mít úctu k pravidlům.²³⁹

V židovsko-křesťanské tradici představitelé popisují spíše pocit viny, jež navazuje na sebezpytování a sebeposuzování – jedná se o velmi individualizovanou emoci spojenou s újmou ze strany jedince vůči druhému člověku, oproti tomu stud je sociální emoce vznikající na základě pocitu porušení obecné víry.²⁴⁰

Dlužníci odkládají řešení svých finančních problémů také kvůli pocitu studu. Dluhy tají zejména před rodinou a přáteli. Ač jsou exekuce rovněž veřejně dohledatelné, v případě insolvenčí je to snazší, proto se za ni účastníci stydí mnohdy více. Tento stud může být ale i jen reflexe sociálního okolí a mínění ostatních, případně nedostatek sebekritiky a naslouchání vlastní duši.

4.1.4 Důstojnost

Základ lidské důstojnosti spočívá dle Kanta v rozumu člověka, a s tím související nenahraditelnosti člověka jako rozumové bytosti, na rozdíl od relativních hodnot, které mají cenu nahraditelnou jiným ekvivalentem.²⁴¹ To, co má cenu, se dá nahradit něčím, co je cenově ekvivalentní²⁴², ale důstojnost člověka žádný ekvivalent ze své podstaty nepřipouští, protože je nad každou cenu, nedá se vyčíslit jako materiální statky.

„Podporuje lidskou důstojnost?“ „Uvědomuje si díky němu člověk svou sebeúctu?“ „Vytváří prostředí, v němž je na každého pohlíženo stejně?“ „Chrání zranitelné a napomáhá potřebným dostat se z pasti nedostatku?“ „Zajišťuje, aby se nikdo neocítl bez prostředků k důstojné existenci?“ To jsou otázky, které by měly dle Sackse být každým ekonomickým systémem zodpovězeny.²⁴³

Ekonomičtí aktéři musí ctít závazek uznání lidských práv a neorientovat se jen na nejvyšší možný zisk a takto nad lidskou důstojností uvažovat.²⁴⁴ Žádné podnikání není eticky čisté. Mezi podnikatelskými subjekty dochází často k využívání momentálních výhod a skulin v právu

---

²³⁸ Srov. ARISTOTELÉS. *Etika Nikomachova*, s. 98.

²³⁹ Srov. PLATÓN. *Charmidés, Lachés, Lysis, Theagés*, s. 24.

²⁴⁰ Srov. SEKNIČKA, P., PUTNOVÁ, A. *Etika v podnikání a hodnoty trhu*, s. 19.

²⁴¹ Srov. MATOUŠEK, O. *Encyklopedie sociální práce*, s. 205.

²⁴² Srov. *tamtéž*.

²⁴³ Srov. SACKS, J. *Důstojnost v rozdílnosti – Jak se vyhnout střetu civilizací*, s. 92.

²⁴⁴ Srov. HUBER, W. *Etika. Základní otázky života*, s. 109.

na úkor spotřebitele, což ani v nejmenším není podle Kanta mravně ospravedlnitelné.²⁴⁵ Každý člověk zasluhuje úctu kvůli němu samému.²⁴⁶ Proto účelem ekonomického jednání by mělo být primárně poskytování produktů a služeb sloužící životu, nikoli profit.²⁴⁷ Toto by měli respektovat i aktéři na straně druhé, kteří vstupují do ekonomických vztahů, v tomto případě dlužníci – zbytečně neriskovat a nepočítat s tím, že riziko za ně ponese někdo jiný.

Ekonomické jednání by mělo apelovat na lidskou důstojnost ve smyslu překonání chudoby a podpory blahobytu.²⁴⁸ Bohužel v praxi spíše některé ekonomické subjekty otrásají nejen důvěru v ně, ale i v ekonomiku celkově.²⁴⁹ V insolvenčním rejstříku je často vidět u dlužníků, kteří mají zejména věřitele v podobě menších firem poskytujících krátkodobé a rychlé úvěry, že se mnohdy v průběhu oddlužení mění osoba věřitele. Tyto společnosti si mezi sebou prodávají pohledávky, často se mění osoba věřitele ve vlastnictví dotyčných firem, které se najednou stanou společnostmi sídlícími na Kypru, jelikož Kypr má jedno z nejnižších daňových zatížení v EU. U dlužníka se tyto informace povinně zveřejňují a v praxi se tím nikdo nezabývá, neboť se jedná o legální přepis. Z morálního hlediska je to přinejmenším jednání pochybné a státní regulace a dozor nad ním nulový.

4.1.5 *Veřejný insolvenční rejstřík*

Veřejný insolvenční rejstřík dlužníka obnaží až na kost. Jak je uvedeno již v předchozí kapitole, jeho funkce je nejen výchovná, ale i ochranná. Transparentnost insolvenčního rejstříku chce chránit společnost před dlužníkem zejména v tom smyslu, pokud by s ním někdo chtěl vstoupit do nového smluvního styku. Ale do rejstříku může nahlédnout kdokoli, i cizí člověk, který s dlužníkem do žádného finančního a smluvního styku nikdy nepřijde. Člověk v insolvenční je zcela připraven o soukromí, a to ještě pět let po formálním ukončení oddlužení. Ještě pět let poté, co uhradí své závazky nebo alespoň jejich část, jsou jeho soukromé informace stále viditelné v insolvenčním rejstříku. V praxi to může činit dohromady až deset let – pět let je maximální doba běžícího oddlužení plus pět let po skončení. Až po vyškrtnutí dlužníka soudem se jeho údaje zneprístupní. Je ale opravdu nutné zpřístupnit osobní a citlivé údaje o komkoli

---

²⁴⁵ Srov. TROJAN, J. S. *Etické vztahy v ekonomice*, s. 127.

²⁴⁶ Srov. SPAEMANN, R. *Základní mravní pojmy a postoje*, s. 53.

²⁴⁷ Srov. HUBER, W. *Etika. Základní otázky života*, s. 134.

²⁴⁸ Srov. *tamtéž*, s. 136.

²⁴⁹ Srov. *tamtéž*, s. 139.

naprosto komukoli? Proč to nejde omezit jen pro případné nové budoucí věřitele? Taková ztráta soukromí nemůže být eticky obhajitelná. Bohužel peníze evidentně stojí nad soukromím.

A co na to GDPR? Mluvčí úřadu pro ochranu osobních údajů upřesňuje: „*Insolvenční zákon je ve vztahu k ochraně osobních údajů zákonem zvláštním a jako takový má při aplikaci přednost před zákonem o ochraně osobních údajů, který obsahuje obecnou právní úpravu ochrany osobních údajů.*“²⁵⁰ Dlužník může požádat soud, aby některé z jeho osobních údajů nebyly v rejstříku veřejně přístupné.²⁵¹ Otázkou je, kdo z dlužníků o této možnosti ví a využije ji při žádosti o insolvenční řízení, což je pro něj už tak stresující a zatěžující úkon sám o sobě.

Jako výhodu veřejného insolvenčního rejstříku lze spatřovat fakt, že údaje z něj lze čerpat i pro sociologické nebo psychologické výzkumy, lze z nich vyčíst psychologické profily aktérů oddlužení či charakteristiku skupin dlužníků, jejich socioekonomické postavení, a další.

4.1.6 Postoj k insolvenčnímu řízení

Na zhruba deset let života zasahuje velkou měrou insolvenční řízení do lidského života. V okamžiku zapsání do insolvenčního rejstříku se jedná o neodvolatelný proces. Je jen na dotyčném dlužníkovi, zdali opravdu nastoupí na novou cestu a jeho život se bude formovat pozitivním způsobem v důsledku oddlužení. V insolvenčním rejstříku však jeho údaje budou zveřejněny po zákonem stanovenou dobu s nálepkou nesolventního jedince.

To, že by člověk v dluhové pasti o insolvenční řízení nepožádal, by mu o nic více nepomohlo, leda by na úhradu všech svých dluhů například získal dar nebo vyhrál v loterii. Pravděpodobnost výhry nebo dědictví je u normálního člověka mizivá. Pokud by se tedy zdržel jednání souvisejícím s žádostí o insolvenční řízení, jeho situace by se zhoršila – následovaly by exekuce, sociální vyloučení, to vše by mělo dopad na psychiku člověka, jeho rodinný život, apod. Přestal by mít svůj život pevně ve svých rukou. Nikdo nemůže předvídat svou budoucnost. Ale ten, kdo se rozhodně řešit svou neúspěšnou finanční situaci formou oddlužení, má alespoň vidinu, že se po určité době

---

²⁵⁰ HOLUŠOVÁ, A. *Oddlužení vás svlékne donaha. Ztráta soukromí je trestem i prevencí*, 2014 [online]. tiscalí.cz. [cit. 8.12.2021]. Dostupné z: <https://zpravy.tiscalí.cz/oddluzeni-vas-svlekne-donaha-ztrata-soukromi-je-trestem-i-prevenci-288827>

²⁵¹ Srov. tamtéž.

má šanci vrátit do „normálního“ života. Navíc i podle Milla se blaho světa skládá zejména z blaha jednotlivců, ke kterému je většina dobrých skutků zaměřena.²⁵²

Smysluplně bude jednat ten, kdo ke své životní situaci zaujme pozitivní vztah.²⁵³ Také je třeba se se svou situací smířit. Tím ale není myšleno nečinně sedět a pasivně čekat, v co daná věc vyústí. Nýbrž i to, co nemůže člověk změnit, akceptovat²⁵⁴ a zvnitřnit se s tím, a i své ztroskotání vidět jako smysluplné.²⁵⁵

Pokud jedinec v dluzích svou situaci začne nahlížet optikou s možností vyřešení své situace, aktivně a rozhodně vyhledá způsob řešení, ať už prostřednictvím insolvence nebo bez, bude mít na zřeteli i možný neúspěch, jeho postoj a jednání k situaci je možné označit za dobrý a správný.

Přináší tedy oddlužení do života dlužníka nějaký jiný pozitivní benefit kromě „odepsání“ neuhrazených závazků? Samotní dlužníci většinou uvádějí změnu způsobu uvažování a stylu života, jelikož díky přísným podmínkám oddlužení si někteří musí hledat další zaměstnání nebo se zaměřují na jiné hodnoty v životě, neparticipují tolik na konzumu a materiálních věcech. Na druhou stranu i to může být nahlíženo jako negativní důsledek insolvence, neboť zaměření se na nižší potěšení nemusí mít přednost záměrně, ale mohou to být jediná potěšení, k nimž mají dlužníci v ten čas přístup.²⁵⁶

4.2 Sociální dopady

Jak uvádí Fukuyama, podle Durkheima se lidské chování v ekonomii neřídí ekonomickými normami, ale normami sociálními.²⁵⁷ Dlužník v insolvenci se musí řídit zejména normami právními, které na něj působí pozitivně i negativně.²⁵⁸ Tyto právní normy sice mají dlužníka motivovat a snižovat jeho potřebu je obcházet nebo porušovat.²⁵⁹ Nicméně ne vždy berou právní normy v potaz různé nahodilé životní situace, jaké sice dlužník může předvídat, avšak

---

²⁵² Srov. MILL, J. S. *Utilitarismus*, s. 66.

²⁵³ Srov. SPAEMANN, R. *Základní mravní pojmy a postoje*, s. 87.

²⁵⁴ Srov. *tamtéž*, s. 88.

²⁵⁵ Srov. *tamtéž*, s. 89.

²⁵⁶ Srov. MILL, J. S. *Utilitarismus*, s. 50.

²⁵⁷ Srov. FUKUYAMA, F. *Velký rozvrat: lidská přirozenost a rekonstrukce společenského řádu*, s. 160.

²⁵⁸ Srov. HAVEL, B. Neminuli jsme v insolvenčním právu něco? Neztratili jsme směr? In VESELÁ, J. et al. *Insolvence 2008 – 2020*, s. 239.

²⁵⁹ Srov. *tamtéž*.

v některých případech nemá šanci je svým jednáním ovlivnit (ztráta bydlení, ztráta zaměstnání, nemoc, pandemie, apod.).

Sociální postavení člověka v insolvenční je v současné době velice nízké. Pohledy na tyto osoby ve smyslu „ten nejhorší dlužník“ jsou plné předsudků a mohou být důsledkem sociálního vyloučení. Kvůli stigmatizaci by měla být potřeba hledat pro tyto osoby označení, které by nemělo negativní konotaci. Do celé společnosti pak prosakuje vědomí, že v insolvenční jsou jen ti všichni lidé, kteří měli snahu rychle a snadno se obohatit bez ohledu na zákon a mravní principy. Na dlužníky je ukazováno jako na finančně negramotné a nezodpovědné osoby, které od počátku jednájí v podvodném záměru a půjčují si více peněz, než jsou schopny splácet.²⁶⁰ Dlužníci se spíše než s přijetím a zájmem pomoci jim setkávají s odmítáním. Přitom možná jen nemají příliš silnou sociální síť, na kterou by se obrátili při problémech (rodina, přátelé, známí, ale i sociální služby a státní podpora). Člověk s dluhy také může ztrácet důvěru v instituce a organizace.

Neplatí, že v insolvenční jsou jen lidé nevzdělaní, páchající trestnou činností, závislí na návykových látkách, pologramotní, nezaměstnaní. Tito lidé by v první řadě ani nesplnili podmínky pro možnost plnit své závazky prostřednictvím insolvenční. Není insolvenční už tak dostačujícím trestem, aby projevy pohrdání, diskriminace nebo ponižování už dál tyto lidé nemuseli snášet a neměl by se jich na nich nikdo dopouštět?

Nebylo by ale pro všechny zúčastněné strany insolvenčního řízení, ať už pro samotné dlužníky, ale i věřitele a stát, aby se sociální postavení dlužníků při oddlužení vylepšilo? Neboť prospěchem při lepším psychickém stavu obyvatelstva je kvalitnější život všech a výchova další generace. Pokud budou dlužníci v nejvyšší možné míře zapojeni do legálního pracovního procesu, stát to pocítí na vyšším výběru daní a pojistného, vyšších důchodech a nižší chudobě. Navíc i rozdíly v sociálním zázemí do výrazné míry určují podstatné životní okolnosti, jež mají vliv na míru preference jednotlivých hodnot.²⁶¹

V následujících podkapitolách budou popsány konkrétní sociální důsledky insolvenční na dlužníky v ní se nacházející.

---

²⁶⁰ Srov. ZEŽULKA, O. Ekonomické aspekty institutu oddlužení. In VESELÁ, J. et al. *Insolvenční 2008 – 2020*, s. 127.

²⁶¹ Srov. POSPÍŠILOVÁ, J., KRULICHOVÁ, E. a kol. *Jak se žije Čechům v současné Evropě?*, s. 34.

4.2.1 Problematika bydlení

Lidé v insolvenční zpravidla bývají přímými účastníky nedobrovolné segregace zejména z nájemního bydlení, jelikož majitelé nemovitostí a realitní makléři budoucí nájemníky lustrují, a to i prostřednictvím insolvenčního rejstříku. Musí si posléze hledat bydlení bez nároků na bezdlužnost, čemuž odpovídá i jeho úroveň. Většinou se jedná o byty v domech špatného až dezolátního stavu, ale přitom mnohdy draze placených, umístěných do lokalit vzdálených od centra, s fyzickými bariérami, apod. Dnes to v nájemních bytech funguje tak, že nájemce při pronájmu bytu platí pronajímateli kauci. Ta se může vyšplhat až do výše několika násobků částky nájmu, neboť se tím pronajímatel chce ochránit před případnou devastací bytu nebo nesolventností nájemníka. Kde ale má vzít člověk v insolvenční takovou sumu, když už z jeho povinností jako dlužníka v insolvenční vyplývá, že veškeré prostředky obdržené nad soudem stanovenou částku, jež mu zbývá na živobytí, musí použít na umoření dluhu?

Ani samospráva v podobě města v tomto okamžiku dlužníkovi nepomůže, neboť většina měst požaduje současně se žádostí o přidělení městského bytu potvrzení o bezdlužnosti. Majetek obce je nadřazen osudům lidí ve finanční tísní.

Jak uvádí Kraus a Macková, sociálně slabé rodiny a zadlužené rodiny sráží na dno nejen neochota pronajímatelů bytů, ale i přísná pravidla pro získání případné státní pomoci.²⁶² A bez trvalého bydliště rovněž není možné dosáhnout na různé typy sociálních dávek. Vlastníci bytů nerespektují ani fakt, že podle §10 odst. 2 zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech platí, že pro vlastníka nemovitosti a ani pro daný objekt nevyplývají žádná práva za předpokladu přihlášení občana k trvalému pobytu.²⁶³ Majitelé nemovitostí se spíše bojí o svůj zisk z pronájmu – předpokládají, že když dlužník nezaplatil jiným věřitelům a skončil v insolvenční, může se stát, že nebude platit ani jim.

Pokud dlužník má podporu ve své rodině a blízkých, mohou v jeho životní situaci pomoci s bydlením leda právě oni.

---

²⁶² Srov. KRAUS, B., MACKOVÁ, M., Sociálně ekonomická situace současných rodin. In KRAUS, B. et al. *Životní styl současné české rodiny*, s. 134.

²⁶³ Srov. tamtéž.

4.2.2 Zaměstnání

Zaměstnání přináší zaměstnancům mnoho práv, se kterými mohou nakládat i mimo pracovní oblast. Mít práci je hlavním zdrojem sociálního začlenění znamenající pro jedince základ jeho statusu, prestiže, sebevědomí, sociálních zkušeností a místo, kde se realizuje velká část jeho sociálních vztahů.²⁶⁴

V okamžiku, kdy dlužník přijde o zaměstnání, nebo ho dlouhodobě nemůže najít, se tato situace odráží v ekonomické, sociální, psychologické i zdravotní oblasti jeho života. Snižuje se životní úroveň, která je vlivem insolvence už tak nízká, jelikož dlužníkovi zůstává pouze nezabavitelné minimum. Mareš připomíná, že nejde poté jen o pokles životní úrovně, ale o pokles celkové kvality života, o stres, stigma, znehodnocení lidského kapitálu, narušení rodinných vztahů a vztahů s okolím.²⁶⁵ Nezaměstnanost neznamena jen finanční nedostatek.²⁶⁶

Dlužníci mají nevýhodné pozice na trhu práce. To je spojeno zejména s rozsáhlou administrativní agendou, jež má na starost plátce jeho mzdy a která spočívá zejména ve výpočtech zabavitelné části mzdy nebo soudem jím určené a její následné odeslání na účet insolvenčního správce. Pro zaměstnavatele je výhodnější se práce navíc související se zaměstnancem v insolvenční vyhnout. Dlužník má povinnost při nástupu do nového zaměstnání i ve stávajícím zaměstnání skutečnost, že se nachází v procesu oddlužení, nahlásit. Nelze zaměstnavatele obejít, jelikož by se jednalo o vážné porušení podmínek insolvence a hrozilo by její zrušení.

Dlužníci v insolvenční jsou ohroženi i ztrátou výdělků a stálého zaměstnání v důsledku dlouhodobého stresu, kdy může docházet k větší chybovosti při plnění pracovních povinností. Jeho kognitivní funkce jsou oslabeny. V okamžiku, kdy dojde k propuštění ze zaměstnání pro porušování pracovní kázně, se dotyčný sice může registrovat na úřadu práce, ale nesplňuje podmínky pro podporu v nezaměstnanosti. S tímto souvisí další stresová situace, jelikož dlužník musí dle podmínek oddlužení aktivně usilovat v případě nezaměstnanosti o novou přiměřenou výdělečnou činnost. Navíc je povinen neprodleně oznámit změnu stavu insolvenčnímu správci a příslušnému soudu, doložit skutečnost o registraci na úřadě práce, po sehnání si zaměstnání nového doložit pracovní smlouvu od nového zaměstnavatele. Pokud by dlužník nové zaměstnání nesehnal, soud by mohl rozhodnout o zrušení oddlužení.

---

²⁶⁴ Srov. MATOUŠEK, O. *Encyklopedie sociální práce*, s. 332.

²⁶⁵ Srov. *tamtéž*.

²⁶⁶ Srov. POSPÍŠILOVÁ, J., KRULICHOVÁ, E. a kol. *Jak se žije Čechům v současné Evropě?*, s. 50.

4.2.3 Stigmatizace

Být v insolvenční ve společnosti kladoucí důraz na maximální výkon jedince a nepřipouštějící selhání, znamená mít stigma. Jak uvádí Mareš, podle Goffmana znamená stigma rozpor mezi tím, čím by jedinec měl být a tím, čím skutečně je.²⁶⁷ Stigma předurčuje, jak s ním bude následně ve společnosti zacházeno.²⁶⁸ Na první pohled je stigma u dlužníka skryto, diskredituje dlužníka až po jeho odhalení.²⁶⁹ Dlužník v mnoha případech, aby jeho stigma nesolventního jedince nebylo lidem známo, manipuluje s informacemi, což je v jeho situaci dalším stresujícím faktorem. Jak bylo zmíněno v kapitolách předchozích, lze rodině ze strachu, jaká reakce její bude čekat na vstup jeho osoby do insolvence, zejména pokud tajil do té doby své dluhy. Může dojít k narušení důvěry mezi partnery a ukončení jejich vztahu. Dlužník by tak ztratil potřebnou oporu při řešení své situace, což by mělo negativní dopad nejen na něj, ale na funkci celé jeho rodiny. Stigmatizace se netýká jen dlužníka, nýbrž všech členů společné domácnosti, o to více dětí, které mohou ztratit přístup ke vzdělání, nemohou uspokojovat své potřeby tak, jak bylo do té doby v jejich rodině zvykem, což se týká dovolených, volnočasových aktivit, i způsobu stravování. Na tento fakt mohou negativně reagovat jejich vrstevníci.

Jak uvádí Matoušek, u velmi chudých lidí, respektive zde u dlužníků, je přidělení negativní nálepky mnohem pravděpodobnější než u jiných sociálních skupin.²⁷⁰ Na základě stigmatizace může dojít k sociálnímu vyloučení, jež může mít ve své podstatě pouze symbolickou podobu. Důsledkem aktivního chování tohoto typu vyloučení může být proti dlužníkům jejich diskriminace a zdůrazňování projevů jejich negativního chování.²⁷¹ V praxi to vypadá tak, že jsou dlužníci lynčováni ve veřejném prostoru jako ti nezodpovědní a nesvéprávní, a neberou se v potaz rozdílné faktory, jež ke vzniku dluhů a následné ambici je vyřešit, přispěly. Většinová společnost vnímá dlužníky, a o to více lidí v insolvenční tak, že zdůrazňuje zejména individuální faktory jejich situace. Dlužníci jsou obviňováni, že si za dluhy mohou sami a je jim přičítána absolutní odpovědnost za jejich stav. Být v insolvenční představuje pro většinovou společnost projev absolutního životního neúspěchu. Na tento pohled mají velký vliv i mainstreamová média, o dlužnících mnohdy informují negativně a o institutu insolvence zkresleně.

---

²⁶⁷ Srov. MAREŠ P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*, s. 90.

²⁶⁸ Srov. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*, s. 108

²⁶⁹ Srov. MAREŠ P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*, s. 91.

²⁷⁰ Srov. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*, s. 108.

²⁷¹ Srov. MATOUŠEK, O. *Encyklopedie sociální práce*, s. 232.

4.2.4 *Subjektivní chudoba*

Chudoba je stavem, který se může v průběhu života jedince měnit, člověk se ze dne na den může stát chudým a naopak. Záleží i na tom, jak se člověk aktuálně cítí být chudým. Co je standardem pro jednoho, může být pro druhého již chudoba. Podle zákonem daných podmínek nemusí splňovat definici chudého člověka a nemusí mu být přiznána určitá sociální podpora, ačkoli sám se může za chudého považovat. Člověk v insolvenční situaci není objektivně chudý, neboť se do jeho reálného příjmu započítává příjem, ze kterého lze provádět srážky pro potřeby oddlužení. To se týká i případných šetření a průzkumů o životních podmínkách Čechů – ty sledují pouze příjmovou stránku domácností. Takže sice ze stran masmédií a politiků můžeme slyšet, že Česká republika je na tom finančně dobře a že se jí chudoba prakticky nedotýká. To je ale nesmysl, neboť kdyby do příjmů byly započteny i exekuční a insolvenční srážky, stav by byl rozhodně jiný. Některé průzkumy nezohledňují ani azylové domy a ubytovny, pouze bytové domácnosti.

Jak bylo zmíněno výše, v případě, že je dlužník v insolvenční situaci zaměstnancem, ze zaměstnání obdrží jen nezabavitelnou část své mzdy. Má tedy velmi omezenou částku, jež může využít pro uspokojení základních životních potřeb, stravu a pro potřeby ostatní. Pocit klidu, který díky insolvenční situaci dlužníci mají, je vykoupen živořením na hranici bídy.

5 Pohled ze strany dlužníka v insolvenční

K teoretickému vymezení problematiky oddlužení fyzických osob bylo z mé strany míněno jako nutné přidat i zkušenosti z praxe, a to konkrétně od samotných dlužníků, kteří se aktuálně nachází v procesu oddlužení. Ideální metodou se jevila metoda polostrukturovaných rozhovorů, aby měli respondenti prostor zodpovědět nejen položené otázky, ale i přidat vlastní názory a myšlenky. To platí i naopak – tato metoda umožňuje výzkumníkovi flexibilně reagovat po dobu celého rozhovoru na respondenty.

Výsledky výzkumu byly využity zejména k verifikaci myšlenek uvedených v diplomové práci výše při srovnání se zkušenostmi dlužníků, kteří se v popisované situaci opravdu ocitli a prožívají ji.

Výzkum byl proveden prostřednictvím sociálních sítí, telefonicky a osobně. Výsledky byly shrnuty a porovnány s poznatky získanými z teorie nebo na základě názorů jiných dlužníků, ale i právníků, sociálních pracovníků a dalších, kteří se věnují dluhové problematice nebo problematice insolvenční. Tyto jsem dohledala v příslušných zdrojích.

Výběr respondentů pro dotazování probíhal podle následujících kritérií:

- fyzická osoba,
- probíhající insolvence,
- ochota sdělit svůj pohled na dané téma.

Z mé strany byly vyhledány skupiny na sociálních sítích, které se zabývají dluhovou problematikou, tam byla umístěna poptávka po respondentech. Někteří respondenti byli mnou vytypováni také podle svých příspěvků na sociálních sítích týkajících se insolvence – tito byli osloveni zvláště soukromou zprávou. Na inzerát reagovalo celkem šest respondentů, na soukromou zprávu odpověděl jeden – dohromady bylo získáno sedm respondentů ochotných spolupracovat při výzkumu.

Komunikace s respondenty probíhala prostřednictvím sociálních sítí, telefonicky i osobně. Respondenti měli možnost mě kdykoli prostřednictvím sociálních sítí nebo telefonicky oslovit s případnými dotazy, k dispozici jsem prakticky neustále. Tím byla mezi námi vybudována i důvěra na takové úrovni, aby jejich výpovědi v rozhovoru nebyly zkresleny a byly autentické a otevřené. To velmi pozitivně ovlivnilo kvalitu získaných dat. Ačkoli respondenti o sobě

navzájem nevěděli, neznají se a nepřišli do společného kontaktu, navzájem označovali stejné či velmi podobné problematice okruhy týkající se etických a sociálních dopadů na svou osobu při probíhajícím oddlužení.

Výzkumnou metodou se stal polostrukturovaný rozhovor. Tento vycházel z formulace problematiky etických a sociálních dopadů na jedince v insolventi, jež byla ústředním motivem pro zaměření, a na kterou se v průběhu dalšího vedení rozhovoru navazovalo. Ke zpracování dat z polostrukturovaných rozhovorů pro potřeby této diplomové práce bylo využito otevřeného kódování. Díky němu došlo k vytvoření šesti hlavních kategorií. U jednotlivých kategorií jsou citovány i některé vybrané výpovědi respondentů, jež se vztahují k danému okruhu.

Všechny rozhovory s respondenty lze nalézt v přílohách.

Kategorie č. 1: **PŘÍČINY VZNIKU DLUHŮ**

Příčiny pro vznik dluhů uváděli respondenti různé, ve všech případech ale zjevně chyběly úspory pro případ výpadku příjmu nebo nečekaných událostí. Důsledkem toho se uchýlili k rychlému řešení – žádosti o úvěr.

Důvodem pro toto jednání uvedli respondenti R 1, R 2 a R 4 osobní situaci, kterou vyvolal, dá se říci, výběr partnera. R 4 na otázku, jak se dostala do dluhů, přímo konstatovala: „*Kvůli bývalému manželovi, hrál automaty, pil a byla jsem na vše sama.*“²⁷² R 1 uvedla obsírnější vysvětlení: „*Před deseti lety jsem měla partnera, který dlužil peníze své expřítelkyni, kamarádům a plynárně. Nepracoval, já ano, takže půjčku v bance jsem si vzala já, aby on mohl své dluhy splatit. Poté jsme se rozešli, já se přestěhovala sama do svého podnájmu, on zmizel do zahraničí. Půjčka byla na mé jméno, musela jsem ji tedy splácet já.*“²⁷³ Výběr partnera jako důvod pro vznik dluhů se týkal i R 2: „*Našel jsem si přítelkyni, která se mi svěřila, že je zadlužená a já jsem se z dobré vůle rozhodl, že jí pomůžu zbavit se dluhů. Měla ale dluhů tolik, že jsme se do toho zamotali, já si začal brát také půjčky.*“²⁷⁴

Osobní situaci jako důvod pro vznik dluhů uvedl i respondent R 6, ten se snažil při studiu zabezpečit svou matku a disfunkční rodinu, kde se otec projevoval patologickým chováním.²⁷⁵

---

²⁷² Viz Rozhovor s R 4.

²⁷³ Viz Rozhovor s R 1.

²⁷⁴ Viz Rozhovor s R 2.

²⁷⁵ Viz Rozhovor s R 6.

Otázkou zůstává, zdali by všem těmto výše uvedeným vznikly dluhy i za předpokladu, že by rodina nebo partneři fungovali. Jestli i ta dotyčná situace nešla řešit jiným způsobem než přeúvěrováním se.

Respondent R 5 označil jako příčinu své předluženosti nedostatečnou odpovědnost vůči životu a bohémský styl života, díky čemuž mu vznikly pokuty u dopravního podniku a od banky si vzal úvěr v podobě kreditní karty, ačkoli ji nepotřeboval. Následně přišel o zaměstnání kvůli špatnému zdravotnímu stavu, psychickým problémům, a to málo, co odpracoval na brigádách, nestačilo na úhradu závazků vůči věřitelům. Psychické problémy, ale v podobě závislosti na hazardu, jako příčinu vzniků dluhů uvedl i respondent R 7.

Jediná výpověď u respondenta R 3 se lišila, ačkoli by se dala zařadit k respondentům se špatnou osobní situací vyvolanou vlivem další osoby. R 3 si půjčoval i přes to, že svých financí měl dost, aby uhradil dlužné částky za energie a plyn místo svých neplaticích nájemníků ve svém vlastním domě. *„Měl jsem vysoké příjmy, hodně peněz. Tak jsem si řekl, že si koupím dům. No a když už dům, tak se zabezpečím i na důchod a koupím si dům s více byty. Aby nájemníci platili mou hypotéku. Jenže sem tam nájemník nezaplatil, pak přišel o to větší účet za plyn na celý dům. Sem 60 tisíc, tam 120 tisíc. No a najednou si člověk musí půjčit, aby mu neodstříhli celej barák od energií. Pak zas někdo nezaplatí, firma nepošle výplatu. Další půjčka.“²⁷⁶*

Nezávisle na sobě uváděli respondenti jako poslední krok před podáním žádosti o insolvenční řízení to, že se ocitli v dluhové pasti (či v dluhové spirále nebo dluhovém kolotoči). Nevěděli, jak ze situace ven, vytloukali klín klínem, nestačili hradit své stávající závazky. Nezvládali včas a legitimně řešit své finanční problémy. I přes to, že se jedná u některých z nich o vysokoškolsky vzdělané jedince a s ohledem na jejich i ostatních vyjadřování nelze ani tvrdit, že jim chybí finanční gramotnost, i tak se maximálním možným způsobem předlužili a museli svou situaci vyřešit podáním žádosti o oddlužení. Dlouhodobě nedokázali řešit svou finanční situaci, která vygradovala až do této podoby.

Kategorie č. 2: **INSOLVENČNÍ REJSTŘÍK**

Veřejný insolvenční rejstřík jako transparentní databáze je pro respondenty zásadním problémem při plnění insolvence. Vyplývá to z jeho charakteru – kdokoli do něj může nahlížet,

---

²⁷⁶ Viz Rozhovor s R 3.

dlužníky si vyhledat včetně jejich osobních údajů, majetku, výše dluhů, seznamu věřitelů, a dalších indicií.

Údaje o dlužníkovi z insolvenčního rejstříku se automaticky nesmažou ani v případě úhrady 100 % dlužné částky. S tím mají problém respondenti R 1 a R 2, kteří si jsou jisti, že své věřitele uspokojí na 100 %. I tak ale budou v insolvenčním rejstříku figurovat dalších 5 let po splnění závazků. *„A mělo by být zohledněné, že když člověk zaplatí 100 % insolvence a svých dluhů, tak se z rejstříku záznam smaže, aby mohl získat třeba hypotéku. Je to diskriminace mladých lidí, který udělají v mládí blbost a pak se jim brání začít žít od znovu ve svém bydlení s rodinou.“*²⁷⁷

Další problém viděli respondenti v lustraci jejich osoby ze strany majitelů nemovitostí nebo makléřů realitních kanceláří při shánění bydlení. *„V podstatě pokud nemá člověk něco svého nebo nemá známé, kamarády, rodinu, tak jediné ubytovnu. Majitelé a makléři si lidi lustrují.“*²⁷⁸

Lustrace nekončí ani v případě potenciálně nového zaměstnavatele. *„To mi taky přijde jako nesmysl – já si vlastně teď nemůžu najít lépe placenou práci, kdybych chtěla splatit insolvenční dřív, protože mě se záznamem v rejstříku a ještě s insolvenční nikdo nikam nevezme. Začarovaný kolotoč.“*²⁷⁹

Insolvenční rejstřík dlužníka prakticky obnaží a dá mu nálepkou nespolehlivé osoby bez ohledu na to, jakým způsobem mu dluhy vznikly. Díky záznamu v insolvenčním rejstříku a síle sociálních sítí se o respondentovi R 3 dozvěděli obyvatelé jeho města, že je dlužníkem: *„Manželka místostarosty na mě na Facebooku upozorňovala jako na nespolehlivého člověka, protože se bála, že chci kandidovat do voleb. A můj profil z veřejné databáze dávala na Facebook, kde ho vidělo tisíce lidí z našeho města.“*²⁸⁰ Údaje o R 3 byly zneužity proti němu, ačkoli osoba, jež údaje zveřejnila, na tom neměla žádný finanční zájem, nejednalo se o neuspokojeného věřitele nebo kohokoli, kdo by s ním přišel do finančního styku.

Jediný respondent R 5 s nadějí konstatoval, že *„on ten záznam v registru tam nebude věčně. do pěti let se to následně pročistí, ale člověk by měl být opatrný.“*²⁸¹

---

²⁷⁷ Viz Rozhovor s R 2.

²⁷⁸ Viz Rozhovor s R 5.

²⁷⁹ Viz Rozhovor s R 1.

²⁸⁰ Viz Rozhovor s R 3.

²⁸¹ Viz Rozhovor s R 5.

Kategorie č. 3: **ETICKÉ DOPADY**

Pro zjištění etických dopadů byla v polostrukturovaném rozhovoru pro respondenty přímo připravená otázka, zdali se změnilы nějakým způsobem v porovnání s životem před vstupem do insolvence jejich hodnoty, respektive jakým člověkem byli předtím a jakým jsou teď. Etické dopady ale vyplynuly v rozhovorech i mimo tuto otázku, například v souvislosti s dluhovou situací ještě před podáním žádosti o insolvenční řízení.

Co rozhodně nelze přehlédnout, je respondenty popisovaný stud. I přes to, že si měli být vědomi možných následků nesplácení svých závazků včas a poté implikací spojených s insolvenčním řízením, se respondenti za svou situaci stydí a nejsou s ní ve vnitřní shodě. „*I to, že jsem v insolvenční, je pro mě hrozné.*“²⁸² Stud pocítují respondenti vůči sobě samým i vůči okolí. „*Ale spíš se za to já osobně dost stydím, takže to nikde moc neventiluji.*“²⁸³ Jak již bylo uvedeno v kategorii číslo 2 týkající se insolvenčního rejstříku, ten je veřejný, a z toho mohou vyplynout pro dlužníky další nepříjemné situace, jako se tomu stalo u respondenta R 3: „*A tak mě našla v tom portálu a zveřejnila na Facebooku našeho města, že se mi nedá věřit, protože jsem dlužník a mám insolvenční.*“²⁸⁴ Respondenti užívali v rozhovorech nezávisle na sobě slovní spojení „být čistý“ v souvislosti s koncem insolvence. V aktuálně probíhající oddlužení se tedy vidí jako poskvrnění či nemravní, a z toho jim pomůže ven jen okamžik, kdy oddlužení bude úspěšně ukončeno.

Změny ve svých postojích po vstupu do insolvence respondenti označovali i jako výstup z konzumního způsobu života či absenci materialismu. I přes to, jak je probíhající oddlužení nelehkou záležitostí, pocítuje respondent R 6 vděk. Oproti tomu respondent R 3 cítí, že insolvence mu velkou měrou omezila život a kdyby měl na vybranou, znovu by do ní nešel. Také lhaní rodině a nejbližším o tom, že se nic neděje a žádná insolvence v jejich případě neexistuje, je pro respondenty akceptovatelnější než snášet každodenní ponížení vyplývající z předsudků.

Respondenti v rozhovorech vyzdvihovali jako své aktuální chování nově schopnost hlídat si výdaje a šetřit finance, i přes známý fakt, že jedinci v insolvenční zůstává jen nezabavitelné minimum. Svou špatnou situaci chtějí řešit a mají zájem své závazky plnit. Navíc je vidět obrat

---

²⁸² Viz Rozhovor s R 1.

²⁸³ Viz Rozhovor s R 2.

²⁸⁴ Viz Rozhovor s R 3.

v potřebě jistoty v jejich životě – původně žili na dluh s nejasnou vidinou umoření dluhů, teď apelují na bezpečnost vlastního chování ve světě financí.

Asi nejzásadnější dopad nejen v etických souvislostech měl vstup do insolvence na respondentku R 1. Na tu po zveřejnění v insolvenčním rejstříku podal trestní oznámení jeden z věřitelů. S ohledem na to, jak se respondentka v rozhovoru vyjádřila na otázku, jestli opravdu dle jejího mínění trestný čin spáchala, je na místě se dál ptát, zdali nebyla bezdůvodně stíhána pro skutek, který podle užití právní normy není trestným činem v pravém slova smyslu: „*To je podle mě dost sporné. Protože banka by mi další půjčky neposkytla, když jsem byla takhle zadlužená. Ale nebankovní společnost mi půjčku dala, i když věděla, jak moc jsem zadlužená a z výplatních pásek znala můj příjem. Ale soud řekl, že jsem uvedla ty společnosti v omyl já.*“²⁸⁵ Chování respondentky bylo v rozporu s etickými pravidly, ale bylo doopravdy trestným činem? Obzvláště, když konkrétně ona své závazky prostřednictvím insolvence uhradí ve 100% výši.

Kategorie č. 4: **SOCIÁLNÍ DOPADY**

Ani jeden z respondentů by se nedal původně označit jako sociálně vyloučená osoba do doby, než vstoupil do procesu oddlužení. I přes to je ve vyjádření respondentů cítit perspektiva zlepšení jejich stavu a návratu k normálnímu způsobu života.

Jak je již zmíněno výše u kategorie týkající se insolvenčního rejstříku, markantní dopad shledávají respondenti v insolvenci ve věci bydlení a zaměstnání.

Ti, kteří vlastnili nemovitý majetek, o něj ze zákonných důvodů v insolvenci přijdou. „*Ano, v jednom bytě jsem bydlel já, druhý jsem dal rodičům. k tomu zahrada, pes, ... Přišel jsem o všechno. Včetně toho domu.*“²⁸⁶ „*(...) velice negativní zkušenost je s hypotékou v insolvenci. Ač jsem hypoteční úvěr řádně platil ve výši 3250 Kč, tak mi chtějí byt v insolvenci prodat s tím, že pro ně nejsem dost solventní.*“²⁸⁷ Dlužníci, kteří původně bydleli ve svých nemovitostech, musí hledat nové bydlení ve formě nájmu. S pronájmy je ale problém související s lustrací v insolvenčním rejstříku ze strany majitelů nebo makléřů realitních kanceláří: „*(...) kdybychom se náhodou chtěli stěhovat, většina majitelů bytu si už zjišťuje přes veřejný rejstřík, jestli nový nájemník není v exekuci nebo insolvenci. A když se dívám na inzeráty, tak v některých je to už*

---

²⁸⁵ Viz Rozhovor s R 1.

²⁸⁶ Viz Rozhovor s R 3.

²⁸⁷ Viz Rozhovor s R 7.

rovnou psané, že lidi s dluhy nechtějí.“²⁸⁸ Jiné podmínky nepožadují ani města s městskými byty. Respondentka R 4 kvůli insolvenční dostala výpověď z nájmu městského bytu a nemůže sehnat jiné nájemní bydlení: „Teď bydlím v bytě od města a mám od nich výpověď a nemám kam jít. Mám čas do března to vyřešit. Je to těžká doba.“²⁸⁹ Výhodu mají ti, kteří mohou bydlet u rodiny nebo známých, kteří o jejich situaci vědí a nároky na bezdlužnost nemají. „Do insolvence jsem mohl jen díky tomu, že můžu bydlet se svojí rodinou, chápejte s maminou, nevlastním otcem, sestrou, synovcem a se švagrem, který na hypotéku pořídil dvougenerační dům, jinak bych doslova skončil na ulici (...).“²⁹⁰ „A bydlení problém je. V podstatě pokud nemá člověk něco svého nebo nemá známé, kamarády, rodinu, tak jediné ubytování. Majitelé a makléři si lidi lustrují.“²⁹¹

Respondenti potvrdili tentýž problém týkající se lustrace při hledání zaměstnání. Člověk v insolvenční znamená pro zaměstnavatele práci navíc týkající se administrativy a nastavení interních záležitostí se mzdami, stravenkami, apod. „(...) spousta firem Vás s exekucemi nezaměstná. Proto bere většina práci na černo. Takže buď insolvenční – tam administrace pro zaměstnavatele není tak velká, anebo využít místa tam, kde Vás vezmou. Česká pošta a podobné podniky, co mají za lidi, které by jinde nevzali, dotace, zaměstnají i dlužníky. Zaměstnání, v podstatě dělnické profese, kde dostanete buď minimum nebo něco málo k tomu, (...). Já dělal řidiče z povolání na nákladáku. Tam berou všechny, řidiči nejsou a tak berou i s dluhy.“²⁹² Ze mzdy zůstává dlužníkovi jen nezabavitelné minimum, to může být pro zaměstnance, obzvláště ve státních službách, demotivující. „Do nemocnice jsem nastoupil až v průběhu. Ale ta mzda mě natolik zklamala, že jsem po pár letech zase odešel. (...) Nějak se mi ta práce ve zdravotnictví znechutila... (...) Říkal jsem si, že to bude dobře placené a pomohu lidem. Ale pak mě dohnala ta insolvence. Držel jsem to pár let a až jsem toho měl po krk, tak jsem musel odejít a hledat jiný typ práce.“²⁹³

S předsudky o dlužnících včetně těch, kteří plní závazky prostřednictvím insolvence, se setkali prakticky všichni respondenti. Počínaje nedůvěrou ze strany potenciálního pronajímatele bytu, přes zaměstnavatele, konče rodinou. „Navíc v mém zaměstnání, i když nejsem s insolvenční jediná, to hned každý ví, takže někdo se na mě díval skrz prsty.“²⁹⁴ „Dodnes na mě rodina hledí

---

²⁸⁸ Viz Rozhovor s R 1.

²⁸⁹ Viz Rozhovor s R 4.

²⁹⁰ Viz Rozhovor s R 6.

²⁹¹ Viz Rozhovor s R 5.

²⁹² Viz Rozhovor s R 5.

²⁹³ Viz Rozhovor s R 3.

²⁹⁴ Viz Rozhovor s R 1.

jako na někoho, kdo nemůže mít na sebe ani napsané auto, aby mu ho nesebrali. Nechápu rozdíl mezi exekucí a insolvencí. ²⁹⁵ Respondenti proto rodině a svým nejbližším lžou, případně informace týkající své finanční situace tají.

Kategorie č. 5: **BANKOVNÍ A NEBANKOVNÍ SPOLEČNOSTI**

Respondenti totožně shledávali markantní rozdíl mezi jednáním bank a nebankovních institucí. *„Takže jako první půjčka od banky. Nějakou dobu to bylo v pohodě, ale začal jsem sázet víc a nebylo na zaplacení splátky u banky. Takže nebankovní půjčka u Profi Credit. A už to jelo. (...) Ty nebankovní půjčky nejsou zrovna nejlevnější. Měl jsem spousty těch mikropůjček. A to je zlo. Tam jsem platil tisíce jen za to, že mi to o měsíc posunou. Takže člověk tu půjčku přeplatí několikrát. Z půjčených cca 450 tisíc bylo rázem 1,5 miliom.* ²⁹⁶ I přes to, že je jednání bank regulováno zákonem, se dopouštějí také nekalých praktik ve smyslu neustálého nabízení „výhodných“ úvěrových produktů pro věrné zákazníky bez doplňujících informací či klamavých reklam. *„(...) a druhé byl úvěr společně s kartou, co mi banka tak dlouho podstrkovala, až jsem na to kývnul.* ²⁹⁷ Na druhou stranu je poskytování úvěrových produktů vázáno na bankovní a nebankovní registry, takže pro již přeúvěrovaného jedince je takřka nemožné získat půjčku v bance: *„(...) banka by mi další půjčky neposkytla, když jsem byla takhle zadlužená. Ale nebankovní společnost mi půjčku dala, i když věděla, jak moc jsem zadlužená a z výplatních pásek znala můj příjem.* ²⁹⁸

Reklamy na krátkodobé půjčky svým stylem podbízí potenciální klienty k neuváženému zadlužování, jelikož apelují na rychlost, snadnost, minimální náklady a peníze prakticky zdarma. Respondenti uváděli, že se v počtech půjček posléze začali ztrácet, „vytloukali klín klínem“, aby mohli uhradit půjčky předchozí, na jejich zaplacení podávali žádost o půjčky nové.

„(...) celá mašinérie, kdy dluh může nabobtnat, je ale špatně. ²⁹⁹

---

²⁹⁵ Viz Rozhovor s R 3.

²⁹⁶ Viz Rozhovor s R 7.

²⁹⁷ Viz Rozhovor s R 5.

²⁹⁸ Viz Rozhovor s R 1.

²⁹⁹ Viz Rozhovor s R 5.

Kategorie č. 6: **NÁVRHY na ÚPRAVU LEGISLATIVY NEBO PROCESU INSOLVENCE**

Zde byly návrhy různorodé. V několika případech směřovaly převážně k jednomu cíli – k omezení činnosti nebankovních společností a lichvářů, které přispívají ke vzniku předlužení. Pojem lichva respondenti skloňovali při odpovědích na otázku po návrzích na zlepšení průběhu insolvence často. *„Měl by být lepší systém, aby nemohla být reálná ta lichva, co se děje. Hlavně to, že půjčku od lichvářských společností dostane každý a je to potom ještě horší.“*³⁰⁰ *„(...) proč vůbec se umožní půjčovat lidem peníze, i když jsou v takovém svrabu a ještě ta společnost, která vlastně dělá lichvu, dovede podat na člověka trestní oznámení (...).“*³⁰¹ Je více než pravděpodobné, že pokud by nebankovní společnosti neposkytovaly úvěry lichevní povahy, tito respondenti by se nemuseli dostat do situace, ve které se nachází.

Respondent R 3 pochyboval o insolvenční jako takové kvůli nedostatku informací. *„Ulehčilo by mi, kdybych měl více informací předem. Tehdy jsem ani nevěděl, co a jak se vlastně děje. Dodnes na mě rodina hledí jako na někoho, kdo nemůže mít na sebe ani napsané auto, aby mu ho nesebrali. Nechápu rozdíl mezi exekucí a insolvenční. (...) Hodně mi to omezilo profesní i soukromý život. Možná kdybych to býval věděl, tak bych do toho ani nešel...“*³⁰² To může souviset s prací oddlužovacích agentur nebo poradenských center, kde nefiguroval právník specializovaný přímo na insolvenční právo a v praxi se podávaly návrhy na povolení oddlužení i u lidí, u nichž by se dala situace řešit jiným způsobem, například konsolidací úvěrů. Aktuálně není možné, aby návrh na povolení oddlužení podal někdo bez magisterského právníckého nebo ekonomického vzdělání nebo bez vykonané zkoušky insolvenčního správce.

Dalším návrhem pro úpravu institutu oddlužení je jakási „výhoda“ pro dlužníky, kteří opravdu uhradí prostřednictvím insolvence celých 100 % dluhů, například ve formě dřívějšího odstranění záznamu z insolvenčního rejstříku: *„A mělo by být zohledněné, že když člověk zaplatí 100 % insolvence a svých dluhů, tak se z rejstříku záznam smaže, aby mohl získat třeba hypotéku.“*³⁰³ *„Ale přijde mi nespravedlivé, aby když dlužník uhradí 100 % svých závazků, byl dalších x let v registrech a neměl šanci si vzít úvěr na bydlení.“*³⁰⁴ Také by bylo pro respondenty adekvátní brát zřetel na pracující dlužníky oproti těm, kteří pobírají dávky. Pokud si dlužník ušetří i z minima, které mu zbyde z příjmu a chce uhradit mimořádnou splátku na insolvenční,

---

³⁰⁰ Viz Rozhovor s R 2.

³⁰¹ Viz Rozhovor s R 1.

³⁰² Viz Rozhovor s R 3.

³⁰³ Viz Rozhovor s R 2.

³⁰⁴ Viz Rozhovor s R 1.

z této odvádí ještě 4 % insolvenčnímu správci jako jeho odměnu. „*Při prodeji nemovitosti se bavíme o desítkách tisíc.*“³⁰⁵

---

³⁰⁵ Viz Rozhovor s R 7.

6 Závěr

Cílem diplomové práce bylo reflektovat etické a sociální dopady na ty, kteří se nacházejí v procesu oddlužení. Za tímto účelem byla zpracována teoretická východiska a rozhovory, jimiž mělo být poukázáno na život dlužníků řešící své finanční problémy prostřednictvím institutu insolvence. Právě tyto rozhovory měly za úkol zjistit, jakým způsobem dlužníci nahlíží na sebe a svou situaci, zdali je jejich život takový, jak jej popisují odborné zdroje a většinová společnost.

Insolvenční řízení a oddlužení jsou mimořádně zajímavé procesy, které stojí za to sledovat z mnoha hledisek – sociologických, psychologických, ekonomických, politických, etických, aby bylo možné popsat a pochopit smysl insolvence v plném rozsahu. Je třeba si uvědomit, že jen kvalitní analýza jakéhokoli fenoménu přinese stoprocentní a ne jednostranné souvislosti. Někdo může namítnout, že v současné době jsou pravidla pro insolvenční řízení nastavena hodně mírně, že přivádí dlužníky k morálnímu hazardu a že se jedná až o sociální fanatismus. Mírnější podmínky oproti České republice avšak platí v řadě evropských zemí, například ve Francii, Německu, Rakousku nebo na Slovensku. Oddlužení a s ním související osvobození od dluhů má smysl a je prospěšné i pro ty, co jej nikdy potřebovat nebudou. Insolvence není žádné automatické odpuštění dluhů, ale pro dlužníka dlouhý a náročný proces plný povinností.

Je potřeba zdůraznit ambice této diplomové práce, jejímž účelem není ukázat dlužníky jako chudáky, kteří jsou oběťmi systému, ale ani nepoctivce, co parazitují na dobrotě zákonodárců. Pouze je třeba najít mezi oběma těmito krajními názory střed, jenž by pravdivě reflektoval dopady insolvence na jedince v ní se nacházející. Jistěže i mezi dlužníky se najdou paraziti zneužívající insolvenčního řízení k šikaně věřitelů, jednají nepoctivě a pouze s vidinou osvobození se od povinnosti plnit své závazky. Ale výhody oddlužení pro všechny zúčastněné strany a poctiví dlužníci nad nimi převažují. Dle zásady *pacta sunt servanda* by měl pouze dlužník v první řadě a výlučně nést na bedrech povinnost plnění závazků. V situaci, kdy dlužník požádá o oddlužení, primárně nechce své věřitele poškodit, ba naopak se snaží i jen částečně svým závazkům dostát. Pro některé věřitele může být i výhoda obdržet úhradu dluhu během tří až pěti let (v částečné výši), než prostřednictvím exekutora několik desítek let vymáhat svou pohledávku odíráním dlužníka v nejvyšší možné míře a na hranici mezi právem a morálkou.

Každý člověk má možnost volby, jak se v daném případě zachová, jeho vůle je autonomní a je jen na něm, s kým a jakou smlouvu uzavře a co bude tato smlouva obsahovat. S ohledem na zacílení marketingových strategií některých poskytovatelů rychlých a krátkodobých úvěrů je však nemožné daným spotřebitelem libovolně si ujednávat práva a povinnosti ve smlouvě, smluvní strany v těchto případech nemají rovné postavení. Tyto společnosti cílí na ty, kteří jsou ve špatné finanční situaci, jejich podmínky pro poskytování úvěru jsou právě pro tyto případy benevolentnější, avšak administrativně nákladnější, což se odráží na celkové neúměrné částce k zaplacení. Ochrana dlužníka zákonem je nedostatečná, když je možné, aby se takové množství lidí dostalo do situace končící absolutním předlužením. Pro společnosti poskytující úvěry není tato neuhrazená pohledávka likvidační, neboť jsou pro tyto potřeby pojištěny a nesou podnikatelské riziko.

Institut oddlužení je pro dlužníky (avšak ne pro všechny) prakticky jediné světlo na konci tunelu, bez kterého by mnoho jedinců skončilo bez prostředků na ulici nebo mnohem hůře. I tak život v insolvenční ochraně nenesení zdaleka tolik výhod, jak je některými odborníky negativně prezentováno. Ti, kdo kritizují institut insolvenční ochrany jako příliš mírný a jeho podmínky jako benevolentní, apelují zejména na výchovnou funkci insolvenční ochrany. Aby oddlužení dlužníka zejména naučilo nést odpovědnost za své činy. Nebýt ovšem příznačného českého kontextu, který z dlužníků dělá kriminálníky, obhajuje věřitele v podobě lichvářských institucí a ve společenském mínění posiluje dluhový byznys, který více než dobře živí řadu advokátů a státních zaměstnanců, by se dalo na tyto komentáře reflektovat. Dluhovou problematiku netvoří primárně delikty finančně negramotných občanů a bezprostřední následky jejich jednání, nýbrž celý systém domáhání se práv v dluhovém byznysu, podvodných společností, které na základě klamavých spotřebitelských smluv si navyšují jistinu o nereálné částky za poskytování imaginárních administrativních úkonů, různých účelově generovaných nákladů a úroků z úroků, apod. Účastníkům takového byznysu je zcela cizí etický rozměr tohoto typu podnikání.

Ze závěrečných kapitol zřetelně vyplývá výrazná potřeba součinnosti státu, sociálních služeb, územní veřejné správy a případně i charity. Nutnost apelovat na komplexní sociální práci, a nikoli se spokojit s pouhým finančním poradenstvím, vykazuje prioritu nad ostatními návrhy. Potenciálním zájemcům o způsob vyřešení svých finančních problémů prostřednictvím insolvenční ochrany, a z toho vyplývajících uspokojení pohledávek jeho věřitelů, by ulehčilo a zjednodušilo rozhodování propojení žádostí prostřednictvím internetových formulářů, aby dlužník nemusel nikam docházet a měl možnost žádosti vyplnit sám. I ze strany sociálních pracovníků, nebankovních a bankovních institucí, exekutorů a mediálních služeb by měla být

více komunikována právě možnost vstoupit do insolvence. Reflexe identifikovaných témat ukázala, že cestou ke zlepšení mnoha problematických témat spojených s etickými a sociálními dopady na dlužníky v insolvenční, je zejména zajištění legislativního opatření, jež by zajistilo konkrétní a jednoznačnou informovanost spotřebitelů o podmínkách půjček, včetně dalších povinností pro dlužníky. To by přineslo větší ochranu jak pro dlužníky, tak pro samotné věřitele. Stejně jako na krabičkách cigaret člověk vidí upozornění o negativních důsledcích kouření, tak dát jako součást reklamy na spotřebitelské úvěry varování před neuváženým zadlužováním a případně odkaz na finančně právní poradenství. Jedincům v oddlužení by mnohdy pomohla i možnost využít sociálních dávek, na něž nemají šanci dosáhnout s ohledem na jejich nastavení proti možnosti jejich zneužívání. Ve vhodných případech by dlužníci mohli využít alespoň vyplácení sociálních dávek poukázkami, zkrátka podpořit řešení jejich situace tak, aby k nezabavitelnému minimu měli nárok na pomoc a na jejich příjem se nahlíželo až po srážce na insolvenční. Bylo by tedy více než vhodné změnit způsob výpočtu některých sociálních dávek.

Nastavení dnešní většinové společnosti ukazuje dlužníky ve dvojí roli – na jedné straně na ně pohlíží jako na nositele problému a odmítá jim pronajmout byt nebo kvůli větší administrativě přijmout do zaměstnání, a na straně druhé je jako lidi s problémy odmítá akceptovat. Finanční problémy mohou ale vzniknout leckterému člověku ve společnosti, nejen těm chudým či nepracujícím či těm z vyloučených lokalit. Proto každý, ať už majitel bytu k pronájmu nebo zaměstnavatel, by neměl uměle rozlišovat lidi na vhodné a nevhodné pro své záměry podle záznamu v insolvenčním rejstříku. Minimálně alespoň se v insolvenčním rejstříku naučit číst, jelikož převážná většina v něm své závazky plní a není třeba svůj majetek a sebe před nimi paranoidně chránit.

Dotyčné téma není tak černobílé, jak by se mohlo na první pohled zdát. U všech jednotlivých případů je potřeba brát v úvahu širší příčinné souvislosti, které je doprovázejí, je třeba se zamýšlet i nad skutečnostmi, jež přímo s insolvenčním řízením nesouvisí. Proto musí být dluhová situace v České republice podpořena individuální sociální prací v čele s tematicky připravenými sociálními pracovníky. Pokud nedojde ke změně, zadlužení, společenské stigma a chudoba se přenesou na další generaci.

Výsledky výzkumného šetření lze využít při přípravě preventivních programů, stejně jako v případě cílených sociálních intervencí. Celek této diplomové práce by mohl sloužit jako podnět pro další rozpracování tématu, neboť těmto lidem, kteří chtějí řešit své problémy zákonným způsobem, se nedostává dostatečné podpory, trpí stigmatizací, jejich situace je

ve společnosti zlehčována a nejsou plně respektováni. Záměrem této práce není rozšířit řadu odborných textů týkajících se dluhové problematiky, ale spíše poskytnout ucelený náhled na člověka v insolvenční, zejména na jeho vnímání etických a sociálních dopadů, jak na jeho život institut oddlužení působí.

7 Seznam použitých zdrojů

1. ANDERLIKOVÁ, L. *Cesta k inkluzi. Úvahy z praxe a pro praxi*. Praha: Stanislav Juhaňák – TRITON, 2013. ISBN 970-80-7387-765-1.
2. ARISTOTELÉS. *Etika Nikomachova*. Praha: Petr Rezek, 1996. ISBN 80-901796-7-3.
3. BERTL, I. *Finanční gramotnost jako nástroj sociální adaptace a příležitost k překonání negativních důsledků sociálních problémů*. Praha: Česká andragogická společnost, 2017. ISBN 970-80-905460-8-0.
4. BĚLÍČEK, J., RYCHLÍKOVÁ, A. *Česko ohrožuje skrytá, ale rozsáhlá chudoba*, 2017 [online]. A2larm. [cit. 22.9.2021]. Dostupné z: <https://a2larm.cz/2017/06/cesko-ohrozuje-skryta-ale-rozsahla-chudoba/>
5. *Česká populace není finančně gramotnější než před 9 lety*, 2015 [online]. ČBA. [cit. 12.10.2021]. Dostupné z: http://aktuality.bankovnikarty.cz/TZ_CBA_06-03-2015.pdf
6. *Český ekumenický překlad bible*, 2021 [online]. Církev bratrská. [cit. 12.10.2021]. Dostupné z: <https://portal.cb.cz/>
7. FUKUYAMA, F. *Velký rozvrat: lidská přirozenost a rekonstrukce společenského řádu*. Praha: Academia, 2006. ISBN 80-200-1438-1.
8. FÜRST, V. *Peníze a dluhy*. Praha: Advent-Orion, 2013. ISBN 978-80-7172-831-3.
9. GATHERGOOD, J. Self-control, financial literacy and consumer over-indebtedness. *Journal of Economic Psychology*, 33(3), 590-602. 2012. ISSN: 0167-4870.
10. HAVEL, B. Neminuli jsme v insolvenčním právu něco? Neztratili jsme směr? In VESELÁ, J., et al. *Insolvence 2008 – 2020*. Praha: Stálá konference českého práva, 2021, s. 233 – 241. ISBN 978-80-906813-3-0.
11. HELD, V. *Etika péče. Osobní, politická a globální*. Praha: Filosofia, 2015. ISBN 978-80-7007-447-3.
12. HOLUŠOVÁ, A. *Oddlužení vás svlékne donaha. Ztráta soukromí je trestem i prevencí*, 2014 [online]. tiscali.cz. [cit. 8.12.2021]. Dostupné z: <https://zpravy.tiscali.cz/oddluzeni-vas-svlekne-donaha-ztrata-soukromi-je-trestem-i-prevenci-288827>
13. HRADIL, D. Finanční gramotnost v kontextu rostoucího zadlužení českých domácností. In TEPLÝ, P. et al. *Navigátor bezpečného úvěru*. Praha: Karolinum, 2013, s. 147 – 158. ISBN 978-80-246-2287-3.
14. HUBER, W. *Etika. Základní otázky života*. Praha: Vyšehrad, 2016. ISBN 978-80-7429-642-0.

15. CHVÁTAL, D. *Zadlužení a předlužení není totéž*, 2006 [online]. FinExpert.cz. [cit. 7.12.2021]. Dostupné z: <https://finexpert.e15.cz/zadluzeni-a-predluzeni-neni-totez>
16. INDARTE, S. Moral Hazard versus Liquidity in Household Bankruptcy, 2020 [online]. SSRN. [cit. 2.1.2022]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3378669
17. *Jak probíhal proces oddlužení v letech 2008 – 2020*, 2022 [online]. InsolCentrum. [cit. 21.2.2022]. Dostupné z: <https://www.insolcentrum.cz/pruzkum-postoju-starostu-k-zadluzeni-obcanu/>
18. JANDEJSEK, P. o chudobě nad textem papeže Františka. *Křesťanská revue* [online]. 2019, č. 2 [cit. 7.12.2021]. Dostupné z: <http://www.krestanskarevue.cz/O-chudobe-nad-textem-papeze-Frantiska-Petr-Jandejsek.html>
19. KALÁTOVÁ, V. *Finanční zralost*. Praha: Pavel Jeřábek – Nakladatelství PLOT, 2021. ISBN 978-80-7428-370-3.
20. KANT, I. *Základy metafyziky mravů*. Praha: Oikoymenh, 2014. ISBN 978-80-7298-501-2.
21. KAVKOVÁ, J. *3 nejčastější příčiny nezdravého zadlužení Čechů*, 2020 [online]. Kurzy.cz. [cit. 18.12.2021]. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/zpravy/533771-3-nejcastejsi-priciny-nezdraveho-zadluzeni-cechu/>
22. KLÍMOVÁ, M.; ROSKOVÁ, L. The economic consequences of the contemporary European migration crisis on the Czech Republic. *Kontakt* 2017; 19(4): e253–e262; <http://dx.doi.org/10.1016/j.kontakt.2017.09.011>
23. *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-7195-014-1.
24. KRAUS, B., MACKOVÁ, M. Sociálně ekonomická situace současných rodin. In KRAUS, B., et al. *Životní styl současné české rodiny*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015, s. 128 – 137. ISBN 978-80-7435-544-8.
25. MACHULA, T. Základní etické teorie. In FISHER, O., et al. *Etika pro sociální práci*. Praha: JABOK, 2008, s. 46 – 58. ISBN 978-80-904137-3-3.
26. MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: SLON, 2002. ISBN 80-86429-08-3.
27. MATOUŠEK, O. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.
28. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2016. 3. vydání. ISBN 978-80-262-1154-9.

29. MERHAUT, M.; CHADT, K. Psychické důsledky dlouhodobě nezaměstnaných, aneb „Outplacement management“ jako důležitá sociální pomoc ze strany zaměstnavatele. *FÓRUM sociální politiky* [online]. 2018, č. 6 [cit. 2.12.2021]. Dostupné z: <https://www.vupsv.cz/2018/12/12/psychicke-dusledky-dlouhodobe-nezamestnanych-aneb-outplacement-management-jako-dulezita-socialni-pomoc-ze-strany-zamestnavatele/>
30. MILL, J. S. *Utilitarismus*. Praha: Vyšehrad, 2011. ISBN 978-80-7429-140-1.
31. NEDOMOVÁ, E.; ŠPILÁČKOVÁ, M. Chudoba, definování a možnosti jejího měření. *FÓRUM sociální politiky* [online]. 2014, č. 1 [cit. 2.12.2021]. Dostupné z: https://projekty.osu.cz/vedtym/dok/publikace/spilackova_nedomova_forum%201_2014.pdf
32. *Novela insolvenčního zákona 2019*, 2019 [online]. BusinessINFO.cz. [cit. 19.12.2021]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/novela-insolvecniho-zakona-2019-ppbi/>
33. *Osobní bankrot za 15 000 Kč a zástava nemovitosti? 15 % oddlužovacích společností protizákonně vydělává na lidském neštěstí*, 2021 [online]. Agentura pro sociální začleňování. [cit. 15.12.2021]. Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/osobni-bankrot-za-15-000-kc-a-zastava-nemovitosti-vyzkum-odhaluje-ze-15-oddluzovacich-spolecnosti-protizakonne-vydelava-na-lidskem-nestesti/>
34. PAPEŽ FRANTIŠEK. *Evangelii gaudium*. Praha: Paulínky, 2014. ISBN 978-80-7450-118-0.
35. PAPEŽ JAN XXIII. *Mater et Magistra*. Praha: ZVON, České katolické nakladatelství, 1996. ISBN 80-7113-154-7.
36. PAVELKOVÁ, M. Charakteristika rodiny a (pře)výchovy v komunistické perspektivě. *Caritas et veritas*, 5(1), 111-122. doi: 10.32725/cetv.2015.012
37. PLATÓN. *Charmidés, Lachés, Lysis, Theagés*. Praha: Oikoymenh, 1995. ISBN 80-85241-81-1.
38. POSPÍŠILOVÁ, J., KRULICHOVÁ, E., a kol. *Jak se žije Čechům v současné Evropě?* Praha: Academia: Sociologický ústav AV ČR, 2018. ISBN 978-80-7330-323-5.
39. Profil typického dlužníka v oddlužení, 2022 [online]. *InsolCentrum*. [cit. 22.2.2022]. Dostupné z: <https://www.insolcentrum.cz/profil-typickeho-dluznika-v-oddluzeni-2015-2018/>
40. *Průzkum ČBA: Finanční gramotnost Čechů v 2021*, 2021 [online]. ČBA. [cit. 21.9.2021]. Dostupné z: <https://cbaonline.cz/cesi-a-financni-gramotnost-2021>

41. *Předpoklady úspěchu v práci i v životě (PIAAC)*. Praha: Dům zahraniční spolupráce, 2013.
42. SACKS, J. *Důstojnost v rozdílnosti – Jak se vyhnout střetu civilizací*. Praha: Triton, 2017. ISBN 978-80-7553-107-0.
43. SEKNIČKA, P., PUTNOVÁ, A. *Etika v podnikání a hodnoty trhu*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5545-8.
44. SIROVÁTKA, J. Bezpodmínečně platný mravní zákon: Etika Immanuela Kanta. In ČAPEK, J. *Přístupy k etice II*. Praha: Filosofia, 2015, s. 77 – 110. ISBN 978-80-7007-442-8.
45. SLAPNÍČKA, M. *Oddlužení a vše, co byste o něm měli vědět*, 2016 [online]. NašePeníze.cz [cit. 8.12.2021]. Dostupné z: <https://www.nasepenize.cz/oddluzeni-a-vse-co-byste-o-nem-meli-vedet-288431>
46. *Slovníček insolvenčních pojmů*, 2021 [online]. JUSTICE.cz. [cit. 7.12.2021]. Dostupné z: <https://insolvency.justice.cz/slovník-insolvenčních-pojmů/>
47. SMOLÍK, P. *Oddlužení v právním řádu ČR*. Praha: C.H. Beck, 2016. ISBN 978-80-7400-617-3.
48. SPAEMANN, R. *Základní mravní pojmy a postoje*. Praha: Svoboda, 1995. ISBN 80-205-0484-2.
49. Statistika insolvenční, 2021 [online]. *IsirExplorer*. [cit. 20.12.2021]. Dostupné z: <https://isir-explorer.opendatalab.cz/statistiky/insolvence>
50. *Statistiky*, 2021 [online]. *Exekutorská komora České republiky*. [cit. 21.2.2022]. Dostupné z: <https://statistiky.ekcr.info/statistiky>
51. STRAKOVÁ, M. Insolvenčních návrhů loni v Česku navzdory krizi ubylo, 2021 [online]. *Deník veřejné správy*. [cit. 7.12.2021]. Dostupné z: <https://a2larm.cz/2017/06/cesko-ohrozuje-skryta-ale-rozsahla-chudoba/>
52. ŠETEK, J. Význam pomáhajících profesionálů z pohledu vývoje ekonomických teorií. *Caritas et veritas*, 9(2), 61-72. doi: 10.32725/cetv.2019.025
53. ŠIMEK, J. What is the ethics of helping professions? *Kontakt* 2020; 22(1):1. <http://doi.org/10.32725/kont.2020.004> ISSN 1212-4117
54. ŠMEJKAL, D. Trh spotřebitelských úvěrů z pohledu neziskové organizace. In TEPLÝ, P. et al. *Navigátor bezpečného úvěru*. Praha: Karolinum, 2013, s. 131 – 145. ISBN 978-80-246-2287-3.
55. ŠTOGR, J. *Proč nevíme, co jsou peníze*. Praha: Generation Europe, 2013. ISBN 978-80-905308-6-7.

56. *Řešení chudoby a sociálního vyloučení? Konec exekucí na dávky i lepší informace o dlužích*, 2016 [online]. FC insolvence. [cit. 15.12.2021]. Dostupné z: <https://www.insolvenční-navrhy.cz/reseni-chudoby-a-socialniho-vyloucení-konec-exekucí-na-dávky-i-lepsi-informace-o-dlužích.html>
57. TEPLÝ, P. Definice zodpovědného úvěrování. In TEPLÝ, P. et al. *Navigátor bezpečného úvěru*. Praha: Karolinum, 2013, s. 61 – 67. ISBN 978-80-246-2287-3.
58. TEPLÝ, P. Regulace a dozor nad spotřebitelským trhem v ČR. In TEPLÝ, P. et al. *Navigátor bezpečného úvěru*. Praha: Karolinum, 2013, s. 45 – 59. ISBN 978-80-246-2287-3.
59. TEPLÝ, P. Teoretické i praktické aspekty trhu spotřebitelských úvěrů v ČR. In TEPLÝ, P. et al. *Navigátor bezpečného úvěru*. Praha: Karolinum, 2013, s. 19 – 41. ISBN 978-80-246-2287-3.
60. TROJAN, J. S. *Etické vztahy v ekonomice*. Praha: OIKOYMENH, 2012. ISBN 978-80-7298-480-0.
61. TRUHLÁŘOVÁ, M. Co přináší novela insolvenčního zákona v roce 2019?, 2019 [online]. *portál.POHODA.cz*. [cit. 19.12.2021]. Dostupné z: <https://portal.pohoda.cz/zakon-a-pravo/legislativa-pro-podnikatele/co-prinasi-novela-insolvenčního-zákona-v-nspace;roce/>
62. TUGENDHAT, E. Pojem morálky a její zdůvodnění. *Reflexe, filosofický časopis* [online]. 1993, č. 10 [cit. 28.12.2021]. Dostupné z: https://www.reflexe.cz/File/Reflexe_10/tugendhat.pdf
63. VESELÁ, J. Charakteristiky lidí v oddlužení. In VESELÁ, J., et al. *Insolvence 2008 – 2020*. Praha: Stálá konference českého práva, 2021, s. 110 – 126. ISBN 978-80-906813-3-0.
64. VOKOUN, M., et al. *Analýza současného trhu práce v Jihočeském kraji a Horní Falcí*. Praha: Setoutbooks.cz, 2017. ISBN 978-80-86277-85-1.
65. VOKOUN, M. Charakteristické rysy českého trhu práce a doporučení ke změně politik zaměstnanosti. In NOVÁK, V., et al. *Trhy práce v České republice po roce 1989*. Praha: Setoutbooks.cz, 2016, s. 193 – 201. ISBN 978-80-86277-81-3.
66. WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A., et al. *Civilní právo procesní. Díl druhý: Řízení vykonávací, řízení insolvenční*. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-299-8.
67. *Zadlužení a předlužení*, 2019 [online]. Ministerstvo financí. [cit. 7.12.2021]. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/rodinne-finance/zadluzeni-a-predluzeni#1448>

68. *Zadlužení obyvatel znovu na rekordu. Tentokrát jde již o 2,67 bilionu korun*, 2021 [online]. Výzkum insolvence. [cit. 23.10.2021]. Dostupné z: <http://www.vyzkuminsolvence.cz/zpravodajstvi/zadluzeni-obyvatel-znovu-na-rekordu-tentokrat-jde-jiz-o-2-67-bilionu-korun.html>
69. *Zajištěný a nezajištěný věřitel*, 2014 [online]. Magazín na téma osobní bankrot. [cit. 8.12.2021]. Dostupné z: <https://www.bankrot-bezpecne.cz/magazin/zajisteny-a-nejajisteny-veritel-dulezite-pojmy-pri-oddluzeni-3>
70. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění platném k 1.1.2009.
71. Zákon č. 182/2006 Sb., insolvenční zákon, ve znění platném k 31.1.2021.
72. ZEZULKA, O. Ekonomické aspekty institutu oddlužení. In VESELÁ, J., et al. *Insolvence 2008 – 2020*. Praha: Stálá konference českého práva, 2021, s. 126 - 139. ISBN 978-80-906813-3-0.
73. ZULEHNER, P. M. Gaudium et spes a František. *Caritas et veritas*, 6(1), 16-23. doi: 10.32725/cetv.2016.005

8 Seznam příloh

Příloha I. Rozhovor s R 1

Jaká byla příčina vzniku Vašich dluhů?

Před deseti lety jsem měla partnera, který dlužil peníze své expřítelkyni, kamarádům a plynárně. Nepracoval, já ano, takže půjčku v bance jsem si vzala já, aby on mohl své dluhy splatit. Poté jsme se rozešli, já se přestěhovala sama do svého podnájmu, on zmizel do zahraničí. Půjčka byla na mé jméno, musela jsem ji tedy splácet já. Bohužel jsem z jednoho příjmu nezvládala platit nájem, poplatky a ještě úvěr. Vzala jsem si úvěr další a dostala se do dluhové spirály.

Jaké problémy nastaly při řešení dluhů, co bránilo splácení dluhů?

Měla jsem jen jeden příjem a dostala se do dluhové pasti. Nezvládala jsem splatit vše.

Co Vás vedlo k žádosti o insolvenční řízení?

Naštěstí jsem neměla ještě žádnou exekuci a zjistila jsem si, že v mém případě bude nejvhodnější požádat o insolvenční řízení. Na internetu jsem si našla advokáta, který toto řeší a zhruba do týdne jsem měla žádost o insolvenční řízení podanou. Nechtěla jsem, aby dluhy rostly a aby mně pořád někdo volal, že někde dlužím. Navíc už některé společnosti volaly i do mojí práce, dost jsem se za to styděla.

Kdy byla žádost podána? Je řešena ještě postaru nebo podle novely?

V roce 2017, takže je moje insolvence řešena ještě postaru. Mám ji standardně na 5 let.

Změnily se nějakým způsobem v porovnání s životem před vstupem do insolvenčního řízení Vaše hodnoty?

Musela jsem si ujasnit priority. Jasně, mohla jsem dluhy neřešit a mít pak exekuce, pracovat na černo a brát podporu. Jenže já chci žít po insolvenčním řízení zase normálně. Dodělala jsem si VŠ,

mám partnera, plánujeme dítě. V tuhle chvíli je pro mě nejdůležitější zaplatit dluhy a být „čistá“.

Změnila se v porovnání před vstupem do insolvence Vaše sociální situace?

Ta insolvence má takové dvě podoby – sice mi zůstalo každý měsíc více peněz než kdybych musela každou půjčku poplatit, ale na druhou stranu 5 let má člověk opravdu jen životní minimum. Navíc v mém zaměstnání, i když nejsem s insolvenčí jediná, to hned každý ví, takže někdo se na mě díval skrz prsty. Je to nepříjemné. Práci si chci udržet za každou cenu, bojím se teď hledat jinou, jelikož při vstupu do zaměstnání se to uvádí do dotazníků, jestli má člověk exekuci a insolvenční. To samé s bydlením – bydlím s partnerem v podnájmu a kdybychom se náhodou chtěli stěhovat, většina majitelů bytu si už zjišťuje přes veřejný rejstřík, jestli nový nájemník není v exekuci nebo insolvenční. A když se dívám na inzeráty, tak v některých je to už rovnou psané, že lidi s dluhy nechtějí. Kdybych nežila s partnerem, tak nevím, jak bych s tímhle příjmem zvládla žít sama. Asi bych musela jít do nějakého spolubydlení a šetřit každou korunu. A nejvíc se moje sociální situace změnila tím, že když jsem podala žádost o insolvenční, tak ihned na mě jedna z úvěrových společností podala trestní oznámení za úvěrový podvod. Takže v tuhle chvíli mám ještě podmínku do roku 2024.

Jak jste se s touto situací vypořádala? Předpokládám, že vyšetřování asi nebylo úplně jednoduché.

Bylo to strašný. Vyšetřování trvalo rok a půl. Řešila to nejprve policie, poté se dlouho nic nedělo, pak si to vzal na starost nějaký ambiciózní policista a ten mě u výsledku držel snad tři hodiny. Dokonce mě vzali i na sejmutí otisků a nafocení. Byl to nejhorší zážitek mého života. Největší strach jsem měla, aby nechtěli vyslyšet i moje rodiče, protože ti o tom, že jsem v insolvenční, vůbec neví. Natož že jsem se dopustila podvodu. Nakonec jsem vypovídala ještě na oddělení hospodářské kriminality. Poté mi přišly už jen písemnosti ze soudu a nakonec rozsudek. Dostala jsem půl roku odnětí svobody se zkušební dobou na 4 roky.

Souhlasíte s tím, že jste se dopustila podvodu?

To je podle mě dost sporné. Protože banka by mi další půjčky neposkytla, když jsem byla takhle zadlužená. Ale nebankovní společnost mi půjčku dala, i když věděla, jak moc jsem zadlužená a z výplatních pásek znala můj příjem. Ale soud řekl, že jsem uvedla ty společnosti v omyl já.

Zeptám se, co Vy a Vaše svědomí na to?

Cítila jsem se hrozně a vlastně doteď se nedokážu vnitřně smířit s tím, že zrovna já jsem trestaná. Nikdy jsem neprovedla nic špatného a najednou vyšetřování a otisky prstů a soud. Právník mi tvrdil, že to zametou pod koberec. Nezametli. I to, že jsem v insolvenční, je pro mě hrozné. Navíc to nikdo z rodiny neví. Takže jim lžu.

Napadají Vás nějaké návrhy, jak zlepšit svou životní situaci právě teď? Co by zlepšilo průběh insolvence?

Chápu, že se stát musí nějak chránit. Ale přijde mi nespravedlivé, aby když dlužník uhradí 100 % svých závazků, byl dalších x let v registrech a neměl šanci si vzít úvěr na bydlení. Zrovna to bydlení je v dnešní době nejpotřebnější. Také mi přijde hrozně diskriminující insolvenční rejstřík, který je veřejný. Je tam vidět rodné číslo, adresa, veškeré informace o dlužníkovi jako je jeho zaměstnavatel a osobní situace. To bych rozhodně nějakým způsobem upravila. No a samozřejmě ten trest, proč vůbec se umožní půjčovat lidem peníze, i když jsou v takovém svrabu a ještě ta společnost, která vlastně dělá lichvu, dovede podat na člověka trestní oznámení a ten člověk je potrestaný? To mi taky přijde jako nesmysl – já si vlastně teď nemůžu najít lépe placenou práci, kdybych chtěla splatit insolvenční dřív, protože mě se záznamem v rejstříku a ještě s insolvenční nikdo nikam nevezme. Začarovaný kolotoč.

Řekněte mi něco o tom, jak jste se dostal do dluhů?

Úplně jednoduše. Našel jsem si přítelkyni, která se mi svěřila, že je zadlužená a já jsem se z dobré vůle rozhodl, že jí pomůžu zbavit se dluhů. Měla ale dluhů tolik, že jsme se do toho zamotali, já si začal brát také půjčky. Moje výplata prostě na umoření všech těch dluhů nestačila.

Takže splácení dluhů bránil Váš nízký příjem?

Ano. A taky počet dluhů. Už jsem se začínal i ztrácet v částkách a společnostech.

Co Vás vedlo k žádosti o insolvenční?

Nevěděl jsem, co splácet dřív a nevěděl jsem, jak z toho ven.

Měl jste i exekuce?

Jednu. Přišla mi dopisem.

Žádost o insolvenční jste si podal ihned poté, co Vám exekuce přišla?

Chvíli potom.

Podával jste si žádost o insolvenční ještě postaru nebo podle novely?

Ještě před novelou. Uhradím 100 % svých dluhů. Jsem za to rád. Bude to nejspíš do půl roku.

Jakým způsobem v porovnání s životem před vstupem do insolvence se změnila Vaše situace?

Žiju z ruky do huby, takže tak týden před výplatou už nemám nic a občas se stane, že si půjčím peníze od kamarádů. Ale nejsou to velké částky, třeba 200 Kč, abych měl na tabák. Ale jinak

docela s penězi vycházím. Půl výplaty, která mi zbyde, dám na nájem, pak drogerie, jídlo a sem tam si i koupím něco pro sebe.

Lidé v podobné situaci jako vy zažijí ledacos, například diskriminaci v práci nebo v soukromém životě. Máte takovou zkušenost?

Občas se mi někdo posmíval z práce, když jsme šli večer na pivo. Ale spíš se za to já osobně dost stydím, takže to nikde moc neventiluji.

Kdybyste mohl něco změnit, jaký by byl váš osobní návrh, který by vám pomohl ve vaší situaci?

Měl by být lepší systém, aby nemohla být reálná ta lichva, co se děje. Hlavně to, že půjčku od lichvářských společností dostane každý a je to potom ještě horší. A mělo by být zohledněné, že když člověk zaplatí 100 % insolvence a svých dluhů, tak se z rejstříku záznam smaže, aby mohl získat třeba hypotéku. Je to diskriminace mladých lidí, který udělají v mládí blbost a pak se jim brání začít žít od znovu ve svém bydlení s rodinou.

Jaká byla příčina Vašich dluhů?

Měl jsem vysoké příjmy, hodně peněz. Tak jsem si řekl, že si koupím dům. No a když už dům, tak se zabezpečím i na důchod a koupím si dům s více byty. Aby nájemníci platili mou hypotéku. Jenže sem tam nájemník nezaplatil, pak přišel o to větší účet za plyn na celý dům. Sem 60 tisíc, tam 120 tisíc. No a najednou si člověk musí půjčit, aby mu neodstřihli celej barák od energií. Pak zas někdo nezaplatí, firma nepošle výplatu. Další půjčka. No a pak když mně bankomat sebral kreditku kvůli exekuci, jsem si řekl, že asi už na to nemám.

A rozhodl jste se pro oddlužení, je to tak?

Ano, to mně dělala firma, která mě ubezpečovala, že mi dům zůstane. Až když jsem měl první schůzku se správcem, jsem pochopil, že kecali.

Ale předpokládám, že Vám majetek tedy nezůstal žádný.

Ne, jen auto z roku 2000. A základní věci jako lednička, pračka.

Jasně, základní věci. To je nepředstavitelná situace, kort když jste vlastnil ten dům.

Ano, v jednom bytě jsem bydlel já, druhý jsem dal rodičům. k tomu zahrada, pes, ... Přišel jsem o všechno. Včetně toho domu. Manželka místostarosty na mě na Facebooku upozorňovala jako na nespolehlivého člověka, protože se bála, že chci kandidovat do voleb. A můj profil z veřejné databáze dávala na Facebook, kde ho vidělo tisíce lidí z našeho města.

Chápu. Dejte si na to čas, jak potřebujete. Ty informace jsou pro mě důležité, abych ukázala, že insolvence není nic jednoduchého, že je s tím spojeno vážně mnoho negativních věcí a že ne každý, kdo v insolvenci je, je vysmátý.

To mně povídejte. Našel jsem si novou práci v nemocnici, protože jsem specializovaný zdravotník. Z celé výplaty mně zbývalo asi necelých 12 tisíc korun, minus náklady na cestu do a

z práce, zůstalo mi asi 8 tisíc korun na život a nájem. A u nás v nemocnici všichni, kdo se chtěli stravovat v závodní jídelně, museli mít inkaso z účtu. Pouze já jsem musel platit hotově předem.

Ano, o těch stravenkách jsem to také slyšela, navíc asi to vlastně vidí i ostatní zaměstnanci, že každý měsíc tam chodíte platit? Plus pro Vás je to starost navíc a ještě minus další peníze.

Přesně tak. Bylo to takové hrozně trapné a ponižující. Ale pokud chce člověk alespoň v té dvanáctihodinové směně jeden oběd, tak musel... Také to znamenalo jít do bankomatu, vyzvednout peníze. Jít na ředitelství mimo pracovní dobu a předplatit si obědy v hotovosti.

Rozumím. A v téhle práci jste tedy doposud?

Ne, odešel jsem, protože to nemělo smysl. Osm tisíc korun prostě nebyla adekvátní odměna. Nejhorší bylo, že at' má člověk jakékoli výsledky, přesčasů, kolik chce, tak co je navíc, jde prostě pryč. Odměny, příplatky, všechno.

Takže kvůli insolvenční jste raději zvolil zaměstnání s vyšším výdělkem, je to tak? A tam s insolvenční problém při přijetí nebyl?

Ano, měl jsem dřív hodně peněz. Takže problém s přijetím nebyl. do nemocnice jsem nastoupil až v průběhu. Ale ta mzda mě natolik zklamala, že jsem po pár letech zase odešel.

Chápu. Takže vlastně teď pracujete i mimo svůj obor a zaměření a ne jako zdravotník?

Přesně tak. Chvilku jsem byl na ÚP a pak jsem nastoupil do nového oboru, kde se teď zaučuji jako nováček. Nějak se mi ta práce ve zdravotnictví znechutila...

Z toho vyplývá i moje další otázka. Původně jste pracoval ve zdravotnictví i kvůli svému nějakému přesvědčení, například pomoci lidem, a to Vás tedy opustilo?

Úplně předtím jsem nepracoval ve zdravotnictví. To jsem vystudoval a pak jsem pracoval jinde. Jako obchodní zástupce. Pak jsem požádal o insolvenční. Přestalo se mi dařit jako obchodnímu zástupci, a tak jsem už při insolvenční šel do nemocnice. Říkal jsem si, že to bude dobře placené

a pomohu lidem. Ale pak mě dohnala ta insolvence. Držel jsem to pár let a až jsem toho měl po krk, tak jsem musel odejít a hledat jiný typ práce. Teď dělám online marketing.

Rozumím. Můžu mít ještě dvě poslední otázky?

Ano.

Začal jste těmi pomluvami, to bylo také kvůli insolvenci? Jak na to paní přišla?

Paní manželka místostarosty mě viděla na městském úřadě u starosty v kanceláři, kam jsem často chodil, protože jsem řídil takový spolek, ve kterém opravujeme zdarma dětská hřiště. Tak jsem to vždy potřeboval se starostou probrat. No a ona se bála asi, že budu kandidovat. Před zhruba třemi lety. A tak mě našla v tom portálu a zveřejnila na Facebooku našeho města, že se mi nedá věřit, protože jsem dlužník a mám insolveni. Samozřejmě jsem nekandidoval. Ale už to bylo.

Vy sám osobně jste se nějak insolvenčí změnil? Vaše hodnoty nebo přesvědčení?

Určitě. Snažím se nežít tak konzumně. na účet potom. Oženil jsem se. Adoptoval jsem dvě děti. Další dvě jsem udělal. (smích) Mám rodinu a snažím se žít teď. A šetřit si. A většinu práce si udělat sám než se spoléhat na ostatní.

To je úžasné! To Vám moc gratuluji! A insolvence Vám končí tedy teď v prosinci?

Už skončila. V prosinci. Jsem už čistý. Jinak bych se neoženil. Ani ty děti bych neadoptoval.

Tak to je dobře. Ještě Vám dám poslední otázku a tím jsme vyčerpali úplně vše. Co by Vám průběh insolvence ulehčilo? Protože těch pět let muselo být hrozně dlouhých.

Ulehčilo by mi, kdybych měl více informací předem. Tehdy jsem ani nevěděl, co a jak se vlastně děje. Dodnes na mě rodina hledí jako na někoho, kdo nemůže mít na sebe ani napsané auto, aby mu ho nesebrali. Nechápu rozdíl mezi exekucí a insolvenčí. Nebo kdyby soud a správce dávali mé odměny z práce mně. To bych možná ještě byl v nemocnici. Zdravotní sestra má

velikou zodpovědnost a za osm tisíc korun se to dělat nedá. Prostě kdyby správce a soud brali ohled na aktuální situaci daného člověka.

Rozumím, to zní všechno jako by to opravdu měla být samozřejmost. Bohužel realita je jiná.

Hodně mi to omezilo profesní i soukromý život. Možná kdybych to býval věděl, tak bych do toho ani nešel...

Příloha IV. Rozhovor s R 4

První, na co se Vás na úvod zeptám, je, jak jste se dostala do dluhů?

Kvůli bývalému manželovi, hrál automaty, pil a byla jsem na vše sama.

Takže jste si brala úvěry, abyste platila nájem, jídlo, apod.?

Přesně a nestihala splácet, pak nedoplatky elektřina, plyn, dluhy na nájmu, kolotoč.

Rozumím. A v okamžiku, kdy jste se dostala do dluhové pasti, jste podala žádost o insolvenční nebo tomu předcházely ještě exekuce?

Platila jsem nejdřív exekuce, ale to platíte jen úroky a jistina roste.

Chápu, tudíž insolvence pro Vás byla jediné řešení? Rodinu nebo přátele jste nežádala o pomoc?

Nikoho nemám. Takže jediné.

Rozumím. V tuhle chvíli, když se zamyslíte, zažila jste někdy situaci, že by Vás někdo kvůli insolvenční diskriminoval? V otázce bydlení, práce nebo nějakým jiným způsobem?

Nejde pronajmout byt, když jste v insolvenční. Jinak potíže nemám.

Takže si Vás majitelé bytu lustrovali?

Přesně tak. A když zjistili, že jsem v rejstříku, tak mě odmítli.

Jak jste to vyřešila?

Teď bydlím v bytě od města a mám od nich výpověď a nemám kam jít. Mám čas do března to vyřešit. Je to těžká doba.

To rozhodně... Když se vrátím ještě k Vám a insolvenční jako takové – změnilo se něco u Vás osobně? Vaše názory, jestli jste jiný člověk, jestli se na všechno teď díváte jinak? Jak pozitivně, tak negativně.

Už bych si nepůjčila. A víc pracuji. I o víkendech. Na sebe čas nemám vůbec.

Abyste měla dříve splaceno? Nebo Vám zaměstnavatel i vychází vstříc, že Vám dává něco bokem? Samozřejmě na to odpovídat nemusíte, jestli nechcete.

Mám brigády a bokem dělám pečovatelku. Jinak by mi zůstávalo jen minimum.

Zeptám se Vás na poslední otázku. Přemýšlíte nad tím, jak insolvenční lidem ulehčit? Nebo si myslíte, že tak, jak je to nastaveno teď, je to správně?

Teď je to lepší nastavené, myslím ty podmínky, než dříve, to muselo být 30 %. Teď, když je snaha, může být i méně.

Ano, a dokonce i kratší dobu než 5 let. Škoda pro ty, co mají insolvenční už před novelou. Vy jste řešena před novelou nebo čerstvě?

Před novelou. Takže ještě za starých podmínek.

Jaká byla příčina Vašich dluhů?

Byla to směs bohémského života a nedostatečné odpovědnosti vůči životu. Do první sekce by šly zařadit pokuty od revizorů a druhé byl úvěr společně s kartou, co mi banka tak dlouho podstrkovala, až jsem na to kývnul. Peníze z toho šly na první pořízení auta. První půlku úvěrů jsem ale řádně splácel. Plus tarif za telefon, ale to byla malá položka.

Rozumím. Co Vám následně bránilo splácet tu druhou půlku úvěru?

V podstatě zdravotní komplikace. Vyskytly se u mě psychické problémy, které jsem nezvládal, ale než člověk projde procesem diagnózy, nějakého stacionáře v nemocnici, což je v podstatě hospitalizace, trvá to celkem dlouho. Následuje hledání lékaře a terapeuta, nastartování medikací... Nebyl jsem zkrátka schopen pracovat, a to málo, co jsem odpracoval na brigádě, nestačilo uhradit všechny mé závazky vůči věřitelům.

Chápu. Teď mě tak napadá, že tohle snad nepokryje žádné pojištění? Že v tomhle případě by ten příjem vypadl tak jako tak?

Na to pojištění je, ale je to celkem zajímavě řešený, abyste spadla do toho, aby to platili. Navíc se to musí dokazovat posudkovým lékařem a další věci. I když teď už to může být třeba jiné. Ne všechny banky to nabízí a já pojištění zkrátka neměl.

Myslíte si, že na Váš psychický stav měly vliv i ty finanční závazky?

To je zajímavá otázka. Ale myslím si, že v počátku ne. Ten spouštěč byly spíše vztahy v rodině a s partnerkou tehdejší. To až později, když mi chodily výhružné dopisy, exekutoři a další mašinérie.

Ano, to Vašemu stavu jistě nepřispělo. Pak jste se rozhodl pro insolvenční řízení na základě tohoto tlaku?

To spíše ne, jakmile jsem se stabilizoval, tak jsem chtěl sám. To je dle mě klíč. Dlužník musí chtít a zjistit si minimálně, že by mohl být oddlužen. Je to stejné jako s pobytem bez domova. Člověk musí chtít žít trochu normálně a ne jen na ulici z důchodu.

Díky moc za tuhle odpověď! S tím souvisí i moje další otázka – když se nad tím zamyslíte, změnily se nějakým způsobem v porovnání s životem před vstupem do insolvence Vaše hodnoty? Jaký člověk jste byl předtím a jaký jste teď?

No, myslím si, že jo. Vážím si své práce i když je místy těžká a nebaví mě, ale jinak je skvělá. A nemám žádné půjčky, ne že bych teda měl na nějaké nárok, z registru Vás vymažou asi až po třech až čtyřech letech. A bydlíme v nájmu, nemáme hypotéku, předtím bych o ní asi uvažoval.

S tou hypotékou mám většinou od respondentů odpovědi, že by ji chtěli po oddlužení už jen jako jedinou půjčku, jen je to nereálné s ohledem na záznam v registru. Jsme skoro u konce! Ještě by mě zajímalo, Vy jste to myslím uváděl i v tom v původním příspěvku (pozn.: R 5 byl mnou nalezen, vytipován a osloven díky příspěvku, který psal o své insolvenční situaci na sociálních sítích), setkal jste se někdy skrz insolvenční s diskriminací? V zaměstnání nebo při bydlení, apod.?

Já přímo ne, ale spousta firem Vás s exekucemi nezaměstnává. Proto bere většina práci na černo. Takže buď insolvenční – tam administrace pro zaměstnavatele není tak velká, anebo využít místa tam, kde Vás vezmou. Česká pošta a podobné podniky, co mají za lidi, které by jinde nevzali, dotace, zaměstnávají i dlužníky. Zaměstnání, v podstatě dělnické profese, kde dostanete buď minimum nebo něco málo k tomu, ale soud to kontroluje a když vidí, že pracuje člověk, je v pohodě. Já dělal řidiče z povolání na nákladáku. Tam berou všechny, řidiči nejsou a tak berou i s dluhy. On ten záznam v registru tam nebude věčně. do pěti let se to následně pročistí, ale člověk by měl být opatrný. A bydlení problém je. V podstatě pokud nemá člověk něco svého nebo nemá známé, kamarády, rodinu, tak jedinečně ubytovnu. Majitelé a makléři si lidi lustrují. Jakmile je člověk už v běhu insolvenční, tak tohle trochu odpadá.

Zeptám se Vás na poslední otázku! Kdybyste mohl něco změnit, jaký by byl Vás osobní návrh, který by Vám pomohl ve Vaší situaci? Nebo souhlasíte s tím, jak jsou podmínky oddlužení nastaveny?

Oddlužení je dle mě nastavené dobře, celá mašinérie, kdy dluh může nabobtnat, je ale špatně. Možná bych pro insolventi snížil limity, protože když máte pár desítek tisíc, většinou se to zamítne a spirála pokračuje.

Jak jste se dostal do dluhů? Jakým způsobem Vám vznikly?

Neměl jsem úplně šťastné dětství. Mám dvě mladší sestry. Bohužel náš otec, který je již po smrti, trpěl chorobnou žárlivostí, takže od mala si s sebou neseme spoustu hádek, bitek a vulgarismů. A aby toho nebylo málo, tak náš otec nechtěl pracovat. Naše mamina byla na vše úplně sama. Její matka zemřela, když moji bylo pouhých 17 let. Také měla dost brutální dětství a zneužití od nevlastního otce. Do toho jí zbyla pouze babička, moje prababička, která byla dost nemocná, takže se mamina ještě potřebovala starat o ni. Vzhledem k faktu, že náš otec nepracoval, a naopak mamina peníze neustále kradl, tak to prostě všechno nebyla schopná zvládnout. Bohužel ale neměla ani sílu od otce odejít, protože neměla žádnou podporu, myslím rodinnou, o kterou by se mohla opřít. A tak začalo moje dluhové martyrium. Ač jsem při škole chodil na brigády a snažil se mamina pomoci, jak jen to šlo, tak to samozřejmě nestačilo. A tak jsem si musel vzít jednu půjčku, druhou půjčku a pár dalších, které jsem samozřejmě jako chudý student nebyl schopný splácet.

Rozumím, takže dluhový kolotoč – jednou půjčkou jste vytloukal další. Předpokládám, že se jednalo asi o nebankovní společnosti?

Přesně jak říkáte. Půjčky jsem si nebral z důvodu finanční negramotnosti, abych mohl rozhazovat, ale především proto, abychom jako rodina neskončili na ulici. Nájem, inkaso, jídlo, věci do školy, a podobně.

Jak jste potom přišel na insolventi? Exekuce nebo sám jste situaci zhodnotil takhle jako neúnosnou?

Když jsem dostudoval a nastoupil do zaměstnání. Tak jsem to prostě nezvládal splácet. Okamžitě mi skočila exekuce na plat a z toho, co mi zbylo, jsem nebyl schopný platit ty další, na kterých bohužel narůstal nehorázný úrok. Byl jsem ze všeho v neustálých nervech a stresu, až už situace byla naprosto neúnosná a jediným možným řešením, abych se z celého toho martyria dostal a mohl žít důstojný život, byla pro mne spásná insolvence.

Když říkáte „spásná insolvence“, myslíte to ironicky nebo popravdě? Ptám se proto, že někteří respondenti mi uvedli, že by o ní znovu nežádali, kdyby měli všechny dostupné informace.

Nemyslím to ironicky, ba naopak. Pro mě to byla jediná možnost, jak zastavit narůstání dalších úroků a možnost, jak se vyhrabat z toho finančního pekla. Jsem vděčný.

Já se Vás teď zeptám úplně od konce právě v souvislosti s Vaší situací teď – když se zamyslíte, je alespoň jedna nějaká věc, která by Váš průběh insolvence zlepšila? Nebo opravdu jste ve Vaší životní situaci právě teď na tom o dost lépe?

Upřímně o dost lépe na tom nejsem, ba naopak. Když jste v insolvenčním řízení, já tomu říkám finanční kriminál, tak Vám nechají opravdu úplně minimum. Do insolvence jsem mohl jen díky tomu, že můžu bydlet se svojí rodinou, chápejte s maminou, nevlastním otcem, sestrou, synovcem a se švagrem, který na hypotéku pořídil dvougenerační dům, jinak bych doslova skončil na ulici, protože to minimum, které mi zbývá, v dnešní době prostě nestačí na obyčejný život. Když jste v insolvenci, musíte si odříci spoustu věcí a ani tak není možné měsíčně vyjít. Sice máte klid a nemusíte se bát, že by na Vás kdykoli zazvonil exekutor, ale na druhou stranu žijete permanentně ve strachu, abyste nepřišla o zaměstnání a mohla splácet. Já měl ještě tu smůlu, že se mi po 3 letech insolvence, které mám za sebou, zhoršil zdravotní stav. Kvůli stresu a depresím, kterými trpím od dětství, vše vygradovalo tak, že se mi snížila pracovní schopnost o 70 %, a tak jsem skončil v plném invalidním důchodu. Ano, řekl jsem Vám, že jsem za tu insolvenci vděčný, ale upřímně mám ji v hlavě každý den a už se nemůžu dočkat, až to celé martyrium skončí a já se budu moci po mnoha letech zase normálně nadechnout.

Díky, že jste to takhle vystihl! Budu mít na Vás dvě poslední otázky, které spolu tak trochu souvisí. Změnily se nějakým způsobem, v porovnání s životem před insolvencí, Vaše hodnoty? Jaký člověk jste byl předtím a jaký teď?

To jsou hodně dobré otázky. Rozhodně se mé hodnoty a pohled na život před insolvencí razantně změnily. Dříve jsem býval poměrně materiální člověk. Nemyslím tím, že bych žil v přepychu a dopřával si drahé věci. To ne, ani jsem na to moc neměl. Ale přeci jen jsem si pořídil nabašený počítač, potřeboval jsem mít super mobil, DVD a samozřejmě jsem se velmi rád šatil značkovými věcmi, pokud to jen trochu šlo. po těch všech letech jsem totálně změnil žebříček svých hodnot. Díky tomu, že už velmi dlouho žiji v dluhovém kolotoči a jsou i měsíce,

kdy žiji takřikajíc z ruky do huby, jsem poznal, že člověku k životu stačí v podstatě velmi málo na to, aby byl šťastný. Téměř jsem se oprostil od materiálních věcí. Můj šatník obsahuje pouze nejnmutnější kousky, které k nošení potřebuji. Zjistil jsem, že moji největší vášní je cestování. Když si člověk řekne, co ho v životě obohatí nejvíce, tak to nejsou materiální věci. Ty jsou pomíjivé, přináší pouze krátkodobou radost. Už se nenechám strhnout jakoukoli reklamou, že tenhle produkt je ten nej a že ho potřebuji, že ho musím mít. Už ne! To si s sebou do hrobu nikdo z nás nevezme. Cestování a poznávání. To je mou vášní. Nedávno jsem si doma probral veškeré své osobní věci. Od oblečení, papírových dokumentů a různého harampádí. Nechal jsem si jenom opravdu to nejdůležitější a nepotřebnější. Vše ostatní jsem vyhodil. Bylo to velmi osvobozující. Dobrý pocit z úklidu a dokonce i taková duševní očista. Takže teď jsem ve fázi, kdy už se nemůžu dočkat, až budu vysvobozený z toho finančního kriminálu. Pak už pro mne bude podstatné, abych měl na úhradu nájmu, inkasa a ostatních účtů a zbytek chci použít pouze na osobní štěstí a pohodu. A tou je pro mě má rodina, to, že jsou všichni zdraví. Chci cestovat, poznat krásná místa, zajímavé lidi, odlišné kultury, a tak podobně. Tohle znamená být „bohatý“. Takže vlastně na tom negativním dopadu moji dluhové pasti jsem dokázal najít pozitivní věc a to tu, že ano, peníze jsou potřeba, ale nejsou to nejdůležitější. Chci tím říct, že po téhle životní zkušenosti už nemíním pořizovat zbytečné a nepotřebné věci. Stačí mi jen jistota, že budu mít střechu nad hlavou, budu mít na jídlo a budu šťastný, že můžu volně dýchat a prožít život v pohodě bez nervů. I moji přátelé si všimli, že jsem jinej člověk. Lepší, pohodovější, zábavnější... Takže i na negativních věcech se dají najít pozitiva.

Moc díky! Vystihl jste to tak, že ani nemám slov, v tom nejlepším slova smyslu! Úplně poslední otázkou je, jestli jste se setkal skrz insolvenční s diskriminací? Na pracovišti, v rámci bydlení nebo celkově ve společnosti? Dám příklad – nemohu mít paušál u operátora, a podobně.

Vůbec neděkujte. Je mi potěšením Vám pomoci. A to je mimochodem další věc. Baví mě nezištná pomoc lidem. Teď pomůžu já Vám a až budu potřebovat, karma na mě určitě nezapomene a někdo na oplátku zase pomůže mně. Co se týče poslední otázky – ano, setkal. Ve chvíli, kdy mi byla soudem odklepnuta insolvence a byl jsem vyvěšený v insolvenčním rejstříku, bez jakéhokoli alespoň upozornění mi operátor okamžitě odstříhl veškeré služby. Takže si mě pod smlouvu vzala moje mamina, abych nebyl odkázaný na dobíjení kreditem. Když jsem nastupoval do předposledního zaměstnání, tak jsem se trochu bál, protože jsem nejdříve slyšel a četl, jak nechtějí lidi s insolvenční mocí zaměstnávat, protože s nimi mají účetní více práce, tak jsem se naopak divil, kolik mých kolegů bylo v mé situaci. A můžu Vás ujistit, že se nejedná jen o lidi

z nižších vrstev, myslím třeba dělníky, ale také lidé na vyšších postech. Báł jsem se, abych neměl nálepku exota, který se topí v dluzích, ale těch lidí, co jen já osobně znám, je opravdu mnoho. A vlastně ještě jedna věc. Nedávno mě navštívila moje dlouholetá kamarádka a nabídla mi, jestli bych jí nechtěl dělat asistenta. Dělá finanční poradkyni. Ta nabídka mě nadchla. Ale ve chvíli, kdy mě chtěla přihlásit na nutný kurz, tak jsme zjistili, že mě nezaměstnají v žádném sektoru, který řeší finance. Ale to nepovažuji za diskriminaci. Spíš je to logické. Když jsem si představil, že mi skončí oddlužení a zkusím se přihlásit na pozici bankovního poradce, rozhodně pro banku v tomto směru budu prostě nedůvěryhodný, ač jsme se v dluhové pastu ocitl kvůli životní nouzi, ale to samozřejmě nikoho nezajímá a ani zajímat nebude.

První otázka je, jak jste se do dluhů dostal?

Závislost na hazardních hrách. Na internetu to je docela snadné se registrovat a i ten počáteční bonus je lákadlo. Akorát bych chtěl zmínit, že jsem se léčil se závislosti na hracích automatech v roce plus minus 2000 až 2001. To byly jen klasické automaty v hernách, žádné hraní přes internet.

Takže jste si nabral půjčky spíš proto, abyste peníze následně dal do automatů nebo spíš na životní potřeby poté, co jste prohrál svůj reálný příjem?

Ze začátku jsem nějaké peníze měl. Občas mi nějaká výhra padla. Pak se to otočilo a výhra téměř žádná. Takže jako první půjčka od banky. Nějakou dobu to bylo v pohodě, ale začal jsem sázet víc a nebylo na zaplacení splátky u banky. Takže nebankovní půjčka u Profi Credit. A už to jelo. Sázky, zaplatím splátku bance a dál? Nevadí, vezmu si další půjčku, abych zaplatil splátku té předešlé. Jinak životní potřeby jsem platil jako první – hypotéku, elektřinu, fond oprav a telefon.

Rozumím, takže jste se dostal hned do dluhové pasti. Na druhou stranu jste se ale nezadlužil právě na těch životních potřebách. Jak jste pak přišel na to, že půjdete do insolvence?

Tak začal jsem vytloukat klín klínem. Abych zaplatil jednu splátku půjčky, musel jsem si vzít další. A upřímně? Ty nebankovní půjčky nejsou zrovna nejlevnější. Měl jsem spousty těch mikropůjček. A to je zlo. Tam jsem platil tisíce jen za to, že mi to o měsíc posunou. Takže člověk tu půjčku přeplatí několikrát. Z půjčených cca 450 tisíc bylo rázem 1,5 milionu. Před vstupem do insolvence jsem měl už celkem tři exekuce.

Ano, navíc v tomto případě by nebylo reálné ty mikropůjčky splatit, ani kdybyste měl nadstandardní příjem... Když se nad tím zamyslíte, změnilo se nějakým způsobem v porovnání s životem před insolvencí Vaše hodnoty? Jaký jste byl právě člověk před a jaký jste teď?

Tak teď si hlavně hlídám měsíční výdaje. Snažím se ušetřit dá se říct každou korunu. Nejlevnější paušál na telefon, pojištění vozidla. A začal jsem se velice zajímat o různé akce v obchodech.

Takže se snažím o co největší finanční úsporu v základních věcech. Zatím neřeším oblečení, obuv a jiné. To ještě nějakou dobu vydrží.

Dalo by se tedy říci, že jste víc zodpovědný?

Myslím, že i hodně ponaučený.

Co se týče insolvence, setkal jste se díky ní s nějakou formou diskriminace? Třeba v práci nebo při bydlení a podobně?

Všude úplně v pohodě. Třeba ve Škoda Auto je nás docela dost, co mají insolveni. Snad jediná velice negativní zkušenost je s hypotékou v insolveni. Ač jsem hypoteční úvěr řádně platil ve výši 3250 Kč, tak mi chtějí byt v insolveni prodat s tím, že pro ně nejsem dost solventní.

Tím pádem přijdete o byt, i když banka s Vámi nikdy při splácení hypotéky problém neměla.

Asi tak nějak.

Dám Vám poslední otázku, jsem moc ráda, že jste to se mnou takhle hezky večer zvládl! Kdybyste mohl na insolveni něco změnit, co by Vám s jejím průběhem pomohlo, co by to bylo?

Nejvíc by mně pomohlo zachránit byt. Platit hypotéku 3500 korun nebo platit nájem 10 až 12 tisíc korun? A hlavně zohlednit toho, kdo pracuje, od toho, co pobírá dávky. Možná by také stačilo, kdyby v insolveni za jakoukoli částku navíc byl nějaký bonus v procentech. Takhle člověk dá peníze navíc a insolvenční správce si vezme 4 procenta za nic. Při prodeji nemovitosti se bavíme o desítkách tisíc.

9 Abstrakt

ČADKOVÁ, K. *Dopady v etické a sociální rovině na jedince v insolventci*. České Budějovice 2022. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra sociální a charitativní práce. Vedoucí práce Ing. Jaroslav Šetek, Ph.D.

Klíčová slova: insolvence, etické dopady, sociální dopady, dluhy, oddlužení, předlužení

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá dopady v etické a sociální rovině na jedince, jež se nacházejí v procesu oddlužení. Cílem práce bylo tyto dopady analyzovat a popsat, a na základě zjištěných skutečností navrhnout některá řešení, která by mohla pozitivně ovlivňovat proces oddlužení ze strany klíčových aktérů, mezi něž patří sociální pracovníci, stát a samotní dlužníci. Práce popisuje rovněž společenský kontext spolu s dluhovou problematikou a vysvětluje základní rámec institutu oddlužení. Vyhodnocení probíhalo prostřednictvím kvalitativního výzkumu, v němž identifikovaná témata byla následně reflektována. V závěru jsou formulovány některé konkrétní kroky, na jejichž základě by se mohly zmírnit negativní dopady spojené s procesem insolvence.

10 Abstract

Ethical and social impacts on individuals in insolvency

Key words: insolvency, ethical impacts, social impacts, debts, debt relief, over-indebtedness

The diploma thesis deals with the impacts on the ethical and social level on individuals who are in the process of debt relief. The aim of this work was to analyze and describe these impacts, and based on the findings to suggest some solutions that could positively affect the debt relief process by key actors, including social workers, the state and the debtors themselves. The thesis also describes the social context together with debt issues and explains the basic framework of the institute of debt relief. The evaluation took place through qualitative research, in which the identified topics were subsequently reflected. Finally, some specific steps are formulated, on the basis of which the negative impacts associated with the insolvency process could be mitigated.